

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

GÖÇ ile ŞİDDET İLİŞKİSİNDE: SURİYELİ
KADINLARA YÖNELİK SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDA TOKMAK

BURSA – 2024

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

GÖÇ ile ŞİDDET İLİŞKİSİNDE: SURİYELİ

KADINLARA YÖNELİK SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEDA TOKMAK

Danışman:

Prof. Dr. Bengül GÜNGÖRMEZ AKOSMAN

BURSA – 2024

ÖZET

Yazar adı soyadı	Seda TOKMAK
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Sosyoloji
Bilim dalı	Sosyoloji
Tezin niteliği	Yüksek Lisans
Mezuniyet tarihi	/...../2024
Tez danışmanı	Prof. Dr. Bengül Güngörmez

Göç ile Şiddet İlişkisinde: Suriyeli Kadınlara Yönelik Sosyolojik Bir Araştırma

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet perspektifinden göçmen kadınların aile içi şiddet ve şiddetle ilgili deneyimlerinin sosyolojik nedenleri ele alınmaktadır. Tarihsel olarak, insanlar çeşitli sosyal, ekonomik, siyasi ve doğal sebeplerle göç etmiş ve bu süreç, sadece fiziksel mekânın terk edilmesine değil, aynı zamanda sosyal yapının tüm unsurlarının değişmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, çalışma, bu değişimden etkilenen Suriyeli kadınların kamusal ve özel alanda yaşadıkları şiddet deneyimlerini ve bu deneyimlere yönelik algılarını sosyolojik bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, zorunlu göç nedeniyle uluslararası göç sürecine katılan kadınların, savaş sırasında cinsiyetlerinden dolayı şiddete maruz kaldığı, aile içi şiddet, ayrımcılık ve zorlayıcı koşullar altında yaşamak zorunda kaldıkları durumlar ele alınmaktadır. Bu çerçevede, kadınların kendi dünyalarını nasıl anlamlandırdıkları da irdelenmektedir. Çalışma, 2011 yılında Suriye'deki iç çatışma nedeniyle Türkiye'ye sığınan kadınların göç sürecinde toplumsal cinsiyet bağlamında yaşadıkları sorunlara odaklanmaktadır. Özellikle, Bursa'da yaşayan ve Geçici Koruma Statüsüne sahip Suriyeli kadınların, göç sürecinde toplumsal cinsiyet açısından aile içi şiddetle ilgili yaşadıkları deneyimleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: göç, şiddet, kadın, toplumsal cinsiyet, şiddet

ABSTRACT

Name & Surname	Seda Tokmak
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Sociology
Subfield	Sociology
Degree awarded	Master
Date of degree awarded	/...../2024
Supervisor	Prof. Dr. Bengül Güngörmez

The Relationship Between Migration and Violence: A Sociological Research on Syrian Women

In this study, the sociological reasons for migrant women's experiences with domestic violence and violence are discussed from a gender perspective. Historically, people have migrated for various social, economic, political and natural reasons, and this process has led not only to the abandonment of physical space, but also to the change of all elements of the social structure. In this context, the study aims to examine the experiences of violence in the public and private spheres of Syrian women affected by this change and their perceptions of these experiences from a sociological perspective. In particular, the situations where women who participate in the international migration process due to forced migration are exposed to violence due to their gender during the war, and have to live under domestic violence, discrimination and coercive conditions are discussed. In this context, how women make sense of their own world is also examined. The study focuses on the problems experienced by women who took refuge in Turkey in 2011 due to the internal conflict in Syria in the context of gender in the migration process. In particular, it aims to evaluate the experiences of Syrian women living in Bursa with Temporary Protection Status regarding domestic violence in terms of gender during the migration process.

Keywords: migration, violence, women, gender, syrian woman, violence

ÖNSÖZ

Tez dönemim boyunca desteklerini esirgemeyen, fikirleri ve yorumlarıyla çalışmaya katkı sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Bengül Güngörmez'e anlayışı ve sabrı için teşekkürü bir borç bilirim.

Bununla birlikte tez jürisinde yer almayı kabul ederek, görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Mihriban Şenses AKSU ve Doç. Dr. Mustafa Berkay AYDIN'a çok teşekkür ederim.

Bu çalışmada emeği ve katkıları için Rojda'ya içtenlikle teşekkür ederim. Her zaman maddi manevi destekleri ve fedakârlıklarıyla yanımda olan aileme tüm emeklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu sürecin başından beri destekleriyle yanımda olup yüksek lisansa başlamama vesile olan ablam Zehra'ya ve her daim beni motive eden benim için bir arkadaşan çok daha fazlası olan değerli Emrullah'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMUMU	vi
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ.....	ix
TABLolar VE ŞEKİLLER	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	4
1.2 Araştırmanın Önemi.....	6
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5 Araştırma Grubu.....	9
1.6 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ve ŞİDDET İLİŞKİSİ: TEORİK ÇERÇEVE

2.1 Kavram Olarak Göç	11
2.2 Göç Türleri	13
2.3 Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci: Hukuki Statüler ve Türkiye'nin Göç Politikası .	16
2.4 Göç Teorileri	20
2.4.1. Feminist Göç Teorisi: Kadın Göçmenlerin Görünmeyen Mücadeleleri	24
2.5 Göç ve Kadın : Toplumsal Cinsiyetin Etkisi.....	28
2.6 Şiddet ve Göç İlişkisi	35
2.7 Kadına Yönelik Şiddet ve Türleri	39
2.7.1 Göçmen Kadına Yönelik Şiddet	47
2.8 Türkiye'deki Suriyeliler	52
2.8.1 Suriyeli Kadınlar ve Yaşadıkları Sorunlar	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

3.1 Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular	69
3.2 Kadın Olmayı Tanımlayabilmek: Suriyeli Kadınların Kimlik ve Toplumsal Algıları	70
3.3 Kadınların Savaş, Cinsiyet ve Göç Arasındaki Kesişen Mücadeleleri	76
3.4 Kadınların Türkiye’de Karşılaştıkları Sorunlar: Toplumsal, Ekonomik ve Psikolojik Engeller	90
3.5 Suriyeli Kadınların Aile Dinamikleri ve Evlilik Deneyimleri	104
3.6 Şiddet Algıları: Kadınların Şiddetle İlgili Deneyimleri ve Toplumsal Algıları Üzerine	110
3.7 Göçle Birlikte Oluşan Gelecek Beklentileri	124
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	132
ETİK KURUL RAPORU	145

TABLÖLAR VE ŞEKİLLER

Şekil 1. Uluslararası Göçmen İşçilerin Geniş Ekonomik Faaliyet Kategorisine ve Cinsiyete göre Küresel Dağılımı, 2013 – 2019

Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Tablo 1: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyette Göre Dağılımı

Tablo 2: Örneklem Grubun Sosyo-demografik Özellikleri

KISALTMALAR

AFAD: Acil ve Acil durum Yönetimi Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

WHO: Dünya sağlık örgütü

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme

GİRİŞ

Göç, insanları, toplumları ve toplumun yapısını derinden etkileyen asırlardır var olan önemli bir olgudur. Göç kavramı farklı zamanlarda farklı tanımlar yapılsa da genel olarak bireylerin ve kitlelerin farklı sebepler doğrultusunda yaşadığı coğrafyayı değiştirmesi olarak ifade edilir. Özellikle dünyada yaşanan savaşlar, ekonomik krizler, iç çatışmalar ve küreselleşmenin etkisiyle uluslararası göç hızı ve hacmi artmaktadır.

Castles ve Miller’a göre göçler çağı olarak nitelendirdikleri 21. yüzyılda dünyanın küresel köy haline gelmesi, teknolojik gelişmeler, bölgesel çatışmalar, yoksulluk, hastalıklar ve daha iyi yaşama istenci doğrudan göç olgusunu etkilediği gibi göç hacminin artmasına sebep olmuş ve olmaya da devam edecektir.¹ Küreselleşen dünya ile beraber uluslararası göç hareketliliği kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir. Castles ve Miller göç çağına ilişkin beş farklı durumu açıklamıştır. Birincisi dünyada yaşanan küreselleşme, teknolojik gelişmeler, iletişim ağların ilerlemesi göç hareketlerinin aynı zamanda gerçekleşmesi “göçün küreselleşmesi” ile alakalıdır. İkincisi göç hareketi dünyada iş imkanlarının kentlere kayması ve ulaşımında yaşanan ilerleme ile birlikte ivme kazanmıştır. Bu da göç sürecini hızlandırmakta ve göç hacmini artırmaktadır. Üçüncüsü, göçmenlerin göç etme gerekçelerinin değişmesi ve artmasıdır. Dördüncüsü ise daha önceki dönemlerde kadın erkeğin yanında göç eden bir figüranken küreselleşme ile göçün öznesi haline gelmiştir. Zira Castles ve Miller bu duruma göçün kadınlaştığını ifade etmektedir. Beşincisi ise mesafelerin ortadan kalkması uluslararası göçün hızlandırmış ve göç edenlerin sayısını giderek artması devletler için milli güvenlik problemi haline gelmiştir. Bu çerçevede ulusal güvenlik politikalarına önem verilmiştir.²

Bugün milyonlarca insan çeşitli nedenlerle ülkelerinde meydana gelen şiddet olaylarının sonucu evlerini ve yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. BMMYK’ nın 2024 raporuna

¹İbrahim Sirkeci, “Göç Meselesi”, Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (2020), s. 24.

²Stephen Castles ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 12-14.

göre sığınmacı, mülteci, ikincil korumaya ihtiyaç duyan ve ülke içinde yerinden edilmiş kişi sayısı 108 milyonu aşmıştır. Bunların içindeki 35,3 milyonunun iç savaşlardan kaynaklı ülkelerini terk eden mülteci, 5,4 milyon sığınmacı ve 62,5 milyon ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir. 5,2 milyon kişi uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerden oluşmaktadır.³ Sonuç olarak 74 kişiden biri yerinden zorla göç etmek durumunda kalmıştır. Yerinden edilmişlikle gerçekleşen göç süreçleri ve varış noktaları da mülteciler ve sığınmacılar açısından farklı yoğunlukta şiddet riskleri taşır. Rapora göre günümüzde en büyük mülteci ve sığınmacı grubunu Suriyeliler oluşturmaktadır. 2011 yılında başlayan rejim karşıtı gösterilerin silahlı çatışmaya dönüşmesi ve devam etmesi neticesinde yaşanan krizle hem birçok insan zarar görmüş hem de ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır.

Birleşmiş Milletler raporlarına göre göçmenlerin %80'inin kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Göç etmek zorunda kalan kadınları, sıklıkla şiddet, insan hakları ihlalleri ve ekonomik eşitsizlik gibi pek çok zorlukla karşılaşmaktadır.⁴ Bu durum, savaş nedeniyle dünyanın her yerine göç eden Suriyeli kadınlar için de farklı değildir. Nitekim ülkemize göç eden Suriyeli sığınmacıların 70' ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Suriye'deki iç savaşta milyonlarca kadın yerinden edilmesine ve evlerini terk etmelerine neden olmuştur. Savaş koşulları nedeniyle kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle karşı karşıya kalmışlardır.

Dünyada yaşanan savaşlar toplumun en küçük birimi olan aileyi, aile içinde de en çok kadınları etkilemektedir. Göçün nedenleri ve göçmenin deneyimleme biçimleri cinsiyete dayalı bir olgu olarak ele alınmalıdır. Kadınlar, erkekler için göç her ne kadar benzer nedenlerden dolayı olsa da kadınların ayrıca toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, sosyal ve kültürel ön yargılardan kaynaklanan baskılar, cinsel istismar, şiddet ve taciz gibi kadın olmaktan kaynaklanan zulümlerden dolayı daha da zor bir süreç yaşamaktadır.⁵

³<https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-2/international-migrants-numbers-and-trends>

⁴Huriye Karabacak ve Ebru Hanbay Çakır, *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele* (Kadın Dayanışma Vakfı, 2019), 38, <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/turkce-Multeci-Kadinlara-Yonelik-Toplumsal-Cinsiyet-Temelli-Ayrimcilik-ve-Siddetle-Mucadele-2019.pdf>.

⁵ Ayşe Akkaya, "Mülteci ve Sığınmacı Kadınlar," *Toplum ve Hukuk Dergisi*, 2 (4), 2002: 75-77.

Suriye özelinde yaşanan kaostan kitlesel ve kontrolsüz şekilde başlayan göç hareketi, erkeklerin kadınlara oranla daha az etkilendiklerini ve kadınların gerek göç öncesi gerekse göç sonrası da cinsiyetlerinden dolayı cinsel istismar ve şiddet gibi travmatik olaylar deneyimlediklerini de ortaya koymaktadır. Kadınların göç süreci boyunca, problemlerinin geri planda kalması ve onların görmezden gelinmesi, ataerkil toplumların kadına tanımladığı cinsiyetçi yaklaşımlar, bu durumun kaynaklarından biri gibi görünmektedir. Bu çerçevede, araştırmada Suriyeli savaş mağduru göçmen kadınların toplumsal cinsiyet, göçün etkisi ile kadınların iç çatışma ile değişen yaşamlarında toplumsal cinsiyet ve şiddet kontekstinde ele alınacaktır.

Elimizdeki bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm de araştırmanın metodolojisi ele alınmıştır. Araştırmanın konusu ve amacı açıklanmıştır. Araştırmanın yöntemi ve verilerin analizi detaylı şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde kavramsal çerçeve içinde göç tanımları irdelenmiş, göç türleri ve göç teorilerine değinerek tezin teorik arka planı detaylı olarak sunulmuştur. Literatürde de tartışmalı olan göçmen, mülteci ve sığınmacı gibi kavramlar açıklanmıştır. “Göç ve Kadın” başlığıyla göçün kadınlaşması, toplumsal cinsiyet, ataerki ve kadının ikincil konumu başlığı altında toplumsal cinsiyet ve göçün aktörü olarak kadın dair literatür sunulmuştur. Şiddet ve göç arasındaki bağlantılara tartışılmıştır. Göç, kadın ve şiddet ilişkisi irdelenmiş ve kadına şiddetin kökenleri ve türleri üzerinde durulmuştur. Göç ve toplumsal cinsiyet çerçevesinde sığınmacı kadınların göç sürecinde yaşadıkları şiddet deneyimleri detaylı olarak ele alınmıştır. Son olarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli kadınların yaşadıkları deneyimleri hakkında literatürde yapılan çalışmalardan hareketle genel bir sosyolojik çerçeve sunulmuştur. Kadın göçmenlerin yaşadıkları toplumsal cinsiyet dayalı şiddet analizi yapılarak Suriyeli kadınların göç esnasında yaşadıkları problemlere irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde kadınların çatışma ortamında, kaçış sürecinde ve yeni yerleşim sürecinde karşılaştıkları toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, Bursa’da yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerini kendi anlatılarından elde edilen verilerle analiz yapıp tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmamız 2011 yılı itibariyle Suriye’de yaşanan iç çatışma sebebiyle Türkiye’ye sığınan kadınların göç sürecinde toplumsal cinsiyet kontekstinde yaşadıkları sorunlara odaklanmaktadır. Bu çalışma en temelde Bursa’da yaşayan Geçici Koruma Statüsüne sahip Suriyeli kadınların, toplumsal cinsiyet açısından göç sürecinde aile içi yaşadıkları şiddet deneyimini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Göç yalnızca fiziksel mekânın terk edilmesi anlamına gelmez. Göç edenlerin kendisini de dönüştürür. Söz konusu dönüşümün nedeniyle Suriyeli kadınların maruz kaldıkları şiddet ve ayrımcılıklara araştırmamızda sosyolojik açıdan ele alınması amaçlanmaktadır. Bu kontekste toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından göçmen kadınların şiddete maruz kalma nedenleri araştırılacaktır.

İnsani kriz, yerinden edilme ve sığınmacılığa ilişkin kapsamlı araştırmalar olmasına rağmen, mülteci ve göçmenlere ilişkin algılar ve anlatımlar erkek mültecilerin deneyimleri üzerinden vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden yürütülen ve mülteci bir kadın olma sürecini kadınların kendi hikayeleri ve bakış açıları kullanılarak anlamak gibi temel bir amacı olan çalışmalara dayalı olarak, bu tezde kadınların deneyimlediği şiddete ilişkin daha geniş bir bakış açısı sunulmaktadır.

Türkiye’de Suriyeli kadınlarla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde: Suriyeli kadınlarla yapılan çalışmaların sayıca az ve toplumsal cinsiyet körü olduğu görülmektedir. Genelde Suriyelilerin deneyimlerine odaklanıldığı, ancak Bursa ilinde Suriyeli kadınlar üzerine yeterli çalışma olmadığı ve Suriyeli sığınmacı kadınların şiddet deneyimlerinin nitel çalışmalarda oldukça az sayıda tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle;

- Göç öncesi Suriyeli kadınların yaşam tarzları
- Suriyeli kadınların göç sürecinde
- Kadınların göç süreci, öncesi ve sonrası karşılaştıkları zorluklar
- Suriyeli kadınların şiddet algısı
- Suriyeli kadınların şiddete karşı tutumları

Araştırmamızda ele alınacaktır. Elimizdeki araştırmada, Suriyeli kadınların var olma mücadelelerinde toplumsal cinsiyet perspektifi ön planda tutularak araştırma yapılması amaçlanmıştır.

Göç, ilkçağlardan başlayıp süregelen hareketli ve akışkan dinamik bir temele sahiptir. Göç, siyasal ve toplumsal bir olgu olarak karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Günümüzde göçler ne sebeple gerçekleşirse gerçekleşsin birey üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler bırakmaktadır. Özellikle göç eyleminin ülke sınırları dışında gerçekleştirilmesi ile ülke sınırları içinde gerçekleşmesi arasında büyük ayrımlar vardır. Dış göçler bireyin sadece mekânda yer değiştirmekten kaynaklanan yeni durumlara, düşük vatandaşlık statüsüne, dil sorunu yaşamasına ve topluma entegrasyon süreci gibi pek çok soruna yol açar. Sorunlar sarmalî göç sürecinde kırılgan gruplar için mesela kadınlar için, içinden çıkılmaz bir hal alabilmektedir.

Göç sürecinin görülmeyen aktörleri olan kadınlar aynı koşullarda göç eden erkeklere nazaran spesifik sorunlar ve problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemlerden biri de çalışmanın konusu olan göç sürecinde kadınların uğradığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en acımasız yüzünü gösteren "şiddet" deneyimidir. Kadın olmalarından kaynaklı uğradıkları cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet kadınların baş etmeleri gereken sorunlardan biridir. Küresel ölçekte göç sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet önemli bir problemdir. Suriye'deki savaş ortamı sırasında ve sonrasında kadınlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin farklı boyutlarını deneyimleme durumunda kalmışlardır. İç savaş, ortamında asayişin sağlanamadığı durumlarda, kadınlar sistematik olarak şiddetin farklı çeşitleriyle yüzleşmektedir. Savaş ve zorunlu göçü deneyimleyen Suriyeli kadınların kaotik ortamdan uzaklaşmak istemelerinin tek nedeni ölüm korkusu

değil, bu süreçte başlarına gelebilecek şiddet, tecavüz ve zulüm korkusudur.

Göç deneyimi yaşayan bireyler, göç ettikleri yerlerde bütün yaşam biçimlerini, kültürlerini ve toplumsal bağlarını yeniden inşa etmek durumunda kalmaktadır. Göç alan ve göç eden topluluklar bu durumdan karşılıklı olarak etkilenmektedir. Coğrafi ve politik konumu gereği Türkiye göçün hem hedef hem de transit ülkesi olduğundan göçmenlerin uğrak noktasıdır. Çevre ülkelerin etnik yapısı, yıllardır süren iç karışıklık ve özellikle Suriye iç savaşı ile birlikte coğrafi konumundan dolayı Türkiye'ye yönelik başlayan kitlesel göç akınıyla göç literatürüne yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Elinizdeki çalışmada, Suriyeli kadınların çatışma ortasında, zorunlu göç sürecinde yaşadıkları zorlukları, toplumsal kadınların cinsiyet eşitsizliğinden dolayı ortaya çıkan şiddet deneyimlerini görünür kılmayı amaçlıyor. Özellikle ataerkil bir toplumda yaşamış olan Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği kontekstinde ikincil konumunda olmalarından hareketle, göç sürecini kadın ve kadın sığınmacı olmanın zorluklarını ön planda tutarak incelemeyi hedefledik.

1.2 Araştırmanın Önemi

Göç kavramı akademik alanda her dönem çalışmaların konusu olmuştur. Türkiye’de özellikle 2011 yılından itibaren göç araştırmaları, savaş ortamından kaçan Suriyelilerle yönelmiştir. Türkiye’ye gelen Suriyelilerle ilgili hızla artan çalışmalar birçok alanda yapılmaktadır. Literatürde geçici koruma kapsamındaki Suriyeli kadınlara dair yapılmış mevcut çalışmalara bakıldığında bunlar genel olarak kadınların sosyal uyum, yaşadıkları sorunlar ve emek gücünü yoğunlaşmış ve entegrasyon problemleri üzerine odaklanmıştır. Suriyeli kadınlara dair çalışmalar incelendiğinde farklı pek çok çalışma yürütüldüğü görülmektedir. Ancak kadınların maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetle ilgili sınırlı sayıda akademik çalışma mevcuttur. Literatürde göçün kadınlaştığı fikrinden yola çıkılarak geçici koruma altındaki Suriyeli kadınlar ve göç alanında çalışmalar daha fazla ele alınmaya başlanmış; bu türden çalışmalar yayımlanmış olmasına karşın, kadınların göç sürecinde şiddet deneyimine ilişkin uygulamalı ve alanda veri toplayan çalışmalara az rastlanmaktadır.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Sosyolojik açıdan göç olgusu çok boyutlu ve girift dinamiklere sahip olduğundan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Kümbetoğlu göç araştırmalarında nitel yöntemin kullanılmasını, göçü bütüncül açıdan görmek, göç olgusunun nedenlerini, göçü etkileyen unsurları, etkilediği unsurları ve içinde olduğu koşullar kontesinden bir bütün içerisinde anlamayı sağladığını ifade etmektedir. Buradan hareketle geçici koruma kapsamındaki Suriyeli kadınların göçe karar verme aşamaları dahil olmak üzere göç süreci ve sonrasında yaşanan toplumsal cinsiyet kaynaklı problemleri nasıl deneyimlediklerini öğrenmek, hayatlarında bıraktığı etkiyi, yaşadıkları problemlerin ve inşa ettikleri dünyaları onların bakış açısından anlamak ancak nitel araştırma yöntemleri aracılığıyla mümkün olmaktadır. Nitekim, bireylerin deneyimlerini, göç sürecinde iç dünyalarına yükledikleri anlamları kendi ifadelerinden çıkarma çabası ve yaşanan süreci değerlendirmek nitel yöntemin gerekçesini de oluşturmaktadır.⁶

Göç hadisesinin kadınların hayatlarını nasıl etkilediği, yaşam tarzını nasıl değiştirdiği, hangi aşamalardan geçildiği, şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı ne tür stratejiler geliştirdikleri ancak nitel bir çalışma ile ortaya konabilir. Bu noktada elimizdeki bu tez çalışması, sığınmacı kadınların kadın olmalarından dolayı karşılaştıkları problemleri ortaya koymayı, nitel yöntem kullanılarak Suriyeli kadınların, içinde bulundukları durumu nasıl algıladıklarını ve şiddetle ilgili düşünce ve deneyimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitekim araştırmada kadınların yaşamlarından kesitler ve ayrıntılar sunan, göçü kadının kendi anlam dünyasında algıladığı şekilde ortaya çıkaran nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır.

Göç sürecinde kadınların toplumsal rollerindeki değişimin anlaşılması için yüz yüze görüşmeler yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve gözlem kullanılarak katılımcılardan toplanan verilerle analizler gerçekleştirilmiştir. Hem çalışmanın tüm yönlerini kapsayan hem de sorduğu açık uçlu sorularla araştırmacıya esneklik sunarak

⁶ Belkıs Kümbetoğlu, “Göç Çalışmalarında ‘Nasıl’ Sorusu,” in *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar*, ed. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin-Öner (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 61.

görüşmenin seyrine göre görüşme soruların şekillenmesine ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren nitel yöntem Neuman' a göre araştırma yönteminin bireylerin toplumsal yaşamda tecrübelerine odaklanarak, bireyin düşünce dünyasına, ne yapıp ettiklerine ve duygu dünyalarında ne hissettiklerini anlamaya yönelik elde edilen ayrıntılarla konunun derinlemesine kavranılmasını sağladığını belirtmektedir.⁷ Ayrıca nitel araştırma görüşme ve gözlem sürecinde bütüncül bir bakış açısı sağlar ve ‘’neden’’ sorusunu cevap aramaz bu yönleriyle araştırma probleminin yorumlanabilme imkanı sağlar.⁸

Özellikle zorunlu göç nedeniyle uluslararası göç sürecine katılan kadınların savaş sırasında cinsiyetlerinden ötürü şiddete maruz kaldığı, aile içi şiddet, ayrımcılık ve güç koşullarda yaşamaya zorlandıkları durumları, kendi dünyalarını nasıl yorumladıklarını ve anlamlandırdıklarını anlamak nitel yöntem mümkündür. Creswell'e göre nitel araştırmalar, “sadece literatüre katkıda bulunmakla kalmayıp, yeterince temsil edilmeyen grupların sesi olur, bir merkezi fenomenin derinliklerindeki anlamları araştırır ve hikâyeler”⁹ sunar. Bu çalışmanın çıkış noktası 2011 yılından günümüze kadar sürmekte olan Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye göç eden geçici koruma altında bulunan Suriyeli kadınların hikayeleridir. Çalışma kadınların, savaş öncesi ve sonrası şiddet deneyimlerine ve toplumsal cinsiyet rollerine odaklanmaktadır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Her bilimsel çalışma gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma, zorunlu olarak Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş, Bursa 'da yaşayan 15 kadın ile sınırlıdır. Çalışma 20 ile 40 yaş arasındaki kadınlarla sınırlı tutulmuştur. Çalışmada, Bursa'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyeli kadınların ana dilinin Arapça olması en

⁷ William Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, 1-2 Cilt (Ankara: Yayın Odası, 2014), 541.

⁸Reşat Altunışık, Ramazan Coşkun, Mehmet Yılmaz ve Adnan Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*(İstanbul: Derin Yayıncılık, 2010), 302.

⁹ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Deseni*, 3. baskı, (Çev. Editör: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir) (Ankara: Siyasal Kitap, 2013), 131.

temel sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacının Arapça bilmemesi sonucunda derinlemesine görüşmeler sırasında Arapça tercüman eşliğinde yapılmıştır. Çeviriyle ilgili problemler bir yaşam biçiminin diğerine aktarılmasının zorluğu araştırmanın sınırını oluşturmaktadır. Dil sorununun beraberinde getirdiği bir diğer sınırlılık, görüşmeler de yapılan çevirilerdir. Bu sebeple görüşme süreleri uzamıştır.

1.5 Araştırma Grubu

Araştırma grubu, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenmiştir. Araştırma grubu Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle Bursa’ya zorunlu olarak göç eden ve geçici koruma statüsüne sahip 15 Suriye uyruklu kadından oluşmaktadır. Araştırma, kartopu tekniği ile gönüllü görüşmecilere ulaşılmıştır ve veri açısından kendini tekrarlayan bulgulara ulaşılmaması açısından 15 katılımcı yeterli kabul edilmiştir.

1.6 Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada Suriyeli kadınların şiddet algıları ve şiddete karşı tutumlarını incelemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmasında literatür tarandıktan sonra hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasının ardından Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli onay alınmış ve görüşmelere başlanmıştır. Araştırmaya ilişkin alan verileri 2024 yılının Ağustos ve Eylül aylarında toplanmıştır. Araştırmacının Suriyelilerin ana dili olan Arapça bilmemesi nedeniyle veri toplama süreci tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci Arapça dilinde yapılmış ve tüm görüşmelerde kadın tercüman bulunmuştur. Araştırmada katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmesi için görüşmelerin kendi ana dillerinde yapılmasına ve kendilerini daha rahat hissetmesi için kadın tercüman seçilmiştir. Veri toplama süreci başlamadan önce tercümana, araştırmanın içeriği hakkında detaylı olarak bilgi verilerek birlikte araştırma soruları üzerine çalışmalar yapılmıştır. Görüşmelerin tamamı tercüman desteği alınarak yapılmış, Türkçe yapılan görüşmelerde de tercüman eşliğinde gerçekleştirilmiş ve anlamadığı kısımda tercüman devreye girmiştir. Katılımcılarla görüşme süresi 60 ile 90 dakika

arasında değişmiştir. Katılımcılara görüşme başlamadan önce araştırma hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiş ve görüşmeleri kabul etmeleri halinde görüşmeler katılımcıların belirledikleri mekân ve zamanda yapılmıştır. Katılımcılara sosyal ilişki ağlarıyla ulaşılmıştır. Alan araştırmasında elde edilen veriler toplandıktan sonra nitel veri analizinde kullanılan betimsel yaklaşımdan yararlanarak veriler analiz edilmiştir. Sonuçlar anlamlandırılmış ve değerlendirilmiş, ardından belirli veriler göz önünde bulundurularak bulgular yorumlanmıştır. Görüşmelerde ses kaydı alınmadan önce katılımcılardan izin alınmıştır. Kişisel Verilerin Gizliliği ilkesine dayanarak katılımcı isimleri kullanılmamış ve her katılımcı görüşüldüğü sıra şeklinde G1, G2, G3..... şeklinde isimlendirilerek veriler toplanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen 15 ses kaydı Türkçeye çevrilerek doğrudan aktarılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ ve ŞİDDET: TEORİK ÇERÇEVE

2.1 Kavram Olarak Göç

İnsanlık tarihi boyunca, insanlar farklı nedenlerle doğup büyüdüğü yerleri terk ederek başka yerlere göç etmişlerdir. Çok boyutlu olan göç kavramı, en yalın ifadeyle yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilir. Göç terimleri sözlüğüne göre, göçün süresi, yapısı ve nedenin de farklı olabilir ancak bir kişinin veya bir grup insanın bir devletin uluslararası sınırını aşarak ya da ülke sınırları içinde yer değiştirdiği nüfus hareketleridir.¹⁰ Benzer bir tanımlama yapan Türk Dil Kurumu'na göre göç, birey veya grupların yaşadıkları ülkeden bir başka ülkeye ekonomik imkanlardan, kültürel değerlerden ve politik nedenlerden dolayı taşınması veya yeniden yerleşmesidir.¹¹

Marshall, göçü bireysel ve kitlesel olarak coğrafi sınırların ötesine geçen ve kalıcı yerleşim hareketi¹² olarak tanımlar. Wood' a göre ise temelli veya geçici mekânsal nüfus hareketliliği¹³ olarak görmektedir. Bartman'a göre göç, şu anda ikamet ettikleri yerden uzağa yeni bir yere yeniden yerleşme¹⁴ hareketliğidir. Adıgüzel ise, göç olgusunu insanların farklı nedenlerden dolayı örneğin sosyal, iktisadi, siyasi ve doğal afetler nedeniyle mekânsal yer değiştirme şeklinde tanımlar; bu bağlamda göç, sosyolojik nedenlerden ve doğal afetlerden kaynaklanan ikamet değişikliği biçiminde tanımlanmıştır.¹⁵

¹⁰ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Göç Terimleri Sözlüğü*, ed. Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross (IOM, 2013), no. 31, 35.

¹¹ Türk Dil Kurumu, "Çevrimiçi," www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi: 17.03.2024).

¹² Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 685.

¹³ William B. Wood, "Forged Migration: Local Conflicts and International Dilemmas," *Annals of the Association of American Geographers* 84, no. 4 (1994): 613.

¹⁴ David Bartram, Maritsa Poros ve Pierre Monforte, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay (Ankara: Hece Yayınları, 2017), 13.

¹⁵ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016), 3.

Tekeli, göç olgusunu üç başlık altında incelemiştir. İlk olarak göç bireyden çok toplumsal düzenin değişmesiyle ortaya çıkan bir olgudur. Örneğin, sanayi devrimi sırasında köyden kentte yapılan göçler, toplumsal dönüşümün bireylerin göç etmesinde ne denli önemli bir etkene sahip olduğunu gösterir. İkinci olarak, sistemin dönüşümünden kaynaklanan eşitsizliklerden kaçınan bireyler, yeni fırsatlardan faydalanmak amacıyla göç etme güdüsüyle hareket eder. Üçüncü olarak ise toplumsal düzende değişme olmadan ve fırsat eşitsizlikleri olmaksızın, bireyler farklı algılarının ve yaşam koşullarının etkisiyle de göç etme eğiliminin ortaya çıkabileceğini ifade eder.¹⁶ Bu kontekste, göç, bireylerin kişisel algılarının değerlendirilmesi sonucunda gerçekleşir. Sosyal bir olgu olarak göç, yakından bakıldığında birey ve toplulukların farklı sebeplerden dolayı yer değiştirmesi ve bu yer değiştirmenin başlangıcında göçmenin algısındaki değişimden başlayarak yerleşilen yere uyum sürecinin tamamlanmasını kapsamaktadır. Çünkü adaptasyon sağlayamayan birey ve topluluklar potansiyel olarak göçmendir.¹⁷ Bu tanımdan anlaşılacağı üzere göçü yalnızca yer değiştirme eylemi olarak tanımlamak, sık bir tanımlama olur.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle göç olgusunu en temelde iki şekilde tanımlayabiliriz: Birincisi yer değişikliği, ikincisi ise göçün toplumsal boyutuna dair yapılan tanımlamalardır. Genel olarak göç, bir yerden farklı bir yere yerleşme olarak tanımlanırken Sirkeci, göçün bir noktadan başka bir noktaya gitmek gibi durağan bir süreçten ziyade öncesinde yaşanan olaylar ve sonrasında yaşanan ya da yaşanacak olaylar bütün aşamalarıyla incelenmesi gereken dinamik bir süreç olarak vurgular.¹⁸ Benzer bir görüş Papastergiadis' in tanımında kendini gösterir: göç, devam eden bir süreç ve bir yolculuktur.¹⁹ Göç , kişinin hayatını ve sonraki kuşakları derinden etkileyecek bir süreçtir. Castles ve Miller' in ifadesine göre göç, “*toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir*”.²⁰ Bu tanım, göçün sosyal,

¹⁶ İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları (2008),s.

¹⁷ Sabri Çakır, "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme," *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24 (2011): 131.

¹⁸ İbrahim Sirkeci, "Göç Meselesi," *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2020): 24.

¹⁹ Nikos Papastergiadis, *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity* (Malden: Polity Press, 2000), 5.

²⁰ Stephen Castles ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 30.

ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını etkileyen karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.²¹

Siyasetten tarihe, sosyolojiden coğrafyaya, psikolojiden hukuka ve edebiyattan ekonomiye kadar birçok disipline konu olan göç olgusu birçok disiplinde ele alınması göçün sürekliliğine, göçün tanımlanmasında farklı niteliklerin ön plana çıkmasına ve aynı zamanda tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Göçün tanımlanmasındaki farklılıklar kadar tasnif edilmesi konusunda da çeşitli görüş farklılıkları bulunmaktadır. Göç olgusunu kapsamlı bir şekilde anlamak ve çözümlemek için, öncelikle ortaya çıkan göç türlerinden ve göç teorilerinden bahsetmemiz uygun olacaktır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu konulara ayrıntılı olarak yer verilecektir.

2.2 Göç Türleri

İnsanlar, doğdukları yerleri terk edip başka bölgelere gitmeye pek çok farklı sebepten yönelirler. Bu hareketlilik, genellikle ekonomik, sosyal veya politik faktörlere bağlıdır. Faist, göç olgusunu daha iyi anlayabilmek için bunu zamana, mekâna, sebeplerine ve yasal durumuna göre sınıflandırmıştır. Bu tür bir sınıflandırma, göç sürecini daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasına imkân tanır. Zamana göre yapılan göçleri geçici ve kalıcı olarak, göçe sebep olan durumu gönüllü ve zorunlu olarak, yasal sürece göre yasal göç ve yasadışı olarak, mekâna göre ise göçleri yerel ve ulusal olarak ayırmış ayrıca fiziksel mesafe bakımından iç ve dış hareketlilik olarak açıklamıştır.²²

Hedef ülkede ne kadar sürede kalınacağı durumuna göre kalıcı ve geçici göç olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Geçici göç, belirli bir süre için yapılan yer değiştirmeleri ifade eder.

²¹ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2004), 12.

²² Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, 20.

Literatürde turizm, mevsimlik işçi göçleri ve öğrencilerin eğitim amaçlı yaptıkları göçler gibi kısa süreli hareketlilikler, geçici göç olarak değerlendirilir. Bu tür göçlerde kişiler belli bir zaman aralığında göç ettikleri alana yerleşmekte ve bu sürenin sonunda geldikleri yere geri dönmektedirler. Ayrıca geçici göçler zamanla kalıcı hale gelebilmekte ve kalıcı göçün de ilk aşaması sayılmaktadır. Kalıcı göçte ise göçmen kaynak ülkeden temelli ayrılarak hedef ülkeye yerleşmek gayesiyle göç eder.²³ Daimî göç, yola çıkıldıktan sonra geri dönmeyi düşünmeden farklı bir yere yeniden yerleşmektir. 1932 yılında düzenlenen Cenevre Kongresi'nde bir yılı aşmayan göç hareketleri geçici, bir yılı aşan yer değiştirme hareketleri ise kalıcı göç olarak değerlendirilmiştir.²⁴ Ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacılar, bir yıldan fazla süreyle ikamet ettiklerinden, kalıcı göç örneği olarak gösterilebilir.

Yer değiştirme eyleminin yasal durumu önemli bir kriterdir. Göç hareketleri yasal yönden, yasal veya yasa dışı göç şeklinde iki kategoriye ayrılır. Yasal göç, kişinin yaşadığı ülkeden, o ülkedeki bürokratik teamüller, yasal prosedürler gereği çıkış yapması, hedef veya transit ülkeye yasal kurallarına uygun biçimde giriş yapması²⁵ ve o ülkenin izin verdiği zaman zarfında ikamet etmelerini kapsar. Buna karşı yasadışı göç, göçmenlerin yasal prosedürlere uymadan hedef ülkeye girmesi ve ülkede kalmaya devam etmesi durumudur. Yasadışı göç, sahte evraklarla, illegal yollarla yahut ta başta yasal prosedürlerle giriş yapıp yasal kalma süresini bitmesine rağmen o ülkede kalmaya devam etmesi şeklinde gerçekleşebilir.²⁶ Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle düzensiz göç hareketlerinin rotası haline gelmiştir. 2023 yılında Türkiye' de yasadışı yakalanan göçmen sayısı 254,008 iken 2024 ün ilk dört ayında ise bu sayısı 58,760'a ulaşmıştır.²⁷ GİGM verilerine göre yakalanan kişilerin uyrukları Afganistan, Suriye, Türkmenistan, Filistin, Özbekistan, İran, Irak, Sudan ve Mısır gibi ülkelerden gelen göçmenlerden

²³ Cemal Yalçın, Göç Sosyolojisi, 20

²⁴ Barış Özdal ve Esra Vardar Tutan, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2018), 9-10.

²⁵ Betül Dilara Şeker ve Gülten Uçan, "Göç Sürecinde Kadın," *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 1 (2016): 200.

²⁶ Yusuf Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, s.15.

²⁷ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, "Düzensiz Göç İstatistikleri," <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim tarihi: 04.04.2024).

oluşmaktadır. Komşu ülkelerde yaşanan ekonomik sorunların, politik çatışmaların ve iç savaşların bir sonucu olarak Türkiye büyük ölçüde düzensiz göç akışlarına maruz kalmaktadır.

Coğrafi olarak yer değiştirme hareketinin ülke sınırları içinde mi, yoksa ülkeler arası mı yapılması durumuna göre iç ve dış göç olarak iki gruba ayrılır.²⁸ İç göç, ülke sınırları içinde gerçekleşen yer değişimidir ve genellikle kırdan kentte doğru bir hareketlilik söz konusudur. Bu tür göçlerde, ülkenin nüfusunda bir artış ya da azalma gözlemlenmez ancak kırdan kentte yapılan göçler çekici ve itici faktörlere bağlı olarak şekillenir. İç göçe, mevsimlik işçi göçleri ve emek göçleri örnek verilebilir. Dış göç ise, bireylerin menşei ülkeden, hedef ülkeye hareketliliğidir. Dış göçler, ne amaçla yapılırsa yapılsın hedef ülkenin demografik yapısında önemli değişiklikler yaratmaktadır.²⁹ Özellikle 20. yüzyılda gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen beyin göçü, işçi göçü ve mübadele göçü gibi göç türleri hedef ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapısında önemli değişimlere yol açmaktadır.³⁰ Göçmenler, daha cazip ücretler, yaşam koşulları, sosyal güvenlik imkanları ve sağlık hizmetleri gibi faktörler nedeniyle gelişmiş ülkelere yönelmektedirler. Ayrıca bu ülkelerdeki hukuki altyapıların güçlü olması da göç kararını bir diğer önemli faktördür.

Göçler, nedenleri bakımından iki temel kategoriye ayrılır: zorunlu göç ve gönüllü göç. Zorunlu göç, doğal afetler, etnik çatışmalar, ekonomik krizler yahut savaş gibi durumlar nedeniyle insanların can güvenlikleri tehdit altında olduğunda, mecburi olarak bireysel ve kitlesel olarak yurtlarından ayrılmasıdır.³¹ Bu tür göçlerde bireylerin iradesinden ziyade itici faktörler ön plandadır. Gönüllü göç ise insanların kendi arzusuyla iş, eğitim ve aile birleşimi gibi nedenlerle yaşadıkları toprakları bırakıp başka bir kentte, bölgeye

²⁸ Bülent Çiçekli ve Oğuzhan Ömer Demir, *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler* (Ankara: Karınca Yayınları, 2013), 41.

²⁹ Serdar Sağlam, "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme," *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 5 (2006): 33-44

³⁰ Yüksel Koçak ve Elvan Terzi, "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri," *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3, no. 3 (2012): 163.

³¹ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Göç Terimleri Sözlüğü*, 103.

veya ülkeye yerleşme eylemidir.³²

Moore, iktidarların insan haklarını ihlal eden politikaları ile zorunlu göçler arasında ilişki olduğunu belirtmiştir.³³ Zorunlu göçte bireyin temel hakları mahrum olması söz konusuysen gönüllü göç daha çok kişisel tercihlerden kaynaklanır. Zorla yerinden edilen milyonlarca insanın hayatını değıştiren göç, kadın erkek ve yaşlı- genç ayırmaksızın insanların yıkıcı tecrübeler yaşamasına neden olur. Betts' e göre "ortak noktaları varoluşsal bir tehdit sebebiyle kendi toplumları içinde yaşama konusunda ciddi engellerle karşılaşmış olan"³⁴ sığınmacılar, gönüllü göç yapanlara göre daha fazla sosyo-psikolojik problemler yaşamaktadır.³⁵

Özellikle son yıllarda Suriye, Afganistan ve son olarak Filistin'de yaşanan siyasi sorunlar ve savaşlar sonucunda insanların ülkelerinden ayrılmaya zorlandığına şahit olmaktadır. Günümüzde savaşlar ve iç çatışmalar nedeniyle yapılan göçler genellikle hedefi belirsiz olan kaçışlar şeklinde olmaktadır.³⁶ Savaşlar ve çatışmalar sonucu zorla yerinden edilen kişilerin göçü bilinmezliklere doğru bir kaçış olarak tanımlanabilir.

2.3 Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci: Hukuki Statüler ve Türkiye'nin G ç Politikası

Göçün ana aktörü g çmendirdir ve her çağ, kendi g çmenini yaratır. Göçmen, çeşitli siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, dini ve bireysel sebeplerle yaşadığı yerden ayrılarak yeni bir yere yerleşen kişidir. Göçmen, yaşamındaki önemli değışikliklere bağılı olarak yer değıştiren ve g ç sürecini başından sonuna kadar yaşayan bu süreçteki bütün

³² Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası G ç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri," *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish* 9, no. 2 (2014): 1687.

³³ Will H. Moore ve Stephen M. Shellman, "Fear of Persecution: Forced Migration, 1952-1995," *Journal of Conflict Resolution* 40, no. 5 (2004): 723.

³⁴ Alexander Betts, *Zorunlu G ç ve Küresel Politika*,  ev. Seher Meltem Türkaslan (Ankara: Hece Yayınları, 2017), 14.

³⁵ Rüstem Erkan ve Mazhar Bağılı, "G ç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır  rneğı," *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (2005): 105.

³⁶ Hayriye Erbaş, *Gidişlerden Kaçışlara G ç ve Göçmenler Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019), 14.

olumsuzlukları göze alan kişidir.³⁷ Göçmenin, göç kararının ortaya çıkış süreci, göçün niteliği ve gidişatı ile ilgili bilgi verir. İnsan hareketliliği, insana ve topluma dair her şeyi etkileyip dönüştürür. Göçmenler, alıştıkları toprakları içinde bulundukları sosyal yapıyı ve kültürü bırakıp göç ederken aynı zamanda göçe maruz kalan bireyler için de sosyal değişimler söz konusudur. Böylelikle karşılıklı bir etkileşim meydana gelir.³⁸ Göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları literatürde genellikle birbirlerinin yakın anlamlarda kullansa da hukuki açıdan önemli farklılar taşır. Bu farklar, göç eden bireyin toplum içindeki statülerini ve hukuki haklarını bilmeleri açısından önem arz etmektedir. Göçmen kavramının uluslararası literatürde kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. IOM terimler sözlüğünde göçmen, yaşadığı ülkesinde farklı nedenlerden dolayı (zorunlu-gönüllü, düzenli-düzensiz) ayrılarak bir yıldan fazla süreyle başka bir ülkede ikamet eden kişidir.³⁹ Göçmen; mülteci, sığınmacı, geçici koruma ve ikincil korumayı da kapsayan şemsiye bir kavramdır.

Sığınmacı, kendi ülkesinde can güvenliği bulunmayan ve yaşadığı sorunlar nedeniyle korunmak amacıyla vatandaşı olmadığı ülkenin mülteci koruma statüsüne başvuran kişidir. Hukuki anlamda mülteciliği henüz kabul edilmemiş, sonuç bekleyen kişiyi ifade eder.⁴⁰ Sığınmacı, yasal güvenlik talebinde bulunup mülteci statüsünü bekleyen yabancılara verilen geçici statüyü ifade eder. Ülkesinde temel hakları gasp edilen kişi sığındığı ülkede yapılan başvurunun uygun bulunmasıyla mülteci statüsüne kabul edilmekte ancak sığınma talebini bekleyen kişilere yönelik olumsuz bir kararın çıkması durumunda deport edilir veya ülkeyi terk etmek zorunda bırakılır. Mülteci statüsüne başvurusu olumlu sonuçlanan kişi sığındığı ülkenin vatandaşlarının hak, hürriyetlerine ve ödevlerine sahip olmaktadır.

Mülteci; siyasi, ekonomik ve dini nedenlerle yaşadığı ülkeden can güvenliği olmayan bu

³⁷ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972), 78.

³⁸ Khalid Koser, *International Migration: A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2016), 4-5.

³⁹ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, 5.

⁴⁰ IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 74.

nedenle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kişidir. Odman'a göre mülteci "kendisini ülkesini veya milliyetini taşıdığı ülkenin dışında bulunan yabancı"dır.⁴¹ Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin ilk uluslararası sözleşme 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1A (2) sayılı maddesinde mülteci şu şekilde tanımlanmıştır:

"İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi"⁴²

Türkiye, 1967 yılında Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi çekince sınırlama şartıyla kabul etmiştir. Bu çekince, Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelen mülteci tanımına uyan bireylere mültecilik statüsü verilmektedir.⁴³ Ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacıların coğrafi çekince şartı nedeniyle mülteci statüsünü almaları mümkün değildir. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çerçevesinde, Avrupa dışından gelen sığınmacılara "şartlı mülteci" statüsü verilmekte ve bu kişilerin, üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir.

İkincil koruma, geleneksel mülteci statüsüne uymayan, ancak geri gönderildiklerinde işkence, ölüm cezası veya insanlık dışı muameleye maruz kalma riski taşıyan kişiler için sağlanan bir statüdür. Bu kişiler, "vatansız" olarak tanımlanır ve uluslararası hukukun korumasına girerler.⁴⁴

Göç, sadece göç veren ya da sadece göç alan ülkenin siyasi mekanizmaların ve ekonomisini⁴⁵ etkilemekle kalmaz aynı zamanda transit ülkenin de sosyal yapısını da etkileyen bir süreçtir. Hem hedef hem de transit ülke konumunda olan Türkiye, 2011 yılında Suriye'de başlayan kriz sonrası açık kapı politikası uygulamaya koyarak kitlesel

⁴¹ Tefvik Odman, *Mülteci Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 9

⁴² IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, 65.

⁴³ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, "Mülteci," <https://www.goc.gov.tr/multeci> (Erişim tarihi: 04.04.2024).

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458> (Erişim tarihi: 05.04.2024).

⁴⁵ Castles ve Miller, *Göçler Çağı*, 15.

bir göç akına uğramıştır. Ancak savaşın uzaması ve her geçen gün sığınmacı sayısının artmasıyla problemler ortaya çıkmıştır

Türkiye, tarihinde ilk defa bu kadar büyük bir kitlesel göçle karşılaşmadığından mevcut kanunlar yetersiz kalmıştır. Kitlesel göçe ani ve hazırlıksız yakalanan Türkiye başta geçici olarak düşünülen bu durumun uzamasıyla birlikte Suriyelilere yönelik haklarını genişleten 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Suriye’de yaşanan iç savaştan kaçan Suriye vatandaşlarına "Geçici Koruma" statüsüne alınmıştır. 4 Nisan 2013 tarihinde resmi gazetede yayınlanan YUKK’nun 91. maddesine göre geçici koruma şu şekilde tanımlanmıştır:

“ Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan yabancılara geçici koruma sağlanabilir.”⁴⁶

Bu düzenleme, toplu göçlere nedeniyle hukuki statü belirleme sürecinin hızlandırmak ve geçici çözümler üretmek amacıyla getirilmiştir. Suriyeliler, bu çerçevede “Geçici Koruma” statüsü altında hukuki olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları, hukuki statüye göre önemli değişiklikler göstermektedir. Avrupa’dan gelen ve Türkiye’ye sığınmak isteyenlere “mülteci” statüsü, Avrupa ülkeleri dışında sığınma talebinde bulunanlara “şartlı mülteci” statüsü tanınmaktadır. Ayrıca şartlı mülteci statüsüne uymayan vatansız kişilere “ikincil koruma” statüsü sağlanmaktadır. Bu statülerin dışında kitlesel göçlere acil çözümler bulmak için, geri gönderme yükümlülüğü çerçevesinde, Suriye'den gelen sığınmacılar “geçici koruma” statüsü altında yaşamaktadırlar.

⁴⁶Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK, 2013), md. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, Erişim tarihi: 10.04.2024.

2.4 Göç Teorileri

Göç, birçok dinamiği içeren, çok boyutlu bir süreç olarak nedenleri, sonuçları ve çevresel etkileri bakımından karmaşıktır. Bu karmaşıklığı anlamaya yönelik olarak araştırmacılar, farklı teoriler ortaya koymaya çalışarak analiz etmiş ve çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Göç teorileri, büyük oranda çağın hâkim olan siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal yapılarından beslenerek şekillenmiştir.⁴⁷

Göç kavramı, 19. yüzyıldan itibaren tartışmalara konu olmaya başlamıştır. İlk kez 1885 yılında Ravenstein'in ele aldığı "Göç Yasaları" başlıklı makalesinde göç sürecine dikkat çekmiş⁴⁸ ve göçün asıl nedeninin ekonomik olduğunu öne sürmüştür. Ravenstein'in ortaya koyduğu göç kanunlarına göre göçmenler kendilerine yakın sanayi kentlerine göç ederler ve bu göç akınından boşalan yerlerde yeni göç eden göçmenler yerleşir, böylece bir tür zincirleme göç süreci ortaya çıkar. Bu süreç denge oluşturan bir yapı oluşturur. Ravenstein'a göre ekonomik kazanç sağlamak isteyen kırsal kesimde yaşayan bireyler, daha uzak bölgelere göç etmeyi tercih ederler. Kent yaşamındaki ekonomik imkanlarından ve ticari faaliyetlerinden faydalanmak amaçlayan göçmenler kırdan kente doğru bir göç hareketi başlatır. Kentteki iş gücü ihtiyacına yönelik bu göç hareketi, kentteki talebi karşılayarak yayılım ve emilimi eş zamanlı olarak sağlar.⁴⁹

Ravenstein, 1889'da yaptığı ikinci çalışmasında, erkeklerin kadınlardan daha fazla göç ettiğini ve uzun mesafeli, uluslararası göçlerde erkeklerin daha fazla yer değiştirdiğini belirtmiştir.⁵⁰ Ravenstein'in, göç teorisinde kadınları da göçmen olarak ele alması, o dönemin şartlarında önemli bir yenilik teşkil etmiştir. Çünkü göç sürecinde kadın, erkeğin

⁴⁷ Fuat Güllüpinar, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/4 (2012): 54.

⁴⁸ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, 22.

⁴⁹ Ernest George Ravenstein, "The Laws of Migration," *Journal of The Statistical Society of London*, 48/2 (1885): 198-199.

⁵⁰ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, 25.

gölgesinde ve ona bağımlı olarak konumlandırılmışken, Ravenstein'ın cinsiyet perspektifini teorisine dahil etmesi, kadının göç alanındaki görünürlüğünü artırmıştır.

Everett Lee, göçü itme-çekme faktörleri üzerinden açıklayan bir teoriyi ortaya koymuştur. Göç teorisine göre kaynak ülkede ve hedef ülkede hem itici hem de çekici faktörler bulunmaktadır. Lee bu teorisinde göçmenden ziyade göç sürecine odaklanmış ve analizini dört temel unsur üzerine kurmuştur: yaşanan mekanlarla ilgili faktörler, göç edilmesi planlanan mekanla ilgili faktörler, karşılaşılan engeller ve bireysel faktörlerdir.⁵¹ İlk olarak yaşanan mekanlarla ilgili burada hem çekici hem de itici unsurlar vardır ancak itici unsurlar, çekici unsurlardan daha fazladır. İkincisi göç gidilmesi planlanan mekanla ilgili çekici unsurların yaşanan yerden çekici unsurlardan daha fazla olması göç kararının verilmesinde etkili olmaktadır. Bu durumda hem ikamet edilen yerde hem de gidilecek yerde bulunan artı ve eksiler göçmen üzerinde etkili olmaktadır.⁵² Lee, göç hareketlerini sadece bireysel nedenlere bağlamamakta, göçmenlerin karşılaştığı engelleri, nüfusun artışı, yaşam kalitesinin düşük olması, ekonomik sorunlar, siyasi baskılar, dini veya siyasi zulüm gibi itici etmenlere örnek olarak verirken; ekonomik fırsatlar, siyasal özgürlükler, emeğe talebin yüksek olması ve yüksek yaşam standartları çekici etmenlere örnek oluşturmaktadır.⁵³ Suriye örneğinde olduğu gibi çatışma, savaş, kaos ve düzensizlik itici faktörler oluştururken, Türkiye'nin güvenli bir yer olması göçmenler için çekici bir unsur haline gelmiştir.

Göç sürecini açıklamaya yönelik neoklasik ekonomik teori ise göçü makro ve mikro olarak iki boyutlu olarak ele almaktadır. Neoklasik ekonomi mikro boyutuna göre, rasyonel birey yer değiştirme sürecinde yolculuk etmenin masraflarını, yeni bir dil öğrenme, barınma ve yeni bir yere uyum sağlama gibi maliyetler karşılığında aldıkları faydayı hesaba katarak göç kararını verirler.⁵⁴ Makro boyuta göre yer değiştirme

⁵¹ Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi," *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2006): 72

⁵² Everett S. Lee, *Göç Kuramı*, çev. Ayşe Yılmaz, *Demografi* 3, no. 1 (1966): 50.

⁵³ Castles ve Miller, *Göçler Çağı*, 31.

⁵⁴ Douglas S. Massey, Jorge Durand, ve Nolan J. Malone, *Beyond Smoke and Mirrors: Mexican Immigration in an Era of Economic Integration* (New York: Russell Sage Foundation, 2014), 14.

hareketinin nedeni ülkeler arasındaki işgücü arzı ve talep arasındaki farklılıklardır. Emek göçünün hedef ülkelere yönelimin işgücü piyasa koşullarına odaklanmaktadır. Sermaye ve emeğin arasındaki farkların ülkeler ve bölgeler arasında eşitsiz bir şekilde dağılımı ifade eder. Emek göçü neticesinde sermaye açısından zengin ülkelerde emek arzı artarken verilen ücret giderek düşer, sermaye yönüyle fakir olan ülkelerde ise süreç tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır.

İkiye bölünmüş emek piyasası teorisi, uluslararası yer değiştirme hareketlerinin, kapitalist toplumların sürekli işgücü talebi nedeniyle gerçekleştiğini savunur.⁵⁵ Piore, 1979 yılında yaptığı çalışmada, işçi göçünün temel nedeni olarak az gelişmiş ülkelerdeki düşük ücret ya da işsizlik gibi itici faktörler yerine modern sanayi ülkelerinin işgücü arzının fazla olmasından kaynaklandığını ikiye bölünmüş emek piyasası ile açıklamaktadır. Sanayisi gelişmiş ülkelerde işgücü, nitelikli ve niteliksiz işgücü olarak iki sektörde ele alınmaktadır. İlk sektörde yerli işçiler yoğunlukla çalışırken ikinci sektörde göçmen işçiler çalışmaktadır.⁵⁶ Bunun sebebi yerli işçilerin daha prestijli sektörleri tercih etmesinin yanı sıra işverenlerin yaşanabilecek ekonomik sıkıntılardan dolayı göçmen işçilerin ücretlerin kesinti yapmasının ya da işten çıkarılmasının daha kolay olmasıdır.⁵⁷

Yer değiştirme hareketlerini ülkeler arasındaki politik ekonomik ilişkiler açısından değerlendiren Wallerstein'a göre göç sistemleri teorisi merkez ülkeler ve çevre ülkelerin arasındaki karşılıklı bağımlı ilişkileri vurgular. Unat ise dünya sistem teorisini değerlendirirken, göç olgusunu kapitalizmin bir sonucu olarak görmektedir.⁵⁸ Kapitalist piyasanın tekeline elinde bulunduran merkez ülkeler, ucuz işgücü için çevre ülkelerdeki işgücüne gereksinim duyar. Merkezdeki işgücü açığı, çevreden merkeze göçü beraberinde getirmekte ve çevrenin ekonomisini de kendine bağımlı hale getirmektedir.⁵⁹

⁵⁵ Abadan Unat, Bitmeyen Göç : Konuk İşçilikten Ulus- Ötesi Yurttaşlığa, s.57

⁵⁶ Michael J. Piore, *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), 26.

⁵⁷ Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları ve Göç İlişkisi", 60.

⁵⁸ Abadan Unat, *Bitmeyen Göç*, 18.

⁵⁹ Yusuf Adıgüzel, Göç Sosyolojisi, 30.

Bu teoriye göre, kapitalist merkez toplumların yapıları çevreye toplumların yapılarına nüfuz ettikçe, çevredeki nüfus göç etmeye başlar ve merkeze doğru gerçekleştirilen bu göçler hammadde ve işgücünü de dolaylı yoldan merkeze çekerek kontrolü altına alır.⁶⁰

Ağ teorisi, göçmenlerin geldikleri yerdeki kişilerle, yeni gelen göçmenlerle ve yeni yerleştikleri yerdeki eski göçmenlerle aralarındaki kurulan sosyal ağlara işaret etmektedir. Massey'e göre göçmen ağları, göçü hızlandırmakta ve sürekliliği sağlamaktadır. Göçmen ilişkiler ağı, etnik köken, soydaşlık, hemşerilik, dini ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardan meydana gelir. Bu ağlar göçmenler için ihtiyaç durumunda yardım almak ve iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir sosyal sermaye işlevini görür. Göçmen ilişkileri ağları teorisine göre ağların bağlantıları güçlendikçe hedef ülkede gettolaşmaya yol açabilir ve bu durumu hükümetlerin denetlemesi güçleşebilir. Göçmen ilişki ağları, göçmenlerin gittikleri ülkedeki hayata daha yumuşak bir geçiş sağlayabilir. Ancak bu ağların yerel halktan kopuk ve içe kapanık toplumsal alanlar yaratarak göç edilen topluma entegrasyonu zorlaşmasına da yol açabilir. Bu nedenle göçmen ağları hedef ülke ve kaynak ülke arasında bir bağlantı ve göçmen örüntülerinin oluşumunu sağlamaktadır. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar ilk dönemlerinde akrabalarının ve savaş öncesi kurdukları ticari ilişkiler ile tanıdıkları kişilerin yardımını alarak bulundukları şehirlere yerleşmişlerdir.

Dünyada küreselleşmenin etkisiyle göç hız artmaktadır. Artan göç hızı, gelişmiş devletler için büyük bir güvenlik açığı oluşturmaktadır. Güvenlik endişesiyle devletler göç hızını kontrol etmek için sert ve sıkı politikalar uygulamaya yönelmiştir. Göçmenler de bu durum karşısında farklı yollar ve kurumlara başvurmuştur. Başvurulan kurumların başında iş bulma acenteleri, göçmen dernekleri ve insan kaçakçıları gelmektedir. Bu kontekst kurumsal yaklaşım yasadışı göçün aracı kuruluşlarla hem göçün kendi endüstrisini yarattığını hem de sürekliliğini sağladığını vurgular. Bu aracı yapılar birçok istismara da yol açabilir. Yasal yollardan göç edemeyen göçmenler, bu tür kurumlarla

⁶⁰ Fuat Güllüpinar, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme," 64.

göç etme vaadiyle sahip olduğu birikimlerin sömürülmesine de neden olabilirler.

Göç sistemleri teorisi, diğer göç teorilerin göçmeni ön plana çıkarıp göçün tarihsel yapısını görmezden gelmesi ve ekonomik yapıların dışsallığını sürekli vurgulamasından kaynaklanan toplumsal etkileşimin rolünü ihmal etmesini eleştirmiştir. İnsan hareketliliği, insana ve topluma dair her şeyi etkileyip dönüştürür. Göç edenler alıştıkları toprakları içinde bulundukları sosyal yapıyı, kültürü bırakıp göç eder aynı zamanda göçe maruz kalan için de sosyal değişim söz konusudur. Böylece karşılıklı bir değişim meydana gelir. Göç ülkelerin toplumsal, iktisadi ve kültürel gelişiminde önemli rol üstlenmektedir. Göç sistemleri yaklaşımına göre uluslararası göçü bir arada tutan bağlantılar, iktisadi, kültürel ve siyasi ilişkilerin etkisiyle açıklanabilir.

Göç teorileri, göçün nedenleri ve devamlılığı üzerinde yoğunlaşmış ancak kadın ve erkek göçmenin aynı süreçten geçtiği varsayılmıştır. Oysa dünya genelinde göç edenlerin yarısını kadınlar oluşturmalarına rağmen mevcut teoriler kadınların göçüne dair yeterli bilgi sunmamaktadır. Bu durum kadınların göç sürecinde karşılaştıkları zorlukların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Göç teorileri incelendiğinde göçün sebepleri arasında en baskın olanı ekonomidir. Ekonomik sebepler kadın ve erkek için aynı oranda etkiye sahip değildir ve bu bakımdan göç teorilerinin cinsiyetten bağımsız ele alınmaması gerekmektedir. Buradan hareketle tezin konusu bağlamında dikkatimizi yönelteceğimiz nokta feminist göç teorisidir.

2.4.1. Feminist Göç Teorisi: Kadın Göçmenlerin Görünmeyen Mücadeleleri

Feminist göç literatürünü ele alırken, teorik gelişimlerin tarihsel sürecine odaklanmak önemlidir. Feminist göç araştırmaları, toplumsal cinsiyetin göç süreçleri üzerindeki etkisini anlamak için özellikle göçmen kadınların göç öncesi ve sonrasındaki deneyimlerine odaklanmaktadır.

1970'li yıllarda artan ekonomik sorunlar, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve üçüncü

dünya ülkelerinde yaşanan iç çatışmalar sonucunda uluslararası göç süreci hızlanmış ve bu süreçte kadınların oranı da belirgin ölçüde artmıştır. Kadınların bağımsız bir şekilde göç etme imkânı bulmaları, bu süreçte görünür hale gelmelerinde etkili olmuştur. Kadınların istihdam alanındaki rolü, kadın iş gücü arzının artması ve kadının göçteki konumunun güçlenmesi uluslararası göçün feminizasyonuna yol açmıştır.⁶¹ Yılmaz, göçün kadınlaşmasını beş temel faktöre bağlamaktadır: İlk olarak, gelişmiş ülkelerdeki kadın göçmen sayısının erkeklerden fazla olması, ikincisi küreselleşmenin etkisiyle dünya genelinde kadın göçmen sayısındaki artış, üçüncüsü kadınların yuva kurmak amacı dışında farklı nedenlerle göç etmeleri, dördüncüsü kaynak ülkedeki işgücü yetersizliği ve son olarak hedef ülkedeki “kadınlarla özdeşleşmiş” işlere talebin artması durumu ile ilişkilendirir.⁶² Bu faktörler göçmen kadınların görünürlüğünü artıran başlıca nedenlerdir.

Göç ettikleri yeni mekânda toplumsal cinsiyetlerine uygun işlerde çalışan kadınlar, dışlanma, damgalanma ve ötekileştirme gibi durumlarla karşılaşmakta ve buna karşı hayatta kalma stratejileri ve direnme biçimleri geliştirmişlerdir.⁶³ Özellikle son 50 yılda bağımsız bir göçmen olarak hareket eden kadın sayısındaki artış, göçün kadınlaşmasının bir yansımasıdır.⁶⁴ Morokvasic’e göre, kadınlar için hareketlilik özel bir anlam taşımaktadır çünkü göç eden kadınların ve erkeklerin aynı koşullarda göç etmesi mümkün değildir.⁶⁵ Bu aşamada feministler, kadınların yaptıkları yer değişiminin kadın deneyimlerinin perspektifinden yorumlanması gerektiğinin daha uygun olacağını savunmuşlardır. Göçün ana aktörü olan erkek, gittiği yerde kadın ona eşlik eden, onu takip eden yıllarca görünmeyen, edilgen ve pasif konumda görülmüştür. Kadının erkeğe bağlı olduğu düşüncesi kadının göçteki yerinin net anlaşılmamasına yol açmıştır. Berger’e göre, göç teorisinde kadının edilgen konumu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eril perspektifinden ele alınmasında kaynaklanmaktadır. Feministlere göre toplumsal

⁶¹ Semra Purkis, "Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a Son Göçlerde Kadın İşgücünün Göçmenlik Halleri," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/4 (2012): 4.

⁶² Abdurrahman Yılmaz, "Göç ve Kadın: Göçün Feminizasyonu ve Kadın Göçmenlerin Durumu," *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/1 (2019): 386.

⁶³ Kristen Biehl ve Duygu Danış, *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, 56.

⁶⁴ Dilara Şeker ve Gülten Uçan, "Göç Sürecinde Kadın," *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, no. 1 (2016): 206.

⁶⁵ Mirjana Morokvasic, "Birds of Passage are Also Women," *Immigration and Migration Review*, 18, no. 4 (1984):

cinsiyet farklılıklarının göç etme kararını etkilediği gibi, göç sürecini inşa eden bir konu olduğuna da dikkat çekmişlerdir.

Feminist teori, bu noktada kadını nesne olarak gören bu bakış açısına karşı, kadının özne olarak merkeze alınmasını savunmuş ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, göç kontekstinde açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Göç kavramının toplumsal cinsiyetle nasıl bir bağlantısı olduğunu göç öncesi, göç sürecinde ve göç sonrasında görmek mümkündür. Feminist göç çalışmalar , göç çalışmalarının bir araya gelmesini üç aşamada ele alan Beth Hess ve Myra Marx Ferree'ye göre ilk aşamada kadınların çalışmalara konu olmaları söz konusudur. İkincisi ise kadın ve göçü araştıran çalışmalarda kadının toplumsal rolü ve göç ile ilişkisine yönelik çalışmalar göze çarpar. Son etapta ise toplumsal cinsiyet göç olgusunun en önemli bir ögesi olarak ele alınmıştır.⁶⁶

1970'lerin başında başlayan feminist göç çalışmaları, kadınları bugüne kadar neden göç çalışmalarında yer verilmediği konusunu araştırmakta ve bu araştırmalarda kadınların göç deneyimlerinin bu kadar görünmez olmasına karşı çıkmaktadır.⁶⁷ 1970 yılından önce göç çalışmalarında cinsiyet körlüğü yaşanmıştır. Göç çalışmalarındaki ilk feminist çalışmalarda kadınlar göç sürecine katkı vermeleri yönünden ele alınmıştır.⁶⁸

Kadınların ilk defa göç sürecinde erkeklerden farklı olarak araştırmaların öznesi olması gerektiğini vurgulayan çalışmalar 1975'te Meksika'da yapılan BM Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı ve 1980'de Kopenhag'da Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı ile uluslararası bir bilinç sağlamış ancak yeterli olmamıştır.⁶⁹ İlk dönem feminist göç teorilerinde kadınlar göç sürecinde eril tahakkümün onlara biçtiği konumdan

⁶⁶ Pierrette Hondagneu-Sotelo, "Feminism and Migration," *The Annals of The American Academy of Political and Social Science*, 571, no. 1 (2000): 113.

⁶⁷ Eleonore Kofman, "Female 'Birds of Passage' a Decade Later: Gender and Immigration in The European Union," *International Migration Review*, 33, no. 2 (1999): 269.

⁶⁸ Sema Buz, *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği* (doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 20.

⁶⁹ Şeker ve Uçan, "Göç Sürecinde Kadın," 205.

dolayı edilgen pasif, kurban ve erkeğin eksiklerini gideren yardımcı figürler olarak görülmüş ve bu nedenle özel alanda hapsolmuş göçmen kadının görünmezliği eleştirilmiştir.

Morokvasic' in 1984'te kaleme aldığı makalesi kadın göç etme parametrelerine eğilme ve kadınların göç etme deneyimine dikkat çekme konusunda önemli bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Morokvasic'e göre kadın ne kadar çalışırsa çalışsın ve ne kadar ücret alırsa alsın, bu onun ikincil konumunu değiştirmeyecektir. Özellikle göç sürecinde kadınlar eş, kız kardeş, anne gibi toplumun kadına yüklediği sıfatlarla nitelendirilmiş ve daha önce de söz ettiğimiz gibi kadın erkeğe eşlik eden aktif olmayan bir birey olarak konu olmuştur.⁷⁰ Bu durum genel itibariyle o dönemde nasıl bir eril anlayışın hâkim olduğunu göstermektedir.

1980'lerden sonra kadınların istihdam alanındaki rolü kadın emeğinin sömürüsü üzerine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göçü yapılandırma biçimine yoğunlaşmıştır.⁷¹ Göç etmeye yönelik alınan kararlarda kadınların etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Toplumsal normların eril merkezli oluşu göç olgusunun kadınlar açısından yeterince araştırılmamasının önüne geçmiştir. 1990'lar gelindiğinde ise göç sürecinin kurbanı şeklinde ele alınan kadının yerini artık değişimin faili şeklinde ele alınmaya başlanmıştır. Hizmet sektöründe artan işgücü ihtiyacı ve insan kaçakçılığı gibi nedenlerle göçmen kadın göç araştırmalarında önem verilmiştir. Ayrıca kadın göçmenlerin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve şiddetten korunması için uluslararası göç hukukunun düzenlenmesi gerektiği fikri genel olarak ön plana çıkmıştır.⁷² Feministler 1951 yılında yapılan Cenevre Sözleşmesi'ndeki sığınmacı tanımının erkek sığınmacıyı tarif ettiğini ve kadın sığınmacıların deneyimlerine özel olarak yer verilmediğini eleştirmişlerdir.⁷³ Mülteci kadınların korunmasına yönelik ilk kez 1991 yılında BMMYK, toplumsal

⁷⁰ Sema Buz, "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma," *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18, no. 1 (2007): 38–39.

⁷¹ Hondagneu-Sotelo, "Feminism and Migration," 118.

⁷² Şeker ve Uçan, "Göç Sürecinde Kadınlar," 205.

⁷³ Sema Buz, "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma", 21.

cinsiyet eşitliği hakkında kılavuz yayınlamıştır.⁷⁴ Bütün bu çalışmalara rağmen uluslararası alanda sığınmacı kadınlar hakkında uluslararası alanda gerekli düzenlemeler hızlı ilerlememiştir

Feminist teori özellikle kadınların göç deneyimlerinin toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk gibi farklılıklara göre değiştiğinin fark edilmesine yol açmıştır. Böylelikle feminist teori aracılığıyla; göç sürecini kadınların farklılıklarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Feminist teori, göç fenomenine ilişkin toplumsal cinsiyet incelemesini yalnızca kadınları görünür kılmak için değil, aynı zamandan göç teorisini kavramsallaştırmasında değişim ve dönüşümü ifade etmektedir. Feminist teori toplumsal cinsiyet farklılıkların göç sürecindeki etkisini vurgulayarak arka plandaki sosyal bağlamını anlaşılmasını sağlamıştır.

2.5 Göç ve Kadın : Toplumsal Cinsiyetin Etkisi

Geçmişten günümüze kadar olan zaman diliminde göç, eril merkezli bir bakış açısından hareketle ele alınmıştır. Göç eden iki kişiden birinin kadın olmasına rağmen doğası gereği kadın göç sürecinde erkeklerin gölgesinde, onların kararları bağlamında eşlik eden pasif bireyler olarak değerlendirilmiş⁷⁵ ve indirgemeci bir yaklaşımla ele alınmıştır. 1970’li yılların ortalarına kadar göçle ilgili çalışmalarda kadınların uluslararası göç hareketleri içerisindeki görünürlüğü neredeyse yok denecek kadar azdır.⁷⁶ Cinsiyet farklılıklarının göç sürecinde dikkate alınmamış olması, kadının toplumsal cinsiyete yüklenen rollerinden kaynaklanmaktadır.⁷⁷ Castles ve Millers “göç cinsiyetçi bir olgu ve toplumsal

⁷⁴ Yasemin Akis, "Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet, Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler," in *Küreselleşme Çağında Göç*, edited by S. G. Ihlamur-Öner and N. A. Şirin-Öner, 386. İstanbul: İletişim, 2018.

⁷⁵ Morokvasic, “Birds of Passage are also Women”, 886-907.

⁷⁶ Kofman, “Female ‘Birds of Passage’,” 269.

⁷⁷ Çağla Ünlütürk ve Aslıhan Kalfa, "Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri," *Feminist Eleştiri Dergisi*, 1, no. 2 (2014): 15.

ilişkilere içkindir”⁷⁸ söyleminden de anlaşılacağı üzere, göçün toplumsal cinsiyet bağlamından ayrı bir şekilde değerlendirilemeyeceğine vurgulanmaktadır.

Göçün gerek nedenleri gerekse sonuçları ele alındığında, biyolojik ve toplumsal cinsiyet konunun merkezinde yer aldığı söylenebilir. Butler’ın “biyoloji kaderdir”⁷⁹ yaklaşımına dayanarak, göçmenin cinsiyeti göç sürecindeki deneyimlerini ve kaderini etkiler. Toplumsal cinsiyet, göçün nedenlerini, göçün nasıl gerçekleştiği, kullanılan sosyal ağları, hedef ülkedeki fırsatları, maddi imkanları ve menşe ülkeyle ilişkileri etkiler ayrıca riskleri, kırılganlıkları nasıl etkilediğine yanıt vermek açısından önemlidir.⁸⁰ Erkekler ve kadınlar göç sürecinde farklı deneyimler yaşamaktadır. Kadınların göç deneyimleri, aile içindeki statüleri ve toplumsal görevleri doğrultusunda patriyarkal sistemin dayattığı rolleri içermektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumdan topluma farklılık göstermesi göç edilen yerdeki toplumsal beklentileri sağlanamaması durumunda kadın göçmenler ötekileştirme ve ayrımcı gibi durumlarla karşılaşabilmektedir. Göç sürecinde kadınlar, toplumsal rollerin gereği beklenen sorumluluklarla birlikte hem göç etmenin verdiği sorumluluk hem de kadın olmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalırken, karşı cinse göre çoklu dezavantajlı bir duruma düşebilmektedir. Sığınmacı kadınlar, cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan problemlerle mücadele etmek zorunda kalmakta ve kamusal alanda varlık gösterebilmek için sürekli bir çaba sarf etmektedirler. Göç süreci, kadın-erkek arasındaki toplumsal cinsiyet rollerini de etkilemektedir. Göç çalışmalarında, göç etme nedenleri, etkileri ve sonuçları çoğunlukla toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine odaklanırken, göç sürecindeki değişen dinamiklere rağmen, kadının toplumsal statüsünün genellikle etkisiz kalması, kadının geleneksel kadın kimliğini içselleştirmesinin ve ataerkil normlarla baskılanmasının bir sonucudur.

⁷⁸ Castles ve Miller, *Göçler Çağı*, 2008.

⁷⁹ Judith Butler, *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür (İstanbul: Metis Yayınları, 2008), 50.

⁸⁰ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Gender and Migration: A Review of the Literature* (Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü, 2015), 10-12.

Göç sürecine katılan göçmenlerin özel ve genel birçok göç etme nedeni bulunmaktadır. Bu kontekste göç nedenleri çeşitlilik göstermekte ve bazı göç etme nedenleri toplumsal cinsiyete bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Kadın ve erkek göçmenler için kimi zaman göç etme nedenleri benzerlik gösterse de kadınlara özgü göç nedenleri bulunmaktadır. Kadınlara özgü göç nedenleri tek bir faktöre indirgenemez. Göç deneyimi ekonomik kaygı dışında farklı sebeplerle birlikte değerlendirilmelidir.⁸¹ Kadınlar genellikle yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, ataerkil politikalar, güvenlik sorunları, ruh sağlığını etkileyen uygulamalar, cinsel istismar, cinsel şiddet ve aile içi şiddet gibi, esas olarak cinsiyetlerinden kaynaklanan zulüm ve baskılardan kaçmak için de yaşadıkları ülkeyi terk etmek zorunda kalabilmektedirler.⁸² Buz'a göre kadına yönelik şiddet göçe karar verme açısından önemli bir nedendir.

Kadınların gerçekleştirdikleri göçler zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Gönüllü göçler; evlenme, aile birleşimi ve işçi göçü gibi bireysel tercihlere dayalıdır. Zorunlu göçler ise, mülteci ya da sığınmacı göçü ve insan ticareti gibi dışsal zorlamalarla gerçekleştirilen göçlerdir.

Gönüllü göç, dış etkenlerden bağımsız ve kadının kendi rızasıyla yaptığı göçlerdir ve üç gruba ayrılmaktadır. İlk olarak, aile kurma yoluyla yapılan göçler kadın göçünün başlıca nedenidir. Bu tür göçlerde evin reisinin işgücü nedeniyle hedef ülkeye taşınıp oturma izni alındıktan sonra geride kalan kadın erkeğin ardından göç etmesidir. Bu süreçte, kadınların erkeğe bağımlı olarak göçe dahil olması nedeniyle uluslararası hukukta kadının statüsü ikincil durumda konumlandırılmıştır.⁸³ Evlilik yoluyla gerçekleştirilen göç eşlerden biri diğerin yaşadığı ülkeye yasal yollarla göç etmesidir. Dünya genelinde evlilikle yapılan göçlerde genellikle kadınların eşlerinin yaşadıkları yerleşim yerine göç ettikleri görülmektedir. Sosyal ağların gelişmesiyle büyük ölçüde vatandaşlık hakkı için bu tür evlilikler ülkeler arası yapılmıştır. LeClere ve McLaughlin'e göre aile birleşmesi

⁸¹ Sema Buz, "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma, 40.

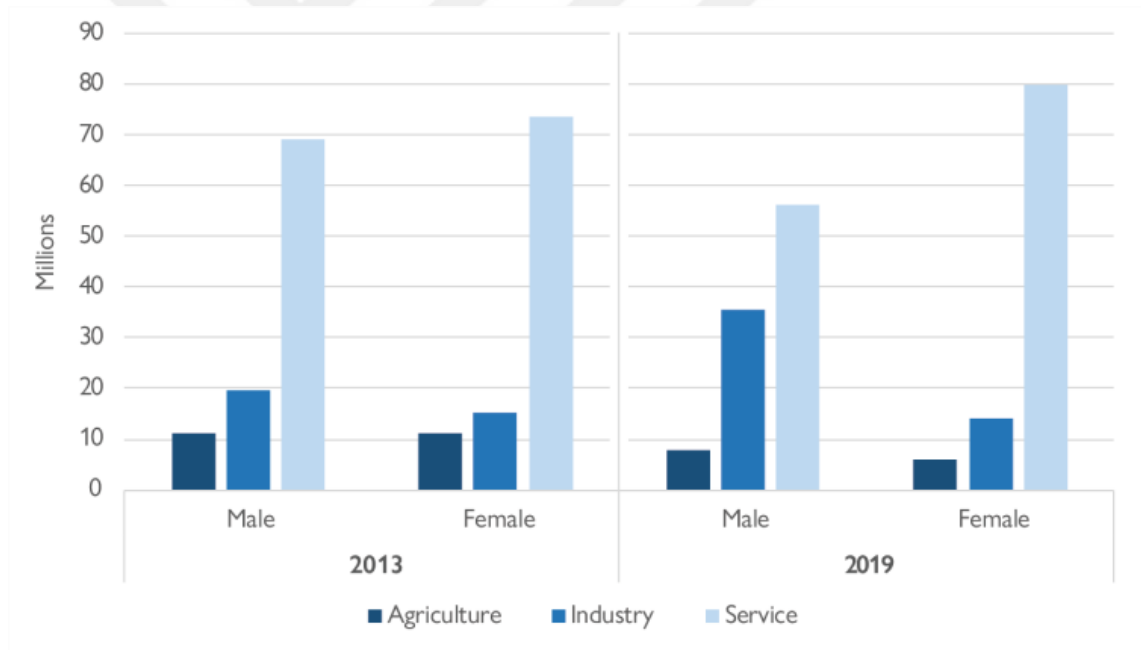
⁸² Ayşe Akkaya, "Mülteci Kadınlar ve Sığınmacı Kadınlar", 39.

⁸³ David L. Sam, "Acculturation of Immigrant Children Island Women," in *Acculturation Psychology*, ed. David L. Sam ve John W. Berry, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 409.

amacıyla yapılan göçlerde çoğunlukla kadınlar genellikle evlilik yoluyla eşlerinin yaşadığı ülkelere göç etmektedirler.⁸⁴

Evlilik yoluyla gerçekleştirilen göçler daha çok çalışma amacı ve ikamet etme amacıyla yapılmakta. Aile birleşimi ve evlilik göçleri, kadının göç eden erkek aile bireyine bağlı olarak göç etmesini “bağlantılı göç” olarak ifade edilmektedir.⁸⁵ Enformel ekonomide cinsiyete dayalı iş bölümünde kadın emeğine olan talep kapitalizmin yeni halkası olarak eklenmektedir. Göçmen kadınlar genellikle enformel sektörde, düşük ücretli ve niteliksiz işlerde gündelik hayatta zaten yaptığı temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı gibi cinsiyetçi iş sektörlerinde çalışmaktadırlar.

Şekil 1.3 Uluslararası Göçmen İşçilerin Geniş Ekonomik Faaliyet Kategorisine ve Cinsiyete göre Küresel Dağılımı, 2013 - 2019

Enformel piyasadaki iş bölümüne bakıldığında kadın göçmenler geleneksel iş bölümünde

⁸⁴Frédéric B. Leclerc ve Daniel K. McLaughlin, "Family Migration and Changes in Women's Earnings: A Decomposition Analysis," *Population Research and Policy Review* 16, no. 5 (1997): 453-474.

⁸⁵ Ayla Tuzcu ve Ayşegül Ilgaz, "Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri," *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry* 7, no. 1 (2015): 56-67.

kadınlara uygun işleri tercih etmektedir. Göçmen kadınların enformel piyasadaki konumları toplumsal cinsiyet kavramı etrafında şekillenmektedir. Ritzer'e göre toplumsal cinsiyet kapitalizm ve küreselleşmenin önemli bir parçasıdır.⁸⁶ Toplumsal cinsiyete ilişkin iş bölümü göçmen kadınların emek piyasasında ki hizmetler alanında yoğunlaşırken erkek göçmenlerin güç gerektiren tarım ve endüstri alanlarında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Hedef ülkelerin büyük bir kısmı kadın özgü işgücü piyasasını kadın göçmenler seçenek olarak sunmaktadır. Göç literatüründe emek göçü, göçün ana hatlarını oluşturur. Göçmen işçilerin cinsiyete göre coğrafi dağılımı (milyon) uluslararası göçmen işçi nüfusunda büyüyen cinsiyet eşitsizliğinde iki ülke dikkat çekmektedir. Güney Asya'da 1,4 milyon kadına karşılık 5,7 milyon erkek ve Arap Devletleri'nde 4,2 milyon kadına karşılık 19,9 milyon erkek göçmen sayısının fazla olmasının nedeni ataerkil sistemin çok güçlü ve kadın haklarının yetersizliğidir. Göçmen işçiler arasında çarpıcı bir cinsiyet dengesizliği söz konusudur: Arap Devletlerinde erkek göçmen işçilerin orantısız temsili, 2020'de erkek ağırlıklı ilk 20 göçmen koridorundan 18'inin Orta Doğu'ya Güney Asya'dan olmasıyla gösterilmemektedir.⁸⁷ 102,4 milyon uluslararası göçmen işçinin neredeyse yüzde 61'i gelişmemiş ülkelerde ikamet etmektedir. Kuzey Amerika ve Avrupa bölgelerinde kadın göçmen işçi ile erkek göçmen arasında çok büyük farklardan söz etmek mümkün değildir. Standing'e göre yasal ve yasadışı çalışan kadınların ücretli işgücüne katılımının yüksek olması emeğin feministleşmesine ve kadının proleterleşmesine yol açmaktadır.⁸⁸

Yeniden üretim noktasında kadın görünür kılınması, hizmet sektöründeki yerel kadınlar ve göçmen kadınlar arasında sınıfsal farklılıkların etkisinin bir yansımasıdır. Bu göçün feminizasyonu üzerindeki etkisinin yansımasıdır.⁸⁹ Bakım hizmetini üstlenmeyen yerel kadınlar, bu rolü göçmen kadına devretmektedirler. Bu durum göçmen kadınların toplumsal statüsünü yansıtır ve dikey hareketliliğe yol açar. Kadın emeğine artan taleple

⁸⁶ George Ritzer, *Küresel Dünya* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011), 468.

⁸⁷ IOM, *World Migration Report 2024*, Geneva: IOM, 2024, s. 24

⁸⁸ George Ritzer, *Küresel Dünya*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011 471.

⁸⁹ Emel Coşkun, "Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği," *Feminist Eleştiri Dergisi* 8, no. 1 (2016): 93.

işgücüne katılım sağlayan göçmen kadınlar ağırlıklı olarak düşük maliyet ve niteliksiz işgücü kollarında çalışmalarına rağmen gelişmiş ülkelerin refahına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Martin'e göre göçmen kadının çalışması ve ekonomik gücünü eline alması, aile içi konularda karar vermede söz sahibi olmasına olanak sağlamaktadır.⁹⁰ Göç sonrasında ortaya çıkan ekonomik sorunlar, kadınların işi hayatında katılımını teşvik etmekte ve ekonomik güç kazanması, bağlı olduğu ataerkil toplumsal cinsiyet normlarının dışına çıkarak, göç süreçlerinde kadının görünürlüğünü artırmaktadır.

Kadının kendi isteği dışında göç etmesini literatürde iki kategori bulunmaktadır. Bunlar ülkelerinde dayatılan toplumsal cinsiyet rollerinden, insan onurunu kırıcı uygulamalardan ve yaşamın elverişsiz olmasından dolayı, otorite baskıları ve iç savaş gibi güvensiz ortamlardan kurtulmak için göç ederler.⁹¹ 2014 yılında AFAD'ın yaptığı saha araştırması olan "Türkiye'de Suriyeli Kadınlar" raporunda Suriye'den ayrılıp Türkiye'ye sığınan kadınların %95'i güvenlik nedeniyle, %3'ü politik nedenler, %2'si sağlık durumu ve %1'i de ekonomik şartlardan kaynaklı göç ettiklerini ifade etmişlerdir.⁹² Sığınmacı kadınların zorunlu olarak göç etmesinin başlıca nedeni güvenlik endişesidir. Güvenlik endişesiyle göç eden kadınlar, birçok güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Savaş, iç savaş ve etnik çatışmalarda yaşanan şiddet ve kaos ortamı, kadınları savunmasız ve istismara açık hale getirmektedir. Çatışma ortamında erkeklerin ölmesi, esir düşmesi ve anarşi ortamı kadınların ailelerini kaybetmesine yol açmakta bu da kadınları yalnız göç etmeye mecbur bırakmaktadır. Otman'a göre etnik çatışmalarda sistematik olarak cinsel şiddet bir silah olarak kullanılmaktadır.⁹³ Cinsel şiddet mağduru olan kadın doğum yapmaya zorlanmakta ya da çocuklarını öldürmeye mecbur edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği en çok görülen bir diğer durum ise, göçmen kadınların insan

⁹⁰ Susan Martin, "Women and Migration," in *Consultative Meeting on 'Migration and Mobility and How This Movement Affects Women'*, Malmö, 2004, 28.

⁹¹ Russel King, "Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer," *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations* (2012): 27.

⁹² AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu* (Ankara: AFAD, 2014).

⁹³ Tefik Odman, *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku* (Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları, 2011), 3.

ticaretinin öznesi haline gelmesi ve mağduriyet riskini daha da artırmıştır. Sanayileşme, ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesinde büyük farklılıklar oluşturmuştur. Savaş, işsizlik ve yoksulluk ülkeler arasındaki göç hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. Az gelişmiş ülkelere doğru yoğun bir göç hareketliliğinin oluşması neticesinde katı ve zorlaştırıcı yasal prosedürler uygulansa da yasa dışı yollarla gelen göçmen sayısında artışa engel olunmamıştır. Özellikle kırılgan gruptaki kadınlar ve çocuklar yasal olmayan yollarla göç etmeleri durumunda insan kaçakçılarına karşı korumasız kalmaktadır. Bu durum neredeyse tüm ülkelerde ve tüm zamanlarda yaşanması sebebiyle olağan bir durum haline gelmiştir. Seks ve eğlence sektöründeki talep artışından dolayı hukukten korumasız göçmen kadınlar daha çok tercih edilmektedir.⁹⁴ Suriye'den gelen sığınmacı kadınlar hayatlarını sürdürebilmek ve kentte tutunmak adına zorunlu olarak fuhuş bataklığına düşmektedir. Bu durumda kadınlar sığınmacılar insan hakları ihlallerine, özgürlük kısıtlanmalarına, kimliklerine el konulmasına şiddete hatta cinayetlere varan durumlara maruz kalmaktadır.⁹⁵

Ndiaye göre göçmen kadınlar kirli(dirty), tehlikeli(Dangerous) ve aşağılayıcı(Derogatory) anlamlarına gelen 3D işlerde çalışmaktadırlar.⁹⁶ Göç etmek zorunda kalan kadınlar insan onurunu zedeleyen işlerde pasaportlarına el konularak, fiziksel saldırıya, cinsel istismara ve fuhuşa zorlanabilmektedirler. Zorunlu göç maruz kalan kadınlar hedef ülkenin dilini bilmiyorsa ve aldıkları eğitimlerin hedef ülkede geçerli değilse iş bulma konusunda dezavantajlı bir pozisyona düşerler.⁹⁷ Bu durumda göçmen olması ve kadın olması gerekçesiyle özel alana hapsedilmesi ve hedef ülkedeki engellerle kesişerek kamusal alandan izole olmalarına ve uyum problemi yaşarlar.

Göç sonrası görünmezliği hayatta kalma stratejisi olarak benimseyen göçmen kadınların emeği de bu görünmezlikten payına düşeni almaktadır. Kadınlar göç etme sebeplerine

⁹⁴ Sema Buz, *Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma*, 41.

⁹⁵ Kemal Ördem, *Türkiye'de "Geçici Koruma" Altında Suriyeliler ve Seks İşçiliği* (Ankara: Kırmızı Şemsiye Yayınevi, 2017), 135.

⁹⁶ Ndiro Ndiaye, "Göç Kadınları Tehlikeli, Kirli, Aşağılayıcı İşlerde Çalışmaya Zorlanıyor," *Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2007), 21.

⁹⁷ Zeynep Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20 (2012): 302.

bağlı olarak olumlu ve olumsuz durumları deneyimler yaşamaktadırlar. Sağlık hizmeti, iyi eğitim imkanları ve işgücü gibi olumlu imkanların yanı sıra psikolojik travmalar, şiddet ve entegrasyon⁹⁸ sorunları gibi olumsuz sonuçlarla da karşılaşabilirler.

Kadınlara özgü göç nedenleri büyük oranda ataerkil toplum baskısından ve yoksul bir toplumda yaşamaktan kaynaklanabilir. Kadınlar göç etmeye birkaç nedenin bir arada bulunması durumunda karar vermektedirler. Günümüzde kadın göçmen sayısında gözle görülür bir artış görülmektedir. Göçün küreselleşmesi ile göç sürecinin ortaya çıkan farklı yönlerinden biri de toplumsal cinsiyete atfedilen önemdir. Erkek ve kadın aidiyetlerinin toplumsal yapı tarafından tanımlanması, toplumsal cinsiyetin toplumsal beklentiye işaret ettiğini gösterir. Göç sürecinde değişen dinamiklere rağmen kadınlar için değişmeyen tek şey toplumsal cinsiyetin rolü altında baskılanmış olan kadın kimliğidir.

2.6 Şiddet ve Göç İlişkisi

Şiddet topluma göre değişkenlik gösteren ancak temelinde yatan saldırganlık dürtüsünün toplumsallaşma süreci içinde öğrenilen bir olgu olması bakımından evrenseldir.⁹⁹ İnsanlığın dünya sahnesine çıktığı günden bugüne süregelen süreç içinde canlıları fiziksel ve psikolojik olarak zarara uğratan her türlü eylem şiddet olarak tanımlanmaktadır. Şiddet olgusu tarihte birçok vakanın sebebi ya da neticesinde ortaya çıkan olumsuz bir durumdur. Şiddet toplumların sosyo-kültürel dinamiklerinin farklı olmasından kaynaklı olarak yapısı ve uygulama biçimin farklılaşmasına yol açmakta olup bu durum şiddetin tanımlanmasını da karmaşık hale getirmektedir.

⁹⁸ Aydın Zeki Sağıroğlu ve İsmail Hakkı Yılmaz, *Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Toplumsal Mesafe* (Ankara: Göç Politikaları Merkezi, 2019), 384.

⁹⁹ İbrahim Akkaş ve Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet,” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 6, no. 1 (2016): 34.

Etimolojik yönden Arapça olan “şiddet” kelimesi; sertliği, katılığı ve kaba kuvvet uygulamayı ifade etmek üzere dilimize geçmiştir.¹⁰⁰ Türk Dil Kurumu şiddeti, “karşıt yaklaşım, farklı görüşte olanlara kaba güç kullanma, sert davranma, sertlik ve davranışta aşırılık” olarak tanımlar.¹⁰¹ Şiddet kavramı, Latince kökeni “vis” kelimesinden gelir ve “kuvvet” veya “zindelik” anlamına gelmektedir. Fransa da 13. yüzyılın başlarında ortaya çıkan “vis” sözcüğü erk, etken güç, değer, şiddet, yaşam gücü ve bedensel güç kullanımı anlamına gelmektedir. Fransızca’ da ise şiddet kavramı bir şahsa, kaba kuvvet uygulayarak istemediği bir şeyi yapmak veya zorla yaptırmak; şiddet eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, fiziksel ya da psikolojik baskıyla acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰² Bandura, şiddeti güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel ve toplumsal hareketlerin tümü olarak tanımlar.¹⁰³ Şiddete dair akla ilk gelen tanımlamalar fiziksel boyutu olsa da Yves Michaud şiddet tanımında psikolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarına da dikkat çeker ve kapsamlı şekilde tanımlar.

“Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel ahlaki/ moral/ manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır.”¹⁰⁴

Şiddet hemen her toplumda farklı statülerde görülen ve toplumsal sorun olarak varlığını sürdüren sosyolojik bir hadisedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti iktidarın kasıtlı biçimde fiziksel güç kullanarak kişiye fiziksel ve psikolojik olarak zarar vermesi sonucunda ölüm ve travmalara yol açması olarak tanımlar. Bu konuda Keane de şiddet edimlerinde daima bir ‘kasıt’ ve somut unsur olduğunu vurgular. Kasıt, şiddeti diğer acı veren edimlerden ayırmak bakımından oldukça önemli bir unsurdur.

¹⁰⁰ Özcan Köknel, *Bireysel ve Toplumsal Şiddet* (İstanbul: Altın Yayınları, 1996), 20.

¹⁰¹ Türkiye Dil Kurumu, “Sözlük,” <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 04.04.2024).

¹⁰² Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi,” in *Cogito*, ed. Ömer Solok (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 29.

¹⁰³ Oğuz Polat, *Şiddet* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 17.

¹⁰⁴ Yves Michaud, *Şiddet* (1. Baskı; İstanbul: İletişim Yayınları, 1991), 8-9.

“O halde kadifeler içinde de gelse şiddet, kurbanının isteği dışında, ‘ötekiliği’ tanınıp saygı duyulan bir özne olarak değil de daha ziyade salt bedensel zarar vermeye veya yok edilmeye layık bir nesne gözüyle bakıldığı bir ilişkisel edimdir.”¹⁰⁵

Dünya Sağlık Örgütü ve Keane’ in yapmış oldukları benzer şiddet tanımlarında kişinin beden ve ruh sağlığına kasten zarar vermek olduğu söylenebilir. Dünya Sağlık Örgütü, şiddeti üç ana kategoride ele alır: kişisel şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet.

1.Kişisel şiddet: kişinin kendisine zarar verme, yaralama, hayatına son vermeyi içeren davranışlarda bulunmasıdır. Şiddeti uygulayan failin de mağdurun da kendisi olmasıdır. Kişinin kendisine yönelik şiddeti, intihar ve kendine zarar verme olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁰⁶

2.Kişiler arası şiddet: aile içi ya da yabancı kişiler arasındaki şiddettir. Failin aile üyelerinden, tanıdık veya tanımadık kişilerden gelen şiddet içeren davranışlardır.

3.Kolektif şiddet: diğer şiddet türlerinden farklı olarak çok sayıda kişinin etkilendiği toplu şiddet uygulamalarıdır. Politik, iktisadi ve sosyal emellere ulaşmak amacıyla bir gruba sistematik şiddet uygulanması kolektif şiddettir.¹⁰⁷ Kolektif şiddetin en tipik örnekleri soykırımlar, iç çatışmalar, etnik kırımlar ve savaşlardır. Organize şiddet kişilerin ve grupların iktidar gösterisi biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Siyasi güç elde etmek isteyen kişi ve gruplar şiddete başvurmaktadır. Neticede şiddet, şiddeti doğurur.¹⁰⁸

¹⁰⁵ John Keane, *Şiddet ve Demokrasi*, çev. Üst Meral (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2010), 54.

¹⁰⁶ Alison Rutherford, Anthony B. Zwi, Natalie J. Grove ve Alexander Butchart, "Violence: A Glossary," *Journal of Epidemiology and Community Health* 61, no. 8 (2007): 676.

¹⁰⁷ Alison Rutherford, Anthony B. Zwi, Natalie J. Grove ve Alexander Butchart, "Violence: A Glossary," *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(8) (2007): 677.

¹⁰⁸ David Riches, "Şiddet Olgusu," in *Antropolojik Açıdan Şiddet*, der. David Riches, çev. Dilek Hattaoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989), 18.

Fransız araştırmacı Jean Claude Chesnais 1981 yılında yayımladığı “Histoire de la Violence” başlıklı çok kapsamlı incelemesinde özellikle kolektif şiddeti üç farklı sınıfa ayırmıştır: İktidara karşı şiddet; vatandaşın iktidara karşı yapılanması ve şiddet içeren eylemlerde bulunmasıdır. Bu eylemler; grevler, ihtilaller ve terördür. İktidarın vatandaşa karşı şiddeti: devlet erkinin veya iktidarın yargı, yürütme ve yasama yetkisini vatandaşlara karşı sindirme ve şiddet eylemi olarak kullanmasıdır. İktidarın vatandaşa karşı olan şiddeti devlet terörü ve endüstriyel şiddet olarak tanımlar. Devlet terörü, şiddeti tekeline alan devletin insan hakları ihlalleri, baskı, propaganda, soykırım ve ırk ayrımını içermektedir. Üçüncüsü ise şiddetin en yaygın biçimini ifade eden savaşlar, toplumların karşılaştığı en yıkıcı türüdür.¹⁰⁹

Şiddet kavramının kökeninde güç yatar. Şiddet, kişisel iktidarlara farklı şekillerinin kurumsallaşmış iktidarlara uzanacak kadar geniş bir yelpazede despotizmle başlar. Bu durumda egemenlik ilişkisinin olduğu yerde şiddetin de varlığından bahsedilebilir.¹¹⁰ Somersan’ın şiddeti “gücün koruyucusu” ve “iktidarın yapışık ikizi” olarak betimlemesi, iktidar ve şiddet arasındaki ilişkiler ağının anlaşılması bakımından önemlidir.¹¹¹

Son yıllarda kolektif şiddetin artışı, dünya çapında zorunlu göç vakalarına yol açmıştır. Silahlı siyasi ve etnik çatışmalar, iç savaşlar, toprak bölünmeleri, ülkelerin etnik mezhep ve dini nedenlerle başlayan fikir çatışmalarının şiddet eylemlerine dönüşmesi milyonlarca insanın başka ülkelere göç etmeye karar vermeleri üzerinde etkili bir neden olmuştur. Kolektif şiddetin açığa çıktığı savaşlar doğrudan ve dolaylı bir şekilde kitlesel insan hareketlerini meydana getiren olaylardır. Çatışmalar yalnızca çatışan tarafları değil, sivil insanların yaşamlarını da tehdit eden, temel hak ihlallerinin gerçekleştiği ve çatışmalardan kaynaklı şiddetten kaçışın sonucu olarak gelişen zorunlu göçler, insanları

¹⁰⁹ İbrahim Akkaş ve Zeki Uyanık, “Kadına Yönelik Şiddet,” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6, no. 1 (2016): 36.

¹¹⁰ Pınar Selek, *Maskeler Süvariler Gacılar: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı* (Ankara: Ayizi Yayıncılık, 2011), 34.

¹¹¹ Semra Somersan, “Şiddetin İki Yüzü,” *Cogito* 6-7 (1996): 49-50.

vatanlarından koparıp onların zorla yerinden edilmesine zemin hazırlar.¹¹² Kolektif şiddetin hâkim olduğu olağanüstü durumlarda insanların asıl amacı hayatta kalmaktır. İnsanlar hayatta kalmak için yaşadıkları bölgelerde göç etmek zorunda kalır ya da göç etmeye zorlanır. Bu açıdan iç çatışmalar hem zorunlu göçe neden olan hem de sığınmacı nüfusunu artıran başlıca nedendir.

Weiner, zorunlu göçlere neden olan tehditlerin dört farklı kaynaktan ortaya çıktığını öne sürmektedir. Bunlar devletlerarası savaşlar, etnik olmayan çatışmalar, etnik çatışmalar ve baskıcı otoriter rejimlerden kaçışlardır.¹¹³ 20. yüzyılda insanoğlu iki dünya savaşı başta olmak üzere sayısız şiddet olayına şahitlik etmiştir. Bu şiddet olaylarının büyük bir kısmı yine devletlerarası savaşlardan kaynaklanmaktadır. Savaşlar kaçınılmaz olarak zorunlu göçleri tetiklemiştir. Devletlerarası savaşların yıkıcı etkileri can kayıplarıyla birlikte çok sayıda insanın hayatını olumsuz yönde etkilediğinden mevcut yaşam alanlarını terk etmelerine yol açmış ve savaş sona erdiğinde şiddet sonlandığında, dahi savaş sırasında meydana gelen göçlerin savaş sonrasında da devam etmesine neden olmuştur.

Gerçek şu ki, çatışmaların ve iç savaşların nedeni ne olursa olsun, çok sayıda insanın güvenlik kaygıları nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kalmasına neden olan durumları tetiklerler. İç savaşların, siyasi baskı ve rejim değişikliği mülteci akışlarında önemli unsurlardır. Dünyadaki mültecilerin büyük çoğunluğu politik şiddetin talihsiz kurbanlarıdır. Dünya tarihi birçok sayıda savaşa şahit olmuştur. Neredeyse her savaş, bir göç hikâyesini de beraberinde getirmiştir. Ancak zamanla artan dünya nüfusu ve savaş teknolojisinin olağanüstü ilerleme kat etmesi ile meydana gelen veraset savaşları da çok daha fazla sayıda insanın göç etmesine yol açmıştır.

2.7 Kadına Yönelik Şiddet ve Türleri

Kadına yönelik şiddet, tarihin hemen her döneminde, güç gösterisi ve egemen olma

¹¹² Mahmut Kaya, "Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Gruplara Yönelik Şiddet," *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 4-5 (2020): 231-232.

¹¹³ Myron Weiner, "Bad Neighbors, Bad Neighborhoods: An Inquiry into the Conditions for Refugee Flows," *International Migration Working Paper Series* (Cambridge, 1996): 6.

arzusunun bir yansıması olarak karşımıza çıkmış ve artarak devam eden kronikleşmiş toplumsal bir sorundur. Şiddet, genellikle bireylerin, özellikle kadınların, kasıtlı olarak davranışlarını korkuya dayalı kontrol etmek ve sindirmek amacıyla uygulanır. Kadına yönelik şiddet, sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik, cinsel ve ekonomik açıdan da çeşitli boyutlarda gerçekleşir. Kadına yönelik şiddet en yaygın biçimde aile içinde yaşanır ve genellikle eşler arasında ve yakın ilişkilerde görülmektedir. Aile içi şiddet, aile üyesinin yaşamına, fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne zarar veren, kişiliğine veya kişilik gelişimine ihmal eden eylemlerdir.¹¹⁴ Ataerkil hâkim olan toplumlarda evlilik genellikle kadın üzerinde iktidar inşa etme ve denetim mekanizması olarak işleyen toplumsal bir kurumdur. Aile içi şiddet çoğunlukla eşler arasında görülmektedir. Teoride herhangi bir eş diğerine şiddet uygulayabilir fakat pratikte kadınların daha çok şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Evlilik yoluyla kadının bedeni, emeği ve toplumsal yaşantısı üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışan erkek kimi zaman şiddeti kadını baskı altında tutmanın bir aracı olarak kullanmakta ve kadını sindirerek egemenliğini pekiştirmeye çalışır. Toplumda aile içi bir mesele olarak bilinen şiddet zaman zaman kutsal aile yuvasının, kadın için her türlü işkencenin yaşandığı adeta bir cehenneme dönüşmektedir.

Avrupa Konseyi cinsiyete dayalı şiddeti kişinin, karşı ya da hemcinsleri tarafından fiziksel, cinsel, duygusal veya ekonomik konularda zarar görmesi ve özgürlüğünün kısıtlanması¹¹⁵ şeklinde tanımlamıştır. Cinsiyet rollerinden kaynaklı kadına yönelik şiddet sadece kadınların eşi ve partneri gibi yakın çevresindeki failer tarafından değil, yabancı erkekler, ailedeki kadınlar ve sosyal çevre içindeki kişiler tarafından da gerçekleşebilir.¹¹⁶ Genellikle kadına yönelik şiddetin faileri partnerleri ya da eşleridir. Kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerdeki güç dengesizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan şiddetin asıl nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanan asimetrik güç ilişkileridir. İstanbul Sözleşmesi kadına yönelik şiddeti

¹¹⁴ Gülseren Ünal, “Aile İçi Şiddet”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 8, sy. 8 (Mart 2005). <https://doi.org/10.21560/spcd.24524>.

¹¹⁵ Avrupa Konseyi, *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Sözleşmesi* 2011. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>.

¹¹⁶ Henk Jansen, İsmail Yüksel ve Perihan Çağatay, *Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı*, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi işbirliğiyle hazırlanan Çalışma Raporu (Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009), s.

kadınları orantısız biçimde etkileyen ve bir insan hakkı ihlali olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁷

Genellikle şiddet aile içinde en baskın (erkek) aile üyesinin en zayıf (kadın) aile üyesine karşı işlediği suçtur. İnsanlar genellikle tanımadığı birinden çok aile üyelerinden biri tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Aile içi şiddet ‘aile üyelerinden biri tarafından, ailedeki diğer üyelerin sindirilmesine, öfkelenendirilmesine ve psikolojik baskı altına alınmasına yol açan, zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan ve sonuçlanması muhtemel olan davranış veya eylemler bütünüdür.¹¹⁸

Buvinic kadına yönelik şiddeti üç gruba ayırmaktadır. İlk olarak kadının eşi, babası ve akrabaları tarafından fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet maruz kalması “aile içi” şiddettir. İkinci olarak kamusal alanda, işyerinde veya okulda toplum içinde karşılaşılan fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik şiddet “toplum içinde şiddet” ve son olarak otoriter güçler tarafından kadına uygulanan fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik şiddeti “devletin uyguladığı” şiddet olarak tanımlamaktadır.¹¹⁹ Şiddet eylemleri aile içinde, kişilerarası ilişkilerde ve devlet tarafından uygulanan ya da göz yumulan şiddet olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddet, kadınların aile ve toplum içindeki sosyal, politik ve ekonomik eşitliğini sağlamasını engellemektedir. Kadına yönelik şiddet, sadece kadınları olumsuz etkilemekle kalmaz aile üyelerinden başlayarak tüm toplumsal katmanlara yayılabilir. BMMYK, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan kadına yönelik uygulanan şiddet olgusunu; fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik ve zararlı geleneksel uygulamalar olarak sınıflandırmaktadır.

İlk olarak fiziksel şiddet bireylerin bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yönetilen sert ve acı verici eylemlerdir. Burada mağdurun can güvenliği, bedensel bütünlüğü ya da özgürlüğüne karşı bir tehdit söz konusudur. Kadına yönelik şiddet zorla bir şey yaptırma

¹¹⁷İstanbul Sözleşmesi Tam Metni, <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

¹¹⁸Tülin Günşen İçli, Aslıhan Ögün ve Nilüfer Özcan, *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu* (Ankara: KSSGM, 1995), 21.

¹¹⁹Marya Buvinic ve Andrew R. Morrison, "Living in a More Violent World," *Population and Development Review* (2000): 58-72.

ya da bir şey yapmaktan alıkoyma amacıyla, kadının iradesi dışında gerçekleşen fiziksel zarar verici edimlerdir. Fiziksel şiddet en çok saptanabilen ve kadınların daha fazla maruz kaldığı hafif yaralanmalardan, mağdur ölümüne kadar ileri gitmektedir.¹²⁰

Fiziksel şiddetin en yaygın biçimi aile içinde görülür. Aile içi şiddete, kadınların vücut bütünlüğüne zarar veren davranış ve uygulamalarla kadınları cezalandırma, sindirme ve terbiye aracı olarak başvurulur.¹²¹ Örneğin, yaralama, boğma, tekmeleme, sürüklenme ve yakma gibi eylemlerin yer aldığı kişinin fiziksel saldırıya uğrama halidir. Fizyolojik olarak kaba kuvvete sahip olan erkeğin fiziki olarak kendinden güçsüz kadının bedenine yönelik uyguladığı sindirme, itaat ettirme ve aracıdır.¹²² Byung Chul Han uygulanan şiddetin düzeyinin failde güç duygusunu arttırdığını belirtmektedir.¹²³ Saldırgan eylemde bulunan erkek, kadına göre kendini daha güçlü hissetmekte bu açıdan şiddet erkeğe iktidar ve güçlü olma hazzını da yaşatmaktadır.

Psikolojik şiddet, gündelik yaşamda sıkça rastlanan ve diğer şiddet türlerinin ilk aşaması sayılır. Bireyin fiili şiddete başvurması psikolojik şiddetin birikimi sonucu gerçekleşmektedir. Fiziksel şiddete eşlik eden kimi zaman da tek başına var olan psikolojik şiddet fail tarafından kadının bedeninden ziyade ruh sağlığını bozulmasını yöneliktir. Fiziksel izler bulunmaması nedeniyle duygusal şiddetin tanısını koymak ya da onu fark etmek oldukça zordur. Bir belirtisi olmamasından kaynaklı önemsenmemektedir ancak fiziksel şiddetten daha derin izler bırakabilmektedir. Kadına yönelik psikolojik şiddet kadının duygularına, duygusal ihtiyaçlarına, kişiliğine, kimliğine ve bedenine yönelik belli aralıklarla duygusal olarak istismar edilmesidir. Kadına yönelik psikolojik şiddet; küçümseme, düşüncelerini önemsememe, tehditle sindirme, küfür etme, ailesiyle görüşmesini engelleme, çocuklarını göstermeme, topluluk önünde küçük düşürme ve sosyal çevreden soyutlanma, gibi davranışlarla kadına üzerinde tahakkümün pekiştirilmesidir. Psikolojik şiddet uygulayan failin amacı ise, kadının benlik saygısını

¹²⁰ Oğuz Polat, *Şiddet*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi *Hukuk Araştırma Dergisi* 22, no. 1 (2016): 19.

¹²¹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan, Aile, Kültür* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990), 123.

¹²² Nurşen Adak (Ed.). (2016). *Değişen Toplumda Değişen Aile* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.s:183

¹²³ Byung-Chul Han, *Şiddetin Topolojisi*, 5. baskı, çev. Dilek Zaptçioğlu (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2021), 24-25

yitirmesini sağlayarak ona öz güvenini kaybettirmek, yetersiz, güçsüz ve değersiz hissetmesine sebep olmaktadır. Kadınların iradesini fiziki müdahalede bulunmadan kırarak, kadın kendini değersiz hissetmesine sebep olur. Burks’a göre psikolojik şiddetin kadınlar üzerindeki belirtileri: depresyon, bağımlılık, intihar eğilimi, uyku ve beslenme bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıklar görülebilir.¹²⁴

Cinsel şiddet, bireyin cinsiyetlerine bakılmaksızın, bireyin istemediği herhangi bir cinsel davranışa zorlanmasıdır. Failin amacı yalnızca mağdurun cinselliğinden faydalanmak değil aynı zamanda mağduru sindirmek, utandırmak ve zarar vermektir.¹²⁵ Mağdurlar genel olarak kadınlar ve kız çocukları olmaktadır. Cinsel şiddet vakaları mağdurun psikolojisinde derin yaralar bırakırken değersizlik duygusuna ve varoluşsal sorunlara yol açmaktadır. Mağdurda utanç duygusuna ve öz saygının zedelenmesine yol açarken bireyin kendisini güçsüz ve korumasız hissetmesine neden olmaktadır. Cinsel şiddet, toplumlarda yaygın olarak diğer şiddet türleriyle birlikte görülmektedir. Godenzi cinsel şiddeti; “şiddete dayalı cinsellik değil, cinsellik görünümlü şiddettir” ifadesiyle asıl vurguladığı nokta cinselliğin, şiddetin etkin olarak kullanılabildiği bir alan olduğu öne sürer. Cinsel şiddeti kullanan kişiler, bencil gayelerini kadının bedenine, ruhuna, aklına el koyma ve sömürme istekleriyle ortaya çıkarmaktadır.¹²⁶ Gise’e göre ise cinsel şiddet bir çeşit cinayet ve kişinin mahremiyet alanının ihlalidir.¹²⁷

Toplumlar da sık karşılaşılan bir vaka olmasına karşın konuşmaktan kaçınılan cinsel şiddet, genellikle cinsel ilişkide bulunmak isteyen erkeğin, kadının rızası olmadan kaba kuvvet kullanarak onu cinsel ilişkiye zorlaması, cinsel nesne muamelesi yapması, cinsel içerikli konuşması, cinsel organı dağlaması, kadın sünneti, bekaret kontrolü, kürtaj ve cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti gibi cinsel şiddet örnekleri olarak verilebilir. Cinsel şiddetin aile içi ve yabancı bireyler, tarafından çatışma zamanlarında sistematik olarak meydana gelmesi duygusal baskı, fiziksel şiddet, tehdit ve ekonomik şiddet kullanarak onu cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek, fuhuşa zorlamak kadını psikolojik ve fiziksel

¹²⁴ Ahmet Albayrak, *Şiddet Mağduru Kadınların Kadına Yönelik Şiddet Algısı: Karaman Örneği*, Yüksek Lisans Tezi (Karaman: Karaman Üniversitesi, 2022), 17-18.

¹²⁵ Oğuz Polat, *Şiddet*, 48.

¹²⁶ Alberto Godenzi, *Cinsel Şiddet: Yaşayanların Yaşatanların Anlatımıyla*, 1. Baskı, çev. Sultan Kurucan Coşar ve Yakup Coşar (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992), 19.

¹²⁷ Oğuz Polat, *Şiddet*, 85.

açından etkileyen en ağır cinsel şiddet türleridir. Kadının duygusal travma yaşamasının yanı sıra bu tür şiddet cinsel ve üreme sağlığını da etkilemektedir. Kadınlar cinsel saldırı sırasında cinsel yolla bulaşan hastalıklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Cinsel şiddet toplumsal normlardan kaynaklı da olabilir. Toplumda mahrem bir alan, bir tabu olarak görülen cinsel şiddetin çoğu zaman saklanması nedeniyle mağdurun suçlanması ve damgalanmasıdır. Bu sebeple söz konusu cinsel şiddet mağduru kadınların konuşmakta en rahatsız olduğu ve zorlandığı şiddet türüdür.¹²⁸

Ekonomik şiddet, kişinin ekonomik açıdan özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Ekonomik kaynakların kişi üzerinde yaptırım ve kontrol aracı olarak sistematik bir biçimde uygulanmasıdır. Kadına yönelik ekonomik şiddet kadınların ekonomik yönden bağımsızlığının kısıtlanması ve kadının maddi gelirine el konulmasıdır. Kadına yönelik ekonomik şiddet aile içi ve yapısal ekonomik şiddet olarak iki farklı açıdan incelenmektedir. Aile içi ekonomik şiddet kadının aile üyeleri tarafından çalışmasının engellenmesi ya da gelirine el konulmasıdır.¹²⁹ Kadınların ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olması, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Yoksulluk, ekonomik istismarın hem bir nedeni hem de sonucudur. Kadınlar, bireysel ve toplumsal faktörler dışında devletin uygulamalarından doğan eksikliklerden dolayı ekonomik şiddetle mücadele etmek zorundadırlar. Yapısal ekonomik şiddet kadının enformel sektörde emeğinin yasalar tarafından yeterince korunmamasıdır. Toplumun muhafazakâr yapısı, iş hayatının faydacı politikasıyla birleştiğinde kadınların düşük ücrete tabi olmaları onları erkek egemen dünyada yeni bir ayrımcılıkla karşı karşıya getirmiştir.¹³⁰ Yapısal ekonomik şiddetten etkilenen kadınlar sigortasız çalıştırma, yetersiz ücret, cinsel taciz ve benzeri olumsuz durumlarla karşılaşabilirler.

Kadına yönelik şiddet sadece yukarıda bahsedilen türlerle sınırlı değildir. Ayrıca, kadına zarar veren her türlü geleneksel uygulamalar da kadına yönelik şiddet olarak kabul edilir. Geleneksel zararlı uygulamalar bir toplumun üyeleri tarafından kadınların ve kız çocuklarının bedenlerine zarar verecek ve yaşam haklarını ihlal eden kültürel

¹²⁸ Nurşen Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (Ankara: Siyasal Yayıncılık, 2000), 184-185.

¹²⁹ Oguz Polat, "Şiddet" 123.

¹³⁰ Gönül İçli, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme," *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 (2018): 139.

uygulamalardır. Toplumlarda klişeleşmiş toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel uygulamalar, kadınlar için zararlı olmalarına rağmen bu tür uygulamaların sorgulanmadan ahlaki bir norm olarak varlığını devam ettirmektedir. Kouyate' ye göre, zararlı uygulamalar tıbbi olmayan toplumsal değerler nedeniyle kadının ruhu ve bedeni üzerinde toplumun diğer üyeleri tarafından kasten zarar veren uygulamalardır.¹³¹ Bu uygulamalar genellikle mağdurun yaşamını geri dönüşü olmayan bir şekilde olumsuz etkiler. Muğlak gerekçelere dayanan, toplumların derinliklerine yerleşmiş olan bu zararlı uygulamalardan bazıları şunlardır: Kadın sünneti, erken yaşta evlilik, zorla evlendirme ve namus cinayetleridir.

Kadın sünneti dünyadaki birçok ülke tarafından uygulanan zararlı geleneksel bir uygulamadır. Dünya Sağlık Örgütü kadına sünneti tedavi amacı olmayan sebeplerle kadın cinsel organının steril olmayan koşullarda kısmen veya tamamen çıkarılması ve genital bölgeye zarar veren tüm uygulamalar olarak tanımlamaktadır.¹³² Kadın sünneti, kadın ve kız çocuklarının haklarının ihlali ve üreme organları üzerinde çok ciddi komplikasyonlara neden olmaktadır. Kadın sünnetini asıl nedeni kadının namusunu koruyamama ihtimaline karşı hem kendi onurunun hem de mensubu olduğu ailenin şerefine garanti altına alınması için sünnet kaçınılmaz bir uygulama olarak görülmesidir.¹³³ Dünya Sağlık Örgütü'nün 200 milyondan fazla kız ve kadının, kadın sünnetine maruz kaldığı ve her yıl tahmini 3 milyon kız çocuğunun, kadın sünnetine maruz kalma riski altında olduğu, bunların çoğunun 15 yaşından önce gerçekleştiği belirtmektedir.¹³⁴

Dünyanın birçok ülkesinde kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı zararlı uygulamalardan biri de erken yaşta ve zorla evliliklerdir. Erken yaşta evlilik kız çocuklarının 18 yaşına ulaşmadan ve rızası olmadan aile büyükleri tarafından

¹³¹ Morissanda Kouyate, *Harmful Traditional Practices Against Women and Legislation*, United Nations Division for the Advancement of Women, United Nations Economic Commission for Africa Expert, 2009, s. 2.

¹³² "Female Genital Mutilation." *World Health Organization*. Erişim: https://www.who.int/health-topics/female-genital-mutilation#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).1

¹³³ Robert O. Hayes, "Female Genital Mutilation, Fertility Control, Women's Roles, and the Patrilineage in Modern Sudan: A Functional Analysis," *American Ethnologist* 4, no. 2 (1975): 627-630. *Sex Roles in Cross-Cultural Perspective*(November 1975).

¹³⁴ Dünya Sağlık Örgütü (WHO), *Female Genital Mutilation*, https://www.who.int/health-topics/female-genital-mutilation#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

evlendirilmeleridir. Buluğ çağına girmeden yapılan evlilikler kızların gelişimini, eğitim haklarını ve meslek sahibi olmalarını engelleyen zararlı bir gelenektir. Cinsel sömürüye izin veren bu gelenek ayrıca kız çocuklarının erken yaşta hamileliğine yol açarak sağlık sorunlarıyla baş etmek zorunda kalmamalarına neden olmaktadır.¹³⁵ Adölesan ebeveynlik sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yanı sıra aile içi şiddet riskini artırmakta, istismara ve aile ile toplumun yapısını olumsuz açıdan etkilenmesine yol açabilmektedir.

Zorla evlilik taraflardan en birinin isteği ve arzusu dışında evliliğe zorlanmasıdır.¹³⁶ Zorla evlendirilmeler genellikle kadınların özgürlüklerinden yoksun kalmalarıyla sonuçlanmaktadır. Erken yaşta ve zorla evlilikleri besleyen ekonomik, eğitimsizlik, gelenekler ve cinsiyet ayrımcılığı gibi birçok etmenin, zararlı uygulamaların toplumsal yaşamda bir pratik olarak devam etmesini sağladığı söylenebilir.¹³⁷ Gelişmemiş ülkelerde yaşayan çok sayıda kız çocuğunun eğitime ulaşması toplumsal normlardan kaynaklı kısıtlanmaktadır. Kız çocukları, ev işlerine yardım etmesi ve erken evlendirilmesi nedeniyle eğitim görme hakkından mahrum bırakılmaktadır

Namus cinayetleri bazı toplumlarda kabul gören geleneksel zararlı uygulamalardan bir diğeridir. Bazı toplumlarda, toplumun gelenek ve ahlak kurallarına uymadığı gerekçesiyle çok sayıda kadın ve genç kız ailenin erkek üyeleri tarafından ailenin namusunu kirdettiği için öldürülmektedir. Namus cinayetleri kadınların yaşam hakkını ve güvenliğini ihlal etmektedir.

Aile içi şiddetin olduğu bir ilişkide, şiddet döngüsü defalarca tekrarlanabilir. Aile içinde kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını ve tekrarlanmasını etkileyen bir dizi faktör vardır. Kadının eğitim seviyesinin düşük olması, çalışma yaşamında yer almaması ve dolayısıyla ekonomik özgürlüğünü elde etmesini engellemektedir. Bu durum ekonomik-sosyal psikolojik güç dengesizliğine neden olarak kadının şiddete uğraması için de uygun bir ortam oluşturmaktadır. Kadının eğitim seviyesinin düşük olması, şiddet döngüsünün

¹³⁵ Saranga Jain ve Kartelen Kurz, *New Insights on Preventing Child Marriage: A Global Analysis of Factors and Programs*(Washington: IRCW, 2007), 6.

¹³⁶ Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele s.36

¹³⁷<https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/bmchk-genel-yorum-18-zararli-uygulamalar-1701436892>.

tekrarlanmasındaki diğer faktörleri de etkilemektedir.¹³⁸ Toplumun kendi yapısal temeli dinamikleri içinde yer alan hegemonik eril iktidar hem aile içinde hem de kamusal alanda varlığını sürdürmektedir. Bu kontekste erkeğin eşine uyguladığı şiddet toplumda var olan ataerkil otoriteyi koruyan bir güç aracı olarak görülebilir.¹³⁹ Aile içi şiddeti üreten dinamikler, sadece aile içindeki dinamiklerden değil, toplumun içkin hukuku, ekonomik, geleneksel, politik ve eğitim yapısı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan kaynaklanmaktadır.¹⁴⁰ Geleneksel toplumlarda aile içi kadına yönelik şiddet eylemi olağan bir durum olarak görülmekte ve caydırıcı yasaların uygulanmaması da şiddetin dozunun artmasına neden olmaktadır.

2.7.1 Göçmen Kadına Yönelik Şiddet

Göç, bireyler üzerinde fiziksel ve psikolojik açıdan etkiler bırakabilecek bir olgudur. Savaş, çatışma ve kaos ortamı toplumdaki tüm insanları etkilemekte ve insan hakları ihlallerine sebep olmaktadır. Çatışmalar nedeniyle erkekler ve kadınlar acımasızca işkenceler, ölüm tehditleriyle karşı karşıya kalsalar da toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadınlar daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. Ülkelerindeki iç çatışmalar, ulusal veya uluslararası siyasi istikrarsızlıklar ve veraset savaşları nedeniyle yaşadıkları bölgelerde milyonlarca kadın, kendi ülkelerinden kaçarak komşu ve daha güvenli ülkelere göç ettiklerine tanık oluyoruz.

Temel özgürlüklerin kısıtlanan ve insan haklarının ihlal edilen göçmen kadınlar daha fazla şiddet maruz kalmaktadır. Şiddet durumunda göçmen kadın aleyhine bir güç dengesizliği söz konusudur. Göçmen kadınlar üzerinde tahakküm kurmak isteyen kişiler tarafından davranışlarını kontrol altına alabilmek için cinsel, psikolojik, ekonomik ve fiziksel yönden şiddet uygulamaktadır. Göçmen kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddet, onların haklarını, özgürlüklerini, bedensel bütünlüklerini ve fırsatlarını kontrol etmeyi ve

¹³⁸ Pınar İlkaraçan ve Leyla Gülçür, “Aile İçinde Kadına Karşı Şiddet,” *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz* (İstanbul: Metis Yayınları, 1996), 21-39.

¹³⁹ Age.s.22

¹⁴⁰ Age.

kısıtlamayı amaçlamaktadır. Mülteci olma bağlamında, kadınların deneyimlediği şiddet çeşitli coğrafi, sosyal, politik ve ekonomik bağlamlardan etkilenmektedir.

Ülkelerinden göç eden kadınların özel korumaya daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, sosyal ve ekonomik sorunlar, kültürel önyargı, baskı, zulüm, geleneksel uygulamalar, ailelerine zarar verme fiziksel ve ruhsal sağlık, cinsel şiddet ve aile içi şiddet gibi durumlarla daha ciddi biçimde etkilenmektedir.¹⁴¹

1993 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Meclisi tarafından yayınlanan *Kadına Yönelik Şiddetin Engellenmesi Bildirgesi*, kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan, özel alan ve kamusal alan fark etmeksizin meydana gelen kadına yönelik fiziksel, psikolojik ve cinsel bütünlüğüne zarar verme, korkutma sindirme, zorlama ve kadının özgürlüğünün kısıtlanması olarak açıklamaktadır. Bu bildirge mülteci kadınların özel savunmasızlığını kabul ederek ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin her türüne karşı harekete geçmek için de zemin hazırlamıştır.¹⁴² Mültecilerin korumasını ve toplumsal cinsiyetin önemi vurgulanmış ve kapsamı genişletmiştir. BMMYK, göçmen kadınların, göç sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet maruz kalmalarını beş aşamada ele almaktadır. Bu şiddet türleri çatışma sırasında, kaçış sırasında, sığınma ülkesinde, geri dönüş sırasında ve yeniden entegrasyon sürecinde ele alınmıştır. Faili kim olursa olsun şiddet göç etmeye iten en önemli nedenlerin başında gelmektedir.

Mülteci kadınların çoğunun evde veya savaş sırasında cinsiyete dayalı şiddete ve istismara uğradığı bilinen bir gerçektir. Göç öncesinde, evlilik içi veya aile içi şiddet gibi travmalarla karşılaşan kadınlar,¹⁴³ savaşın getirdiği artan istismar, yoksulluk, beslenme yetersizlikleri, gözaltına alınma gibi tehlikelerle de karşı karşıya kalmaktadır. Cochrane'a göre kadın mülteciler, savaş neticesinde artan istismar, yoksulluk, yetersiz beslenme,

¹⁴¹ Ayşe Akkaya, "Mülteci ve Sığınmacı Kadınlar", s.

¹⁴² Saime Özçürümez, Selin Akyüz ve Hannah Bradby, "The Conceptualization Problem in Research and Responses to Sexual and Gender-Based Violence in Forced Migration," *Journal of Gender Studies* 30, no. 1 (2021): 72.

¹⁴³ Jane Freedman, "Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect of the Refugee 'Crisis'," *Reproductive Health Matters* 47, no. 4 (2016): 22.

zorlu koşullar ve gözaltına alınma riskleriyle karşı karşıyadır.¹⁴⁴ Çatışma ve savaş gibi durumlar, göçmen kadınların yaşadıkları bölgelerdeki toplumsal cinsiyet temelli şiddetin boyutlarını daha da derinleştirmektedir. Ayrıca düzensiz göç ve sınır güvenliği kadınlar için fiziksel saldırılar, cinsel saldırı, kaçırılma, işkence, sömürü ve hatta ölüm dahil olmak üzere ciddi riskler taşımaktadır.¹⁴⁵

Çatışma sırasında kaçan kadınlar sosyal yapıların işlevsiz kalması ve ailelerin dağılmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet ve cinsel saldırı tehlikesiyle baş etmek durumunda kalmaktadırlar. Cockburn'a göre savaşlarda kadınlara karşı farklı objelerle penetrasyon, rahimlerindeki fetüslerin parçalanması, cinsel organlarının ve göğüslerinin koparılması gibi uygulamalar¹⁴⁶ kadının hem beden hem de ruh sağlığının bozulmasını amaçlar. Bu tür uygulamalar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir savaş silahı olarak sistematik bir şekilde başvurulmuştur. Çatışma ve savaş gibi şiddet ortamlarında cinsel işkence, zorla gebelik, kürtaj, zorla fuhuş, kısırlaştırma ve cinsel kölelik karşı tarafı sindirmede önemli bir tehdit aracı olarak kullanılmakta¹⁴⁷ kadın ve kız çocukları cinsel istismarın hedefi olmaktadır. Çatışma sırasında ya da kaçıştan önce; iktidarda bulunan kişiler tarafından taciz, kadınların cinsel olarak işkence görmesi, "Askerler" tarafından cinsel şiddet uygulanması, toplu tecavüz, zorla gebelik ve çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma gibi durumlarla karşılaşılabilir.¹⁴⁸ Savaşla ilgili şiddete ek olarak, kadınlar silahlı çatışmalar nedeniyle büyük ölçekte kaçırılma, tecavüz ve cinayetlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Birleşmiş Milletler, 2022'den bu yana çatışmalarda cinsel şiddet vakalarında %50'lik bir artış olduğunu ve bu mağdurların %95'inin kadın ve kız çocuklarının oluşturduğunu

¹⁴⁴Gabriela Mesquita Borges, "Journey of Violence: Refugee Women's Experiences Across Three Stages and Places," *International Migration & Integration* 25, (2024): 673–693, <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01102-z>.

¹⁴⁵Victoria Canning, "Corrosive Control: State-Corporate and Gendered Harm in Bordered Britain," *Critical Criminology* 28 (2020): 259–275.

¹⁴⁶Cynthia Cockburn, *Buradan Baktığımızda Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi* (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 296.

¹⁴⁷ Ayşe Devrim Başterzi, "Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı," *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9, no. 4 (2017): 379–387.

¹⁴⁸ MAZLUMDER, *Kadınların İnsan Hakları: 2014 Yılı Raporu* (Ankara: MAZLUMDER Yayınları, 2014), 15–16.

belirtmiştir.¹⁴⁹ Normal günlük hayatlarında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklere maruz kalan kadınların savaş dönemlerinde ötekileştirilerek kadınlıkları üzerinden “cezalandırıldıkları” görülmektedir.¹⁵⁰ Kadın üzerinde oluşan bu tür negatif durumlar göç sürecinde ve hedef ülkede farklı şekillerde görülmektedir.

Kaçış sırasında kadınlar, fiziksel ve cinsel saldırıya daha açık hale gelmektedirler. Göç deneyimi genellikle zorluklarla doludur. Nitekim onların yolculukta maruz kaldıkları şiddet türleri bilhassa muğlak kalmaktadır. Kaçış esnasında göçmen kadınların destekleyici ağlarından ayrılması, yolculuğun belirsizlikleri ve çoğu zaman geri dönüşün olmaması, toplumsal cinsiyete dayalı zulme maruz bırakılma risklerini artırmaktadır. Savaş ve iç çatışma durumunda komşu ülkeler, kendi sınır güvenliğini sağlamak amacıyla sınır güvenliğinin yönelik sert politikalar uygulanmaktadır. Böyle durumlarda göçmen kadınlar sınır geçişlerinde izin almak ve hizmet almak karşılığında cinsel ilişkiye girmeye zorlandıklarını belirtmektedir.¹⁵¹ Yolculuk sırasında kadınlara yardım etme karşılığında cinsel ilişkiye zorlayan failer; sınır muhafızları, çete üyeleri, insan kaçakçıları, polisler, askerler, tercümanlar, insani yardım personelleri ve hatta diğer mülteciler olabilmektedir.¹⁵² Kaçış sırasında; haydutlar ve sınır muhafızları tarafından cinsel saldırıya uğramaya, insan tacirleri ve köle ticareti yapanlar tarafından alıkonulma riski bulunmaktadır.¹⁵³

BMMYK’ın hazırlamış olduğu rapora göre kadınlar, göçmen ve mülteci grupları içerisinde dezavantajlı durumlarından özel olarak ilgilenilmesi gereken gruplardır. Silahlı çatışma veya her türlü şiddete karşı güvenlik, temel ihtiyaçlara kolaylık sağlanması,

¹⁴⁹ United Nations, “Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024,” 3.

¹⁵⁰ Ayşe Nur Pekasıl, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Cinsel Şiddet Sarmalı İçinde Göçmen Kadınlar: Bağlamsal Bir Değerlendirme,” *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 12, no. 2 (2022): 1446.

¹⁵¹ Jane Freedman, *Women’s Experience of Forced Migration: Gender-Based Forms of Insecurity and the Uses of “Vulnerability”*, in *A Gendered Approach to the Syrian Refugee Crisis*, ed. Jane Freedman, Zeynep Kivilcim, and Neslihan Ö. Baklacioğlu (New York: Routledge, 2017), 132.

¹⁵² Jane Freedman, “Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect of the Refugee ‘Crisis’,” *Reproductive Health Matters* 4, no. 47 (2016): 21.

¹⁵³ MAZLUMDER, *Kadınların İnsan Hakları*, 15-16.

hukuki statüye erişim gibi ihtiyaçlara ve sömürüye karşı korunması öncelikli sayılmaktadır. Sığınmacı kadınlara yönelik alınan tedbirler istismar ve şiddet olaylarını yaşamalarına engel olmamaktadır. Göç sürecinin başından itibaren hedef ülkeye ulaşana kadar geçen uzun tehlikeli yolculuklar, cinsel saldırı, temel ihtiyaçlardan yoksun kalma, kaçakçılar tarafından istismar ve ölüm riski gibi birçok zorluğu içeren bir süreçtir.¹⁵⁴

Sığınma ülkesine, geldikten sonra, güvenlik açığı barınma arayışı ile başlar. Sığınmacıların ilk olarak ikamet etme eğiliminde oldukları kamplar, hijyen barınma açısından, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı güvensizliklerini pekiştirecek şekilde mekânsal olarak düzenlenmiştir. Barınma eksikliği ve sınırlı kaynaklar, birinin refakatinde olmayan kadınların genellikle anavatanlarına kıyasla yaşam koşullarında dramatik bir düşüşle karşı karşıya kalmalarına neden olur. Kamplarda veya çadırlarda yaşamak zorunda kalmaları, temel olanaklardan ve mahremiyetten yoksun olmaları anlamına gelmektedir. Bu durum neticesinde göçmen kadınlar fiziksel, zihinsel ve duygusal zarara uğramaktadır. Çoğu ülkede, kadınlar, özellikle yalnız olduklarında, ev sahipleri, komşuları veya diğer yerel topluluk üyeleri tarafından gelebilecek toplumsal cinsiyete dayalı zararlar açısından özellikle risk altındadır. Göçmen kadınların şiddet görmesi, gündelik yaşantılarında sorunları çözme becerilerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Ortamın belirsizliği ve ekonomik sorunlar şiddetin yoğunluğu olarak yaşandığı bir ortam yaratmaktadır. Kadın sığındıkları ülkede; otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklara cinsel taciz, aile içi fiziksel şiddet, ayrımcılık ve seks işçiliğine zorlanma gibi durumlara maruz kalabilirler.¹⁵⁵

Geri dönüş sırasında, kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması, ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik cinsel taciz, iktidarda bulunan kişiler tarafından cinsel istismar, haydutlar veya sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı ve geri dönüşe zorlanma gibi durumlar söz konusudur. Yeniden entegrasyon sürecinde ise geri dönenlere bir çeşit ceza olarak cinsel tacizde bulunmak, yasal statüyü

¹⁵⁴ Freedman, *Women's Experience of Forced Migration*, 132.

¹⁵⁵ Kadın Dayanışma Vakfı, *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele* (2019), 39. <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/turkce-Multeci-Kadinlara-Yonelik-Toplumsal-Cinsiyet-Temelli-Ayrimcilik-ve-Siddetle-Mucadele-2019.pdf>.

düzene sokmak için cinsel zorbalık, kadınların karar alma süreçlerinin dışında bırakılması ve kaynaklara erişimlerinin engellenmesi gibi sorunlar yaşanmaktadır.¹⁵⁶ Kadın göçmenler yakın partnerler, hükümet yetkilileri, güvenlik güçleri ve siviller tarafında cinsel şiddet yaygın olarak yaşanmaktadır .

İstanbul Sözleşmesi'nde göç ve iltica başlıklı bölümde, iltica ve sığınma talebinde bulunan kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddete açık oldukları ve hizmetlerin toplumsal cinsiyette duyarlı şekilde uygulanmasını vurgular.¹⁵⁷ Canning'in, mülteci kadınların şiddeti aynı şekilde deneyimlemediğini, mülteci kadınların hayatları boyunca karşılaşabilecekleri çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalma olasılıkları yüksek olduğu gerçeğini şiddetin kesişimsel sürekliliği kavramıyla açıklamaktadır.¹⁵⁸ Artan çatışma ortamı ve savaş koşullarından dolayı mülteci kadınların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Kadına yönelik şiddet toplumlar da farklı biçimlerde uygulanmakta ve yasal düzenlemelere rağmen çözüm olmamıştır.

2.8 Türkiye'deki Suriyeliler

Suriye, 1946'daki bağımsızlığından bu yana, Orta Doğu siyasetinde dış güçlerin etkisiyle şekillenen bir coğrafyada bir çekişme nesnesi olarak kilit bir rol oynamıştır. Ayrıca veraset savaşlarının bölgesel etkisini ve yayılma riskini açıklayan stratejik coğrafi konumu da eklenmelidir. Tunus'ta başlayan ve başta Ortadoğu ülkelerine etkisi altına alan Arap Baharı, Suriye'yi de etkisi altına almıştır. 2011'in başlayan Suriye iç savaşı, hükümete yönelik geniş kitlelerin hoşnutsuzluğunun neden olduğu büyük ölçekli bir sivil hareket olarak tanımlanabilir. Suriye ordusu ile muhalif güçler arasında yaşanan şiddetli çatışmalar neticesinde fiziki altyapıda büyük bir tahribata yol açmış ve kurumlarda büyük bir bozulmaya neden olmuştur. Başlangıçta halk ülke içinde daha güvenli bölgelere doğru ilerlemiş ancak çatışmalar ülke geneline yayılınca milyonlarca Suriyeli evlerini

¹⁵⁶ MAZLUMDER, *Kadınların İnsan Hakları*, 15-16.

¹⁵⁷ *İstanbul Sözleşmesi Tam Metni*, <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/> (Erişim tarihi: 1 Aralık 2024).

¹⁵⁸ Victoria Canning, "Corrosive Control: State-Corporate and Gendered Harm in Bordered Britain," *Critical Criminology* 28 (2020): 259–275.

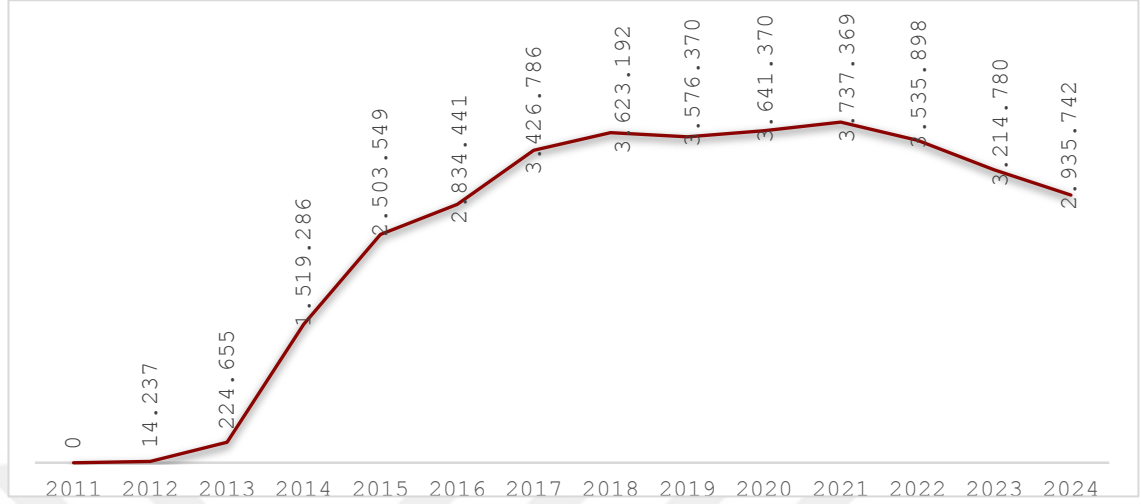
terk etmek zorunda kalmıştır. Şiddet ve çatışmanın hızla yayılması 6,8 milyondan fazla Suriyeliler başta Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır Arap Cumhuriyeti olmak üzere komşu ülkelere eşi görülmemiş bir göç hareketini tetiklemiştir. Suriyeli mülteci akını, mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler açısından beklenmedik, ani ve büyük bir nüfus şoku olarak tanımlanabilir. Türkiye Suriye'den Batılı ülkelere giden mülteci rotasında bir geçiş ülkesi olarak göç hareketlerinin yönetiminde kritik rol oynamaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Türkiye Ofisi'nin 2024 raporuna göre, şu an farklı ülkelere iltica etmiş 5.011.833 Suriyeli bulunmaktadır. İç savaş öncesi 20 milyon nüfusa sahip olan Suriye'de, savaş sonrası 13 milyon kişi yerinden edilmiştir. Bunlardan 6 milyona yakın kişi ülke içinde yer değiştirmiş, 6 milyondan fazla kişi ise zorunlu göç kapsamında ülkesini terk etmiştir.¹⁵⁹ Londra merkezli Suriye Gözlem Grubu'nun verilerine göre 231,278 bin sivil iç savaşta hayatını kaybetmiştir. Türkiye, şu an yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.¹⁶⁰ Bu rakam, Türkiye'yi Suriyeli mülteciler için en fazla sığınma alanı sağlayan ülke konumuna getirmektedir. Diğer mülteci ev sahipliği yapan ülkeler arasında ise Mısır (156.213), Lübnan (779.645), Ürdün (634.728), Irak (282.620) ve Kuzey Afrika ülkelerinde kayıtlı 43.283 Suriyeli bulunmaktadır. 13 yıldan bu yana iç savaş nedeniyle ülkelerini terk edip Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısı, 2024 yılı itibaren 2 milyon 935 bin 742 kişi olmuştur. Suriyeli sığınmacıların %65'i Türkiye'ye sığınmıştır.

¹⁵⁹ BMMYK Türkiye İstatistikleri, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>.(BMMYK, 2019: 20).

¹⁶⁰ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), *Global Trends Report 2024*, <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2024>.

Şekil 2.Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Suriye’den Türkiye’ye ilk kez Hatay’ın Yayladağı ilçesinde 250 kişilik grubun içinde kadın ve çocuklar giriş yapmıştır. Türkiye, 2012 yılında 15 bin, 2016 yılında 2,8 milyon, 2023’ te ise 3 milyonu aşan Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır.¹⁶¹ Türkiye’ye doğru yönelen kitlesel göç akınları karşısında sınır illerde geçici barınma merkezleri ve kamplara yerleştirilmiştir. Ancak yıllar içinde ülkeye gelen sığınmacı sayısının artması sonucu kamplar yetersiz kalmaya başlamış ve sığınmacılar ülke içine dağılmışlardır.

Şekil 3. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyette Göre Dağılımı

YAŞ	KADIN	ERKEK
0-18	732.315	776.390
19-34	381.730	423.779
35-49	195.848	214.342
50-69	97.919	90.258
70-89	13.149	10.327
90 ve üstü	442	243
Toplam	1.420.403	1.515.339

¹⁶¹Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan 2024 yılı göç istatistiklerine göre geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı incelendiğinde kadın sayısı 1.420.403 erkek sayısı ise 1.515.339'dır.¹⁶² 0-18 yaş grubunda 732.315 kız çocuğu ve 776.390 erkek çocuk bulunurken, 19-34 yaş grubunda 381.730 kadın ve 423.779 erkek bulunmaktadır. Bu veriler, Türkiye'deki Suriyeli nüfusunun büyük kısmının genç ve çalışma çağındaki bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Suriyeli sığınmacılar sorununun bir an önce çözüme kavuşturulmasının önem arz ettiğini göstermektedir.

Suriyelilere ev sahipliği yapan Türkiye, zorunlu göç sonucu ülkesinden kaçan sığınmacıların ikinci vatanı konumuna gelmiştir. Suriyelileri en çok barındıran ülke konumunda olan Türkiye Aralık 2022 itibarıyla 223 bin 881 Suriyeli sığınmacıya vatandaşlık hakkı vermiştir. Suriyelilerin yaş aralığı ve kadın-erkek dağılımına bakıldığında ise nüfusun 2022 yılında gönüllü geri dönüş yapan toplam Suriyeli sayısı 539.332'dir.¹⁶³

Türkiye'nin toplam nüfusu 85.372.377 kişi olduğu düşünüldüğünde Suriyelilerin sayısı toplam ülke nüfusunun oranı yaklaşık %4'ten fazlasını denk gelmektedir. Gelecek dönemlerde nüfusun önemli bir oranına sahip olacakları gerçeği ciddi bir şekilde ele alınması gereken bir problem olacağı düşünülmektedir.

İçişleri Bakanlığı 2022 tarihi itibarıyla geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacı sayısı 47.615 iken barınma merkezleri dışında kalan Suriyeli sığınmacı sayısı 3.570.234 olmuştur. 2022 yılında önceki aylarda açıklanan veriye göre geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısında azalma görülmektedir. 2024 tarihi itibarıyla beş şehirde toplam 6 tane geçici barınma merkezi bulunmaktadır. En fazla Suriyeli sığınmacının bulunduğu geçici barınma merkezi Adana'da 12.596, en az Suriyeli sığınmacının bulunduğu geçici barınma merkezi ise Hatay Yayladağı 2.938 bulunmaktadır. Geçici barınma merkezinde kalan toplam Suriyeli sığınmacı sayısı 57.774

¹⁶²Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 01.09.2024).

¹⁶³Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 2023 İçişleri Bakanlığı Strateji Belgesi ve Bütçe Sunumu, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/Butce/2023_IcisleriHeplleri_K.pdf (Erişim tarihi: 01.09.2024).

kişidir. Geçici barınma merkezleri dışında kalan Suriyeli sığınmacı sayısı ise 3.057.762'dir. Bu sığınmacılar Türkiye'nin çeşitli illerine dağılmış ve hayatlarını bu şehirlerde devam ettirmektedirler. Göçmenler özellikle iş imkanları bulunan İstanbul, İzmir ve Bursa gibi büyük şehirleri tercih etmektedirler.

2024 yılı itibariyle resmi olmayan verilerle yaklaşık 4 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı ülkemizde yaşamaktadır. Suriye'de iç savaş sona ermiş olmasına rağmen, Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönme ihtimalleri her geçen gün daha da azalmaktadır ve sığınmacıların büyük bir çoğunluğunun kalıcı olması beklenmektedir. Bu durum, Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı arttıkça toplumsal kabul süreçleri de zorlaşmakta ve entegrasyon faaliyetlerin hassasiyetle yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.8.1 Suriyeli Kadınlar ve Yaşadıkları Sorunlar

Kadın olmanın zorlukları toplumdan topluma değişmektedir. Kadın haklarının gerçekleşmesi her toplumda farklı zamanlarda gelişmektedir. Suriye'de kadınlar 1949'da seçme ve 1953'te seçilme hakkını kazanmışlardır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW) 2003 yılında imzalanmış olsa da kadınlar hâlâ toplumda genellikle ikinci sınıf vatandaş olarak görülmekte ve kamusal alandaki temsilleri sınırlıdır.¹⁶⁴ 1973'te Suriye hükümeti anayasal düzenlemeyle tüm vatandaşlara eşit haklar tanınmış olmasına rağmen, özellikle kırsal kesimdeki kadınlar yasal haklarının farkında değildir. Öte yandan, haklarının bilincinde olan kadınlar, toplumsal normlar, aile baskısı ve cinsiyet eşitsizliği gibi faktörler nedeniyle bu haklarını genellikle kullanamamaktadırlar.

Suriye'deki iç savaş büyük bir insani kriz yaratmakla kalmamış aynı zamanda büyük bir şiddet ve travma kaynağı olmuştur. Bugüne kadar öldürülen sivil sayısı 226.247 olduğu

¹⁶⁴Olivier De Schutter, *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary: Second Edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 57, <https://www.cambridge.org/9781107063754>

belirlenmektedir.¹⁶⁵ Suriyeli kadınların ciddi şiddete maruz kaldığı yaygın olarak bilinmektedir. Suriye'deki çatışmalarda kadınların özellikle cinsiyete dayalı şiddete ve savaş silahı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca kadınların “canlı kalkan” olarak kullanıldığı da bilinmektedir. İnsan Hakları Ağı, Suriye iç savaşı esnasında “23.502 kadının ve kız çocuğunun öldüğünü, bunlardan yaklaşık 10.000'inin 18 yaşından küçük kız çocukları olduğunu belirtmiştir.”¹⁶⁶

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin 2013 yılına ait raporuna göre tutuklanan ya da gözaltına alınan kadınların, sistematik tecavüz ve çeşitli işkencelere tabi tutulmuşlardır.¹⁶⁷ Nitekim Suriyeli mağdur kadınlar yaşadıkları istismarın aileyi lekelediği yönündeki güçlü toplumsal kurallar ve damgalanma korkusu nedeniyle cinsel saldırıyı yetkililere bildirmekten çekinmektedirler. Toplumsal normların etkisi altındaki Suriyeli kadınların yaşadıkları bu durum cinsel vakaların doğru bir şekilde kaydedilmesini engellemektedir.

Suriye'deki çatışmaların derinleşmesi ve iç savaşa dönüşmesi sonucu Türkiye'ye zorunlu olarak göç eden Suriyeli kadınlar, büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Göç sırasında, kadınlar güvenliksiz ortamdan kaynaklı olarak sınır güvenliği sağlayanlar, sivil toplum kurumlarında çalışanlar ve mülteci erkekler tarafından istismara maruz kaldıkları saptanmıştır.¹⁶⁸ Özellikle çatışmalarda eşlerini kaybeden sığınmacı kadınlar, göç sürecinde ve sonrasında hem özel alanda hem de kamusal alanda artan sorumluluklarıyla birlikte güvenlik ve koruma sorunlarından daha fazla etkilenmişlerdir.¹⁶⁹ Zorunlu göç, kadınların yeni mekanda toplumsal beklentilerini ve rollerini kökten değiştirmese de

¹⁶⁵ Suriye Ağı (SNHR), Syria Map SNHR <https://snhr.org/syria-map-snhr/> (Erişim tarihi: 1 Aralık 2024).

¹⁶⁶ Murat Ülgül, *Suriye İç Savaşı'na Feminist bir Yaklaşım*, *Alternatif Politika*, 9, no. 3 (2017): 451.

¹⁶⁷ Yavuz Güçtürk, *İnsanlığın Kaybı; Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*, 1. Baskı (Ankara: Seta Yayınları, 2014), 34.

¹⁶⁸ Özlem Özdemir ve Emrah Özdemir, "Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik," *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 14, no. 27 (2018): 123.

¹⁶⁹ Abdurrahman Yılmaz, *Göç ve Kadın: Göçün Feminizasyonu ve Kadın Göçmenlerin Durumu*, (Yüksek Lisans Tezi, 2019), 391.

sınırlı olarak değişim sağlamaktadır.¹⁷⁰ Suriye'deki iç çatışma esnasında cinsel şiddet uğrayan mağdur kadınların bu konu hakkında konuşmaktan çekinmeleri ve korkmaları nedeniyle net bir veriye ulaşmak mümkün değildir. Sorunun büyüklüğünü görebilmeyi bu durum engellemektedir.¹⁷¹

Savaşın yarattığı yıkım, Suriye halkı üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Göç sürecinde, aile içindeki kadın ile erkeklerin hiyerarşi ile toplumsal algılar daha esnek bir hale gelmiştir. Bu esneklik, kadınların yeni yerleşim alanlarına uyum sağlamaya çalışırken, savaşın getirdiği travmalarla başa çıkabilme çabalarının bir yansımasıdır. Ancak, Savaş ortamından canlarını kurtarmak üzere kaçan Suriyeli kadınları yolculuk esnasında bekleyen başka bir tehlike ise insan tacirleridir. 2014 yılında Mazlumder tarafından Suriyeli kadınlarla yapmış olduğu araştırmaya göre, 15-18 yaş arasındaki kız çocukları insan kaçakçıları tarafından hedef alınmaktadır.¹⁷² Bu yaş aralığındaki kız çocukları hayatta kalabilmek ve ailelerinin temel ihtiyaçları karşılamak için fuhuş, çok eşli evlilikler yapmak durumunda kalabilmektedir.¹⁷³ Suriye’de savaş sürecinde şiddete maruz kaldıkları gibi, kaçtıkları sırada şiddetin farklı biçimlerini deneyimlemeye devam etmişlerdir. Bunların yanı sıra kadınların eşlerinden ya da aile üyelerinde şiddet görmekte, ancak yolculuğa yalnız ya da çocuklarıyla birlikte devam edemeyecekleri için şiddete göz yummak durumunda kalmışlardır.¹⁷⁴ Kadınların şiddet deneyimi Suriye’deki iç savaştan kaçmalarıyla son ermemektedir. Savaş ortamından can havliyle kaçan kadınlar, ülkelerinde fiziksel ve psikolojik izleri taşıırken aynı zamanda sığındıkları ülkelerde de “sığınmacı” olmanın getirdiği “eşikte sürünme” haliyle yüzleşmek durumunda kalmaktadır. İster hedef ülkede ister transit ülkede olsunlar geçicilik, belirsizlik, asla peşlerini bırakmamaktadır.”¹⁷⁵

¹⁷⁰ Gotan Doğançün ve Özgür Keysan, "Göçün Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Pratikleri Üzerindeki Etkisi: İmkanlar ve Zorluklar," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 77 (2022): 143.

¹⁷¹ Nurcan Özgür Baklacioğlu, *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar* (İstanbul: Der Yayınları, 2017), 4.

¹⁷² Mazlumder, *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu* (Ankara: Mazlumder, 2014), <https://www.mazlumder.org.tr>.

¹⁷³ Deniz Genç ve Duygu Öztürk, "Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri," *Liberal Düşünce Dergisi* 21, no. 84 (2016): 85.

¹⁷⁴ Jane Freedman, "Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect of The Refugee 'Crisis'," *Reproductive Health Matters* 24, no. 47 (2016): 21-22.

¹⁷⁵ Zygmunt Bauman, *İskarta Hayatlar: Modernite ve Safraları* (İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2018), 92.

Eşikte bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli kadınların Türkiye'de yaşadıkları sorunlarına baktığımızda ise başta toplumsal cinsiyet temelli sorunlar gelmektedir. Kırıkkale ilinde yaşayan, uluslararası göç gerçekleştirmiş Afganistan, Irak ve Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmede, farklı toplumların göç sürecinde toplumsal cinsiyet algılarının değişip değişmediği üzerinde durulmuştur. Çalışmada göç sürecini kadınların mı erkeklerin mi daha çok etkilediği sorulduğunda kadınların verdikleri cevaplar dikkat çekicidir. Katılımcılar, genel olarak göç sürecinde erkeklerin dış dünyadaki sorunlarla mücadele ettiklerinden bu süreçte erkeklerin kadınlardan daha fazla yıprandığını ve omuzlarında daha fazla yük olduğunu düşünmektedirler.¹⁷⁶ Kadınlar, bu süreçte beden, ruhen ve maddi-manevi zorlansalar da erkekler açısından sorumluluk isteyen bir süreç olması nedeniyle daha zor şartlarda göç ettiklerini belirtmişlerdir. Ataerki toplumlarda aile içerisinde kadın pasif konumundan sığınmacı kadınların kendi yaşadıkları sorunları ve zorlukları önemsiz bulduğu, erkeğin yaşadığı problemler ve zorluklara önem atfettiği saptanmıştır.

Suriyeli mülteci kadınları ve toplumsal cinsiyeti ele alan çalışmalara örnek olarak Özbek'in araştırmasında, Suriyeli kadınların savaş öncesi ve sonrası yaşadıkları deneyimlerinin yanı sıra toplumsal rollerine odaklanılmıştır. Çalışmada, "Suriye'de mi kadın olmak daha zor yoksa Türkiye'de mi?" sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılar, Suriye'de kadın olmanın dezavantajlarının çok olduğunu ve Türkiye'nin kadın hakları bakımından daha iyi olduğunu dile getirmişlerdir. Türkiye'de de kadın olmanın farklı zorluklarının var olduğu ancak Suriye'deki ortama göre kadınların daha iyi durumda olduklarını saptanmıştır. Zorunlu göç sonrası Suriyeli kadınlar özel ve kamusal alanlardaki deneyimlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini aşma açısından değişiklikler yaşamışlardır.¹⁷⁷ Yasal haklarının bilincine varan kadınlar toplumda daha çok görünür olmaya ve şiddet karşısında haklarını aramaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu değişim ilk olarak aile içinde belirginleşmiş; erkeklerin aile içindeki hakimiyetinin sarsılması, şiddeti artırmış ve daha agresif tavırlar sergilemelerine yol açmıştır. Kadınların da

¹⁷⁶ Aşkın Taştan, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın (Kırıkkale İli Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2019), 201.

¹⁷⁷ Filiz Bulut Özbek, *Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Kadınların Değişen Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Analizi: Adana İli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2021), 96.

çalışma hayatına girmesiyle “evin reisi” kavramı yavaş yavaş kaybolmaya başladığı, kadının aile içindeki söz hakkı artmıştır.

Kadınların çalışma hayatında emek piyasasına katılımının göç sonrası ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla iş piyasasına eklenmesi benimsenmiş toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesinde etkili olduğu görülmektedir. 2019 yılında yapılan başka bir çalışmada Suriyeli sığınmacı kadınların göç sonrasında emek piyasasına katılımının toplumsal cinsiyet rollerine etkisi incelenmiştir. Mersin, İzmir ve Gaziantep’te 48 kadınla yapılan görüşmede kadınların ailenin geçimini sağlamak için zorunlu olarak işgücüne katıldıkları tespit edilmiştir. Ancak kadınların ev dışındaki ücretli işlerde toplum ve aile baskısına maruz kaldıkları görülmüş ve iş hayatına girmeleri engellenmiştir.¹⁷⁸ Benzer bir çalışmada göç, emek ve toplumsal cinsiyet bağlamında Gaziantep’te yaşayan Suriyeli kadınların sosyoekonomik düşüşe karşı ayakta kalmak için evde yapılacak işlere rağbet ettiği görülmüştür. Suriyeli kadınları emek piyasasına katılımını etkileyen faktörler yabancı düşmanlığı ve yerel toplumdan gelebilecek şiddete karşı duydukları korku önemli bir engel teşkil etmiştir.

Suriyeli kadınları yaşadıkları sorunları araştıran başka bir çalışmada ise göç sürecinde sığınmacıların “kadın” olarak yaşadıkları deneyimlere ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda yaşadıkları sorunlar odaklanmıştır. Göç öncesi kadınların yaşadıkları sorunlar genel olarak ekonomik, toplumsal ve güvenlik endişelerini göstermektedir. Göç sonrasında ise ekonomik şartların sığınmacı kadınların hayatları üzerinde belirleyici olduğu bilinmektedir. Göçten önce sosyo ekonomik durumu kötü olan Suriyeli sığınmacı kadınların göç sonrasında da kötü şartlar içinde yaşamak zorunda kaldıkları görülmüştür. Göçten sonra ihtiyaç sahiplerine sosyal yardım verilmesine yerel halk tarafından tepki gösterilmiş ve sığınmacı kadınlar kamusal alanda sözlü şiddete maruz kalmışlardır.¹⁷⁹ Suriyeli kadın sığınmacılar ile yapılan görüşmeler sonucunda göç öncesinde içinde

¹⁷⁸ Lülüfer Körükmez, "Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Ücretli İşgücüne Katılımında Toplumsal Cinsiyet Müzakeresi," *Alternatif Politika*, 2022, 209.

¹⁷⁹ Hicran Çokyaman, *Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Mersin İlindeki Suriyeli Kadın Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 54.

bulunulan ekonomik koşulların Suriyeli kadınların göç sonrası yaşam koşullarını belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Canoğlu, Şanlıurfa ve Bolu illerinde yaptığı araştırmada Suriyeli kadınların yasal haklarından dolayı kayıt dışı çalıştığını ve ucuz işgücü olarak görüldüğünü tespit etmiştir. Sığınmacı kadınların kayıt dışı olarak çalıştırıldıklarını, işyerlerinde küçümseyici ve ötekileştirici davranışlara maruz kaldıklarını ve vasıflı oldukları halde bile çoğunlukla vasıfsız işlerde çalışmak zorunda bırakıldıklarını belirtmektedir.

Başka bir çalışmada ise Türkiye’de yüksek lisans veya doktora eğitilmiş 10 Suriyeli kadını baz alarak kadınların göç ettikten sonra toplumsal yaşamda karşılaştıkları engeller ve engellerle mücadele etme yöntemlerini, ilişkiler ağını, toplumsal uyumlarını ve sosyal sermayelerini toplumsal cinsiyet temelinde inceler. Bu çalışmada, kadınların göç sonrası gündelik hayatta karşılaştıkları zorluklarla mücadele etme gücünün sahip oldukları sosyal sermaye ile doğrudan bağlantılı olduğunu tespit etmiştir. Sosyo-ekonomik koşulları daha iyi olan Suriyeli kadınların, diğer kadın katılımcılara oranla zorluk ve engeller başa çıkmak konusunda çok daha iyi oldukları görülmüştür.¹⁸⁰ Bu konuda göçmen kadınların toplum içinde ötekileştirilmiş, cahil ve eğitimsiz Suriyeli algısını kırmak ve toplumda kabul edilmek yönündeki motivasyonlarının önemli bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı güçlükler ve ekonomik sıkıntılara karşı direnme stratejilerinden biri de yapılan evliliklerdir. Araştırmada İstanbul, İzmir ve Bursa’da yaşayan 13 Suriyeli kadının Türk erkekleriyle yaptıkları evlilik deneyimleri ele alınmıştır. Kadınların, Türk erkeklerle evlenmelerine rağmen toplumda hor görülmeye, damgalanmaya ve sözlü şiddette maruz kaldıklarını ve birçok evliliğin resmi olmamasından dolayı vatandaşlık gibi yasal haklara erişim noktasında da sorunlar yaşadıklarını gösteriyor.¹⁸¹ Başka bir çalışmada ise Kilis, Hatay ve Şanlıurfa illerinde

¹⁸⁰ Gülsüm Sümer, *Türkiye’de Lisansüstü Eğitime Devam Eden Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumuna Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Sermaye Merkezli Bir Bakış* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019), 83.

yaşayan Suriyeli kadınların zorunlu göçü sonrasında evli Türk erkekleriyle çok eşli evliliklerin nasıl gerçekleştiğini ve sonrasında yaşananları ortaya koymak, evliliğin taraflarının tüm süreçteki deneyimlerini görünür kılmaya odaklanmıştır. Suriyeli kadınların zorunlu göçü sonrası Türkiye’de yaşadıkları ekonomik zorluklar, geniş ailede yaşamanın getirdiği güçlükler, gelecek kaygıları, toplumsal baskı, taciz istismar ve şiddet görme korkusu nedeniyle çok eşliliği kabul ettikleri görülmektedir. Türk erkekleri, Suriyeli kadınları güzellik, cinsellik, kişisel temizlik, ev işleri becerileri, itaatkâr ve kanaatkâr olmak gibi özelliklerinden dolayı Türk kadınlardan daha iyi oldukları düşüncesinden hareketle çok eşlilikte göçmen kadınları tercih etmişlerdir. Bu durumda hem Suriyeli hem de Türk kadınların psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır. Türk kadınlarının bu durum karşısında kendilerini çaresiz hissettikleri Suriyeli kadınların varlığı bir tehlike olarak algıladıkları ve Suriyeli kadınların yuva yıkan kadın olarak etiketlenmelerine yol açtığı gözlemlenmiştir. Her iki kadın grubu için de cinsiyete dayalı fiziksel, psikolojik şiddeti içeren bu süreç çok eşliliğin Suriye’de yasal olması ve Suriyeli sığınmacı kadınların da bu evlilik türüne aşina olmalarından dolayı bu durumu kabul ettikleri görülmüştür.¹⁸²

Aydemir, Batman kentinde yaşayan Suriyeli kadınların karşılaştıkları güçlükleri ele aldığı çalışmasında 301 katılımcı ile görüşme gerçekleştirmiştir. Çalışmada ülkemizde bulunan Suriyeli kadın sığınmacıların karşılaştıkları cinsel istismara ele alındığında uğrama kendileri ve/veya yakınlarının %93’nün herhangi bir cinsel istismar olayı ile karşılaşmadığı ve %7.0’sının cinsel istismara uğradığı saptanmıştır. Suriyeli kadınların kendileri ve /veya aile fertlerinin %87,7’sinin herhangi bir fiziksel şiddete uğramadığı ve % 12.3’ünün fiziksel şiddete uğradığı belirlenmiştir.¹⁸³ Öğrenim düzeyi ile fiziksel şiddete ve cinsel istismara uğrama arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki olduğunu saptanmıştır. Suriyeli kadınların öğrenim düzeyi azaldıkça şiddete uğrama düzeyinin arttığı belirlenmiştir.

¹⁸² Nurgül Certel, *Türk Vatandaşı Erkeklerin Suriyeli Kadınlarla Kurduğu Çok Eşli Evlilikler: Evlilik İçerisinde Farklı Aktörlerin Gözünden Çok Eşlilik Deneyimi* (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2023). 221-232

¹⁸³ Yunus Aydemir, *Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler: Batman örneği* (Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018),43-44. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr>.

Suriyeli genç kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet risklerinin ele alındığı, İzmir'de yaşayan 15-25 yaş arası Suriyeli genç kızlarla yapılan araştırma sonucunda; zorunlu olarak yerinden edilen Suriyeli genç kızların fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddette şiddete maruz kaldıkları ancak uğradıkları şiddete karşı savunmasız hissettikleri belirlenmiştir. Aileler kızlarını şiddetten korumak için evde tutmak, ev dışında onlara eşlik etmek ve erken yaşta evlendirmek gibi yollara başvurmuşlardır. Araştırma Suriyeli genç kadınların evliliği, hem şiddet içeren bir risk faktörü hem de şiddete karşı koruyucu bir faktör olarak algıladıklarını göstermiştir.¹⁸⁴ Göç sürecinde yaşadıkları travmalar, alışmış oldukları yaşam tarzı, maddi sıkıntılar, ebeveynlerin sosyal olarak baskıları ve aile kurma yolundaki genç kızlar üzerindeki şiddet riskini arttırmaktadır. Evin dışında yalnız kalmak, yaygın cinsel, sözlü ve fiziksel taciz, saldırganlık ve hatta adam kaçırma girişimleri nedeniyle tüm katılımcılar tarafından riskli görülmüştür. Bu riskleri sınırlamak için birçok ebeveynin, ergen kızlarını ve genç kadınlarını evde tuttuğu veya halka açık yerlerde onlara erkek akrabaların eşlik etmesini sağladığı tespit edilmiştir.

Ankara'da yaşayan 26 Suriyeli kadın ile yapılan araştırmada elde edilen bulgular; kadınların şiddetin her türüne maruz kaldıkları ve katlandıkları şiddetin işkence olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Suriye'de kadına yönelik şiddetin daha yaygın olduğu göç sürecinde cinsiyete dayalı şiddetin en büyük sorun olduğu belirtilmiştir. Kadınlar sadece eşlerinden değil kayınvalideleri, kayınpederleri veya eşlerinin yokluğunda erkek çocuklarından da psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kaldıkları belirtmişler. Aile içi şiddetin tezahür ettiği yer aile planlamasında kadının görüşlerine yer verilmemesi ve hatta çok çocuk yapma konusunda kadına baskı yapıldığı, itaat etmeyen kadınları kumayla tehdit edilip psikolojik baskı yapıldığı saptanmıştır.¹⁸⁵ Kadının her davranışının baskılandığı görülmüş ve kadınların şiddetin her türüne maruz kalmalarına rağmen boşanma fikrine uzak oldukları değerlendirilmiştir. Sosyal dışlanma, ailesinden destek almama ve şiddetin aile içinde kalması gereken bir konu olmasın

¹⁸⁴ Alison Wringe, "Altered Social Trajectories and Risks of Violence Among Young Syrian Women Seeking Refuge in Turkey: A Qualitative Study," *BMC Women's Health* (2019): 6.

¹⁸⁵ Hande Albayrak, Özge Cankurtaran, Şerife Bahar-Özvarış, ve Tülay Erdost, "They Taught Us Not Only Our Rights as Women, But Also How to Live: Gender-based Violence and Empowerment Experiences of Syrian Women in Turkey and the Role of Women and Girls Safe Spaces: A Qualitative Study," *Health Care for Women International* 43, no. 7 (2022): 946-963.

nedeniyle boşanma bir seçenek olarak görülmemektedir.

Afyonoglu ise Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların şiddet deneyimini ve Suriyeli kadınların anlatıları ile onlara hizmet verenlerin anlatıları üzerinden incelemiştir. Suriyeli kadınlar yaşadıkları sorunları genel olarak barınma sorunu, sağlıkta geçici koruma kimliğine dayalı hizmet, ayrımcılık, taciz, kültürel farklılıklar ve şikâyet mekanizmalarına erişememek gibi temel sorunlar olarak belirlenmiştir.¹⁸⁶ Göç sürecinde en çok etkilenen kadınların bekar, sosyal destek mekanizmalarından yoksun oldukları görülmektedir. Suriyelilere verilen hizmetlerin geçicilikle şekillenen sosyal yardımlar değil, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Karakaya tarafından Elâzığ ilinde yaşayan Suriyeli kadınlar savaş ve göç süreci ele alınmıştır. Araştırmada Suriyeli kadınların, cinsel şiddet maruz kaldığı tespit edilmiştir. Karşı tarafı sindirmek ve strateji olarak kadın bedenine yapılan saldırılar Suriye İç Savaşında en fazla görülen ve kadın psikolojisinde olumsuz yansımalar yaratan etkilere sahiptir. Savaş sonrası yaşanan koşullar sonucunda yoğun istismar ve baskı altında olan kadınların aile üyeleri de baskı altında kalmaktadır. Buna delil olarak kadınların cinsel konuları konuşmaktan kaçınmaları, utanma ve ahlaki olarak olumsuz damgalanma endişesi yaşayarak tepki göstermeleri gösterilebilir.¹⁸⁷ Karakaya’nın çalışmasında Bosna, Yugoslavya ve Ruanda iç savaşlarında kadınların yaşadığı sorunların Suriyeli kadınların da benzer zorluklarla karşılaştığını ortaya koymuştur. Elde edilen veriler, savaş ve yaşanan göç sonrasında kadınların yaşamış olduğu fiziksel, psikolojik ve duygusal olay ile travmaların hayatlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Suriyeli kadınların aile içi şiddet türleri ve bu şiddetle nasıl baş ettiklerini ele alan başka bir çalışma kadınların şiddete maruz kaldıklarında resmi kurumlardan yardım aramama nedenlerini irdelemektedir. Suriye savaşından sonra yaşanan göç sonucunda toplumdaki sosyal ve ekonomik değişimler, kamplarda barınma ve buna eşlik eden belirsizlikle aile

¹⁸⁶ Meliha Funda Afyonoglu, *Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi* (Doktora Tezi, 2019), 307

¹⁸⁷ Handan Karakaya, “Savaş ve Göç Sürecinde Suriyeli Kadınlar,” *Social Sciences* 14, no. 5 (2019): 2.

içi şiddetin arttığını ortaya koymuştur.¹⁸⁸ Kadınların eşleri tarafından farklı şiddet türlerine maruz kaldıkları, şiddetle başa çıkmak için eşlerine itaat, sakinleştirme ve onunla ilgilenme stratejileri uyguladıkları görülmüştür. Çalışmada kadınların Suriye'de eşleri tarafından daha fazla şiddete maruz kaldıklarını çünkü erkeklerin ailelerine, erkekliğini kanıtlamak için eşlerine psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddet uyguladıkları ve toplumun da bu durumu normal karşıladığı ifade edilmiştir. Sadece eşlerinden değil hemcinsi olan kayınvalide ve kumadan da psikolojik şiddete maruz kaldıkları, ancak bunu resmi kurumlara bildirmemelerinin nedeni aile içi şiddetin aile meselesi olmasından dolayı aile içinde kalması fikridir. Kadınların eşlerine ekonomik olarak bağlı olmaları, boşanma korkusu, iltica, damgalanma korkusu ve düzenlerin değişme endişesi gibi yaşayacakları kötü olaylar düşüncesiyle ellerindeki mevcut koşulları yitirme kaygısından dolayı resmi kurumlardan yardım aramamaktadırlar. Özellikle cinsel şiddet bildirmesini engelleyen şeyler korku, damgalama , utanç duygusu ve bunu gizli tutmaları gerektiği gibi düşüncelerdir.

Karakaya ve arkadaşlarını yaptığı araştırmada, zorunlu göç sonrası İstanbul'da yaşayan Suriyeli kadınların doğurganlık özelliklerini etkileyen faktörleri doğurganlık sayısında eşlerin erkek çocuk isteği ve devlet teşviklerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Suriye'de erken yaş evliliklerin yaygın olduğunu ve doğurganlık davranışlarının geldikleri yer ile benzerlik göstermektedir. Sağlık probleminden dolayı çocuklarının olmaması durumunda çoklu evliliklere rıza gösterdiklerini Suriyeli kadınların yüksek doğurganlık hızlarından memnun oldukları ve ancak çocuk doğurmama konusunda yerel halkın kadınlara baskı yaptığı saptanmıştır.¹⁸⁹

Sevlü araştırmasında Gaziantep'te yaşayan zorunlu göç eden kadınların yaşadıkları

¹⁸⁸ Mohammed Hassan ve Özlem Cankurtaran, "Barriers to Reporting Intimate Partner Violence (IPV) by Syrian Women Refugees: A Case Study of Syrian Women Refugees in Turkey," *Toplum ve Sosyal Hizmet* 33, no. 2 (2021): 387-405.

¹⁸⁹Eylem Karakaya, Margirit Coşkun Anayit, Nebahat Özerdoğan ve Eda Yakıt, "Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10, no. 48 (2017): 417-428.

sosyal dışlanma deneyimlerine karşı geliştirdikleri gündelik direniş deneyimleri ve kentte var olma mücadelesini incelemiştir. Kadınlarla gerçekleştirdiği görüşmelerde kadınların sığınmacı olmalarının, toplumsal cinsiyetin ve dışlanmanın etkisiyle karşı karşıya kaldıklarını buna karşı zayıf direniş taktikleri geliştirdiklerini belirtmiştir. Suriyeli kadınlar yerli toplum tarafından ötekileştirilmeleri karşısında sosyal dışlanmayı normal bir süreç olarak yorumlayıp kabul etmekte ve ötekileştirilmeleri karşısında, günlük yaşantılarında başka stratejilere başvurmaktadırlar.¹⁹⁰ Çalışmada; sosyal dışlanmayı görmezden gelme, normalleştirme ve kılık kıyafetlerini yerli kadınlar gibi giyme yollarına başvurmaktadırlar. Benzer bir çalışma Küçükşen tarafından Konya ilinde 14 Suriyeli kadın ile yapılmıştır. Zorunlu göç eden kadınların Türkiye’ye geldikten sonra kendilerine karşı toplumun sosyal dışlanma algısı incelenmiştir. Suriyeli kadınların toplumda sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları ayrıca sosyal yardım ve haklar boyutunda dışlayıcı bir tutuma maruz kaldıkları saptanmıştır. Suriyeli sığınmacılar daha yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde aralarındaki dayanışma işlevsel olsa da yerli halkla uyumu zorlaştırmaktadır. Suriyeli sığınmacı kadınların yerel kadınlar tarafından “potansiyel tehdit” olarak algılanması, komşuluk ilişkilerindeki bütünleşememe, yalnızlık, taciz ve dedikodu gibi problemlere yol açmaktadır.¹⁹¹

Dural sosyal hizmet merkezlerinden hizmet almış veya almakta olan Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin göç öncesi ve sonrasında yaşamış olduğu değişimler incelenmiştir. Göçe hazırlık ve göç esnasında, toplumsal cinsiyet sebebiyle kadının karar alma süreçlerine herhangi bir etkisinin olmayacağı görüşü yaygın olsa da kadınların da bu süreçte erkekler kadar aktif rol oynadığı, eşlerini zorladıkları ya da ortak karara ikna ettikleri görülmüştür. Göç sonrasında Türkiye’de yaşadıkları en büyük sorunlar; dil sorunu, sosyal uyum, ön yargı ve ekonomik sorunlardır. Fakat buradaki farklılık, erkeklerin iş hayatı içerisinde yer alması sebebiyle daha az dışlanmaları ve daha az dil sorunu ile karşılaşmalarıdır. Çalışan erkekler sosyal hayata daha çabuk uyum sağlamak ve yeni bir dili daha çabuk öğrenmektedirler. Kadınlar özellikle dil öğrenme noktasında erkeklere göre çok geride kalmışlardır. Kadınların sosyal uyum noktasında yerleştikleri

¹⁹⁰ Hilal Sevlü, *Gündelik Direniş Deneyimleri: Gaziantep’te Suriyeli Kadınlar*, Kristen Biehl ve Didem Daniş (der.), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* (İstanbul: 2020), 61.

¹⁹¹ Kübra Küçükşen, “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6, no. 5 (2021): 2399-2413.

mahallelerde yerel halk tarafından tehdit olarak algılanarak ötekileştirildikleri ve farklı kültürden olan Suriyeli kadınların, yerel halkla uyum içerisinde yaşamaya başlamalarının kolay olmadığı, önyargıya maruz kalmaları sebebiyle kendilerini Türklere karşı kapattıkları bilinmektedir.¹⁹²

Gaziantep ve Kilis'te yaşayan Suriyeli kadınların karşılaştıkları sorunları ele alan çalışmada Barın, kadınların barınma sorunu yaşadıklarını, kamp dışında yaşayanların sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılıklar gösterse de çoğunlukla kiraların fazla olması nedeniyle ve kendilerine kiralık ev verilmemesi nedeniyle kötü durumdaki evlerde yaşadıkları saptanmıştır. Görüşme yapılan kadınların büyük çoğunluğu gelir kaynaklarını olmadığı, yeterli yiyecek temin edemediği ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile zorlandıkları görülmüştür.¹⁹³ Yoksulluk ve sağlık hizmetlerine erişim probleminin yanı sıra Suriyeli kadınların sosyal sorunları da gün geçtikçe derinleşerek çözüm beklemeye devam etmektedir. Barın'ın araştırmasının sonucunda kadınların göç sonrası daha da yoksullaştığı bilgisine ulaşılmıştır.

Özüdoğru, Adana'da yaşayan ve göç sonrasında tek başına kalan 8 Suriyeli sığınmacı kadınla yaptığı görüşmelerde, dul ve yalnız yaşayan kadınların yerel halk tarafından sevilmediklerini ve kötü muameleye maruz kaldıklarını evlerinden dış dünyaya izole bir hayat yaşadıklarını tespit etmiştir. Özellikle hemcinsleri olan Türk kadınların aile düzenleri için bir tehlike unsuru ve ikinci eş olma potansiyeli durumlarından ötürü kadınların sosyal baskıya ve psikolojik şiddete maruz kaldıklarından söz edilebilir. Ayrıca Suriyeli kadınlar yalnız yaşadıkları için, mahalle sakinleri tarafından sosyal dışlanmaya, cinsel tacize, gizli veya para karşılığı evlenmeye zorlama ve pek çok şiddet türüne maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Suriyeli mülteci kadınların iç çatışma esnasında, zorunlu yer değişikliği sırasında ve yeni yerleşim yerinde çok çeşitli cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet olaylarına ve tehditlere maruz kaldıkları görülmektedir.¹⁹⁴

¹⁹² Fatma Nur Dural, "Geçici Koruma Statüsüne Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Uygulamaları" (Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 140.

¹⁹³ Hilal Barın, "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Göç Araştırmaları Dergisi* 2 (2015): 42

¹⁹⁴ Büşra Özüdoğru, "Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği," *OPUS International Journal of Society Researches*, no. 15 (2018): 1132-1162.

Şanlıurfa’da yaşayan ve eşleri kayıp Suriyeli sığınmacı kadınların zorunlu göç sürecinde yaşadıkları deneyimler, sosyal sorunlar ve bu sorunların sosyal uyuma etkilerini araştıran Gülerce’nin elde ettiği bulgular daha önce bahsettiğimiz çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Aile reisleri kayıp olan kadınların gelecek kaygısı ve belirsizlik hali içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında yalnız yaşayan kadınların toplumdan dışlanma, taciz ve damgalanma gibi davranışlarla karşılaşmaları sosyal uyumun önündeki önemli engeller olarak belirginleşmektedir. Göç sürecinde sığınmacı kadınların toplumsal cinsiyete dayalı özgürlük alanlarının kısıtlanması, taciz, ayrımcılık ve dışlanma gibi farklı risklerle karşılaşma oranının yüksek olduğu saptanmıştır.¹⁹⁵

Geçici koruma statüsünde Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli kadınların yaşadıkları belirsizlik durumlarını ele alan Uzunlaşan’ın elde ettiği bulgulara göre, geçici barınma merkezinde kalan Suriyeli sığınmacı kadınların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ortalama tahammülsüzlük değerinde olduğunu saptamıştır.¹⁹⁶ İç savaş, göç sürecinde işkence görmüş ve cinsel saldırıya uğramış Suriyeli kadınların hem bu travmatik olaylarla hem de toplumdan dışlanma problemleriyle karşılaşması, travmatik stres bozukluğu, kişilik bozuklukları, depresyon ve intihar etme riskini artırmaktadır.¹⁹⁷ Hedef ülkelerde toplumsal cinsiyete dayalı saldırı riskiyle karşılaşan kadınların, sosyal ve ekonomik düzey ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, kadınlar savaş esnasında , kaçış sırasında ve sığındıkları ülkelerde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel saldırı deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar.

¹⁹⁵ Hakan Gülerce, “Göç ve Belirsizlik: Eşleri Kayıp Suriyeli Sığınmacı Kadınlar,” *İnsan ve Toplum* 10, no. 3 (2020): 217-221.

¹⁹⁶ İmran Uzunlaşan ve Ayşe Sezen Serpen, “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının İncelenmesi,” *Journal of International Social Research* 12, no. 68 (2019): 1294.

¹⁹⁷ Hatice Demirbaş ve Ece Bekaroğlu, “Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler,” *Kriz Dergisi* (2013): 11.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırma kapsamındaki Bursa’da yaşayan Suriye uyruklu kadınlara uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

3.1 Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Görüşme yapılan kadınlara ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda katılımcıların yaşı, medeni durumu, eğitim düzeyi, mesleği, çocuk sayısı, evlilik yaşı ve Suriyedeiken yaşadıkları şehirler gibi veriler yer almaktadır.

Tablo 2: Örneklem Grubun Sosyo-demografik Özellikleri

Kod	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Düzeyi	Meslek	Çocuk sayısı	Evlilik Yaşı	Yaşanılan Şehir
G1	37	Evli	Ortaokul	Ev hanımı	2	27	Halep
G2	29	Evli	Lisans	Öğrenci	-	27	Şam
G3	25	Evli	Ortaokul	İşçi	-	20	Halep
G4	24	Evli	Ön lisans	Öğrenci	2	18	Halep
G5	34	Evli	İlkokul	Ev hanımı	4	14	Halep
G6	28	Evli	İlkokul	Ev hanımı	4	16	Halep
G7	30	Evli	İlkokul	Ev hanımı	3	18	Halep
G8	37	Evli	Ortaokul	İşçi	2	19	Halep
G9	34	Evli	Lisans	Ev hanımı	2	18	Halep
G10	33	Evli	Ortaokul	İşçi	2	25	Halep
G11	40	Evli	İlkokul	Ev hanımı	4	12	Halep
G12	30	Evli	İlkokul	Ev hanımı	2	17	Halep

G13	31	Evli	İlkokul	Ev hanımı	6	15	Halep
G14	27	Evli	İlkokul	Ev hanımı	4	14	Halep
G15	25	Evli	İlk okul terk	Ev hanımı	2	17	Halep

Görüşmeler Bursa'nın, Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması 30'dur. Katılımcıların yaş aralığı 25-40 arasındadır. Kadınların eğitim durumları incelendiğinde en düşük seviyenin ilkokul iki olduğu, görüşmecilerden dördü ortaokul mezunu ve geri kalan üç kadın en az lisans mezunu ya da görüşmenin yapıldığı dönemde lisans eğitimini sürdürmektedir. Ortalama çocuk sayısı da 2.6'dır. Çalışmaya katılan kadınların on dördü Halep şehirden Türkiye göç etmiştir. Sadece bir tanesi Şamlıdır.

3.2 Kadın Olmayı Tanımlayabilmek: Suriyeli Kadınların Kimlik ve Toplumsal Algıları

Bir kimliğin bir parçası olan kadınlara kendi cinsiyetlerini nasıl tanımladıklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcılar göre kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle öne çıkan ifade kadın olmanın değersizliği ve zorluğudur. Katılımcıların, kadın tanımlarının incelenmesi, kadına yönelik şiddetin görünümü ve meşrulaştırılmasının altında yatan örüntüleri ortaya koyabilmek açısından kayda değerdir. Katılımcılar kadın olmayı “değersiz” kavramıyla özdeşleştirmektedir.

G9: “Kadın olmak istediklerinin önemszenmemesi demek.”

G10: “Çoğunlukla kararı alınmayan, önemszenmeyen bir durumda kadın.”

G12: “Kadın olmak yasaklı olmak demek.”

G13: “Kadın olmak toplumsal cinsiyet bağlamında görünmez olmaktır.”

Kadın olmanın aile içindeki sorumluluklardan ve ev hizmetinden sorumlu olduğu ön

plana çıkan tanımlamalardır:

G14: “Kadın çocuk doğuracak, yemek yapacak ve eşi ne derse onu yapacak hayatı bu kadar kadının.”

G1: “Kadınlar erkeklerden daha güçsüzdür.”

G5: “Benim yaşadığım yerde kadın konuşamazdı, kadın yürüyemez, gidemez, gelemeydi. Kadın demek, yasak demek.”

G6: “Nerede olursa olsun kadın olmak söz hakkı olmamak demek. Erkek emir, verir karar veri, kadın uygular.”

G8: “Ev demek, kadın demektir.”

G11: “Kadınlar insan değil gibiydi. Bu benzetmeyi yaptığım için üzgünüm ama insan yerine koyulmazdı. O bir canlı değil bir eşya işini görmek için dünyaya gelmiş bir varlık.”

G15: “Özellikle ülkemizde kadın olmak kocan ve baban için yaşamak demek. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkek her zaman güçlü, erkeğin sözü geçen bir dünya burası ve kadın da bunu kabul ederse mutlu olur.”

Görüldüğü gibi gelinen coğrafyada görüşmecilerin ortak paydası kadın olmanın değersizliğidir. Katılımcılar genellikle kadın olmayı sınırlı özgürlük alanı ve kısıtlı bir obje olarak varoluşu vurgulanmıştır. Bu çalışmada görüşme yapılan katılımcılara Suriye’de kadınların toplumdaki konumu hakkında sorular sorulmuştur. Şeker ve Uçan’a göre kadınları göç etmeye iten unsurlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet veya sosyo-kültürel gerekçelerle baskı görmeleridir.¹⁹⁸ Çalışmamızda katılımcılar Suriye’de yaşamış oldukları eril egemen kültürün yarattığı eşitsizlik ve baskı durumunu detaylı bir biçimde deneyimlerini aktarmışlardır.

G8: “Erkek dışarıda çalışır, görevi dışarıda çalışıp ailesine maddi imkân sağlamaktır. Kadın ev içinde ki düzeni sağlayıp evin içinde ki ihtiyaçlarını yapar. Erkek fiziksel olarak daha

¹⁹⁸ Betül Dilara Şeker ve Gülten Uçan, “Göç Sürecinde Kadın”, 205.

güçlüdür, o nedenle hep kadın erkeğe bağlı yaşamak zorundadır. Kendini savunamadığı için eşinden izin almadan dışarı çıkamaz. Kadın olmak Suriye’de hayatını evde geçirmek demektir. Evde yemek yapar çocuklarına bakar, evin ihtiyaçlarını karşılar, o bilir.”

G13: “Kadın Suriye’de ev çocuk ve kocadan ibarettir. Erkek sadece kendisini önemser. Erkeğe kendisini önemsemesi öğretilmiştir. Kadın ikinci plana atılır. Kadın sadece ihtiyaç olduğunda görünür. Kadının istekleri, kararları ihtiyaçları hiç önemli değildir. Erkek vezir, kadın hizmetçidir. Kız çocukları 6. sınıfa kadar okur, sadece regl olana kadar okutup okuldan alırlardı.”

Bu kontekste katılımcıların erkek ve kadın tanımlamalarında geleneksel cinsiyet kodlarının baskın olduğu görülmektedir. Katılımcılar, kadını her şeyden önce bir erkeğe bağımlı olarak ön plana çıkarmış ve daha çok ev işleri ile özdeşleştirmiştir. Erkek ise evin dışından mesul tutulmuş ve en önemli görevi aile içindeki bireylerin ihtiyaçlarını temin etmek ve maddi destek sağlamak olarak ifade edilmiştir:

G14: “Kadın belli bir kalıba koyulmuş, sadece o şekilde davranmalıdır. Erkek kadından daha özgürdür. Erkek namustan sorumlu değildir. Erkek aldatabilir, her istediğini yapar. Kadın sadece eşinin erkek kardeşiyle bile konuşsa yandı. Erkeğin sorumluluğu evine bakmak, para kazanmak ve ailesini geçindirmektir. İşçidir kadın, Suriye’de hiçbir hakkı yoktur. Sürekli yemek yapacak, dışarı çıkamaz, kocasını kocasının ailesini mutlu etmelidir. Sürekli sessiz kalmalıdır.”

G1: “Suriye’de kadınlar erken evleniyor 14-15 yaşında evlendiriyorlar. Hayat iyi gayet iyiydi biz sıkıntı görmedik mesela ablam daha önce evlenmiş ama o ablam çok sıkıntı yaşadı evlenmek için kocası çok kötü vuruyor dövüyor çalışmıyor. Biz Suriye’de kadınlar çalışmıyorlar hep evde oturuyorlar erkekler çıkıyorlar çalışıyorlar. Biz orda erkek kadın karışık asla oturamıyoruz kadınlar ve erkekler ayrı oturuyorlar o yüzden kadın kendini rahat hissediyor yani burada yok yani.”

Görüşmeci, G10 yaşadıkları bölgede yani Halep şehrinde aile içinde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı ayrımcılığa uğradıklarını, erkek kardeşlerin kendilerinden daha üstün görüldüğünü, el üstünde tutulduklarını ve onların her istediklerini özgürce yapabildiklerini, hatta erkek çocuk doğuran kadınlara değer atfedildiğini ancak kadınların

söz hakkı olmadığını vurgulamıştır:

G10: “Kadın ve erkek hiçbir zaman benzer ve eşit olmadı Suriye’de. Kadın olmak erkeğin daha güçlü olduğu bir toplumda güçsüz hissettiriyor. Erkek her zaman daha üstün oğlan çocuğu daha değerli oğlan çocuğu doğuran kadın bile daha değerli. Erkek kardeşin sözü bile sizden küçük olmasına rağmen daha çok geçer. Erken evliliklerde de kadınlar hep zorlu şartlar altında kalıyor. Ben erkeğim. Benim sözüm geçer mantığı vardı bizim ülkemizde ve örnek verecek olursam emir verirler, küfredeler, hemen istedikleri olsun isterler, onlar bir söz söylediyse sözün dışına çıkılmasını istemezler. Özellikle Halep’te öyledir bölgesel olarak.”

Katılımcı G12, okulda başına kötü bir şey gelebileceği kaygısı nedeniyle babası tarafından eğitim hayatına son verildiğini belirtmiştir:

G12: “Her şey yasak pencereyi açmak dışarı bakmak dışarı çıkmak ve biriyle konuşmak. Babam beni okulunun yanında erkeklerin olduğu okul var diye okuldan aldı. Çıkan kadınlar vardı, söz hakkı olan kadınlar ama çok azdı ve öyle olsalar bile başka konularda yasaklı ve baskı gösterilmiş oluyorlardı. Erkek her şeydir. En üsttedir. O aldatabilir kızabilir bağırabilir kadın şükredip oturmalıdır. Ben kaç kadın gördüm şiddet gören en sonunda kocam sonuçta deyip sessiz kalıyorlar bunu kabul ediyorlar. Toplumda kadın biriyle evli olup ona bakan birini bulmuş olduğu için şükredip ona bakanın her dediğini yapmalı, kötü hiçbir şeye ses çıkarmamalıdır.”

Suriye’deki hegemonik erkek egemen kültürün kadınlar üzerinde yarattığı eşitsizlikler, ayrımcılık ve tahakküm biçimlerini en çok kendini gösterdiği nokta kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi olduğunu söyleyen katılımcı, evlilik için eğitim hayatlarının nasıl kısıtlandığını, yaşadıkları hak ihlallerini, yasakları ve ne gibi sıkıntılar olduğunu şöyle aktarmıştır:

G4: “Kadın olmak demek suç demek. Bir kız olmak demek ayıp demek, günah demek çünkü kıymeti yok çok kötü ben sevmiyorum. İçimden ay keşke ben hiç Suriye’yi görmesem çoğu öyle ha biliyor musun? Geri giden kadınlar kendin zorunda hissediyor ya burada baskı ayrımcılık veya başka durumlardan ya da kendi eşi tarafından zorla. Kadın orada tecavüz edilmesi kolay, dövülmesi kolay, aşağılanması kolay, küfür edilmesi kolay, hakaret edilmesi

kolay, kıymeti yok değeri yok, okuması günah öyle. Sen gidersen çalışmaya ee sen gittin oruspuluk yaptın öyle derler. O yüzden ben nefret ediyorum sevmiyorum. Erkek dövmek küfür etmek sigara alkol o erkektir bi ayıbı yok ona ayıp edecek bir şey yoktur. Sen dersin ne yaparsan ayıptır. Dışarı çıkmak ayıp, konuşmak ayıp, hayır kelimesi kullanmak ayıptır sen terbiyesizsin onlar için. Mesela ben öyle değilim ben hayır kelimesini çok iyi kullanmayı biliyorum. O yüzden sürekli reddediliyorum babam tarafından.”

Katılımcı G15 Suriye’de baskın ataerkil kültürde yaşarken bu durumdan rahatsız olmadığını, ancak Türkiye’ye geldikten sonra durumun vahametini anladığını ifade etmiştir:

G15: “Bizim gözümüzde çok güzeldi tabii. Genele bakınca ama kimse hayatı çok önemsemiyordu. Kural yoktu düzen yoktu. Yemek doymak için yenirdi. Çok kalabalık yaşanırdı. Her yerimizi kapatıp çıkardık. Çok cahildiler. Herkes evinde yüksek sesle şarkı dinlerdi, kimse kimseyi düşünmezdi. Erkekler işe gider kadınlar evde kalırdı. Tüm kadınlar küçük görünürdü. Kaynanaya hizmet edeceksin insanlara hizmet edeceksin sessiz kalacaksın. Eşin ne derse onu yapacaksın ama bu belli bir yaşa kadar. Erkek çocuk doğurup büyütürsen o zaman sesini çıkarmaya başlarsın. Eğer erkek çocuğun varsa sen bu sefer sultan olursun. Bu şekildeydi Suriye’deki kadınlar bu böyle devam eder. Sonra kaynanada zulüm edildiği gibi geline zulüm eder. Özellikle ülkemizde kadın olmak kocan ve baban için yaşamak demek, toplumsal cinsiyet bağlamında erkek her zaman güçlü erkeğin sözü geçen bir dünya burası ve kadında bunu kabul ederse mutlu olur.”

Kadınların itaatkâr ve geleneksel düzene ayak uyduran bir tutum sergilemeleri toplum tarafından benimsenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁹ Suriye’den göç etmek zorunda kalan katılımcılar görüşmelerde kadın ve erkeklerin, toplumsal yaşam ve aile içerisindeki rolleri bakımından farklılıkların olduğunu, kadın olarak ikincil rollerin kendilerine yapıştığını, her şeyin yasak olduğunu ve bu durumun kanıksandığını vurgulamışlardır:

G11: “Her şey erkeğe haktır. Kadın yolda bile yürürken hiçbir yeri görünmemeli ses bile çıkarmamalıdır. Kadının gidecek bir yeri yoktur. Birine bağlı yaşamak zorundadır. Ben

¹⁹⁹Elizabeth A. Doumato, "Syria," *Women's Rights in the Middle East and North Africa: Progress Amid Resistance*, der. Sanja Kelly ve Julia Breslin (New York, NY: Freedom House; Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2010), 461, 479, <http://www.freedomhouse.org>.

kocamdan ayrılıp evime dönmek istedim. Benim doğduğum, büyüdüğüm ev sonuçta ailem kabul etmedi. Evlenince aileni unutmalısın derlerdi. Aileme gitmek istediğimde kaç saat kalacağıma karar verirdi. Daha çok geç kalkamazdım.”

Görüşmecilerin söylemlerinden anlaşılmaktadır ki kadınların gündelik hayatlarında edindikleri toplumsal statüleri Suriye’deki bölgelere göre değişkenlik göstermektedir. Katılımcı G9 Suriye’de özellikle Halep’te yaşayan birçok kadının ortaokula gidemediğini, çocuk yaşta evlendirilerek ve miras haklarının kısıtlanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Katılımcı G9, hakları elinden alınan kadınların yaşadıkları zorbalığı şu şekil ifade etmiştir.

G9: Kadınlar okumazdı. Okutulmazdı. Aileleri izin vermezdi toplum tarafından ayıplanırdı. 6. sınıfa kadar okula gitmesine izin verilirdi o da regl olduğu içindi. Regl olan bir kız artık evlenmeye hazır olduğu için okula gönderilmezdi. Kız çocuklarına eşlerini babası seçerdi ve yakınlarından seçerdi. Dayı oğluna veya amca oğlu ile evlendirilirdi. Çalışan kadınlar çok azdı. Bizler okuduk evet ama farklı değildi hayatımız tabi anneme ve onun yaşındakilere göre daha iyiydik. Annemin kardeşleri hiç okumamış o 6. Sınıfa gitti diye bizlerin okumasını istedi. Bizim ailede baba tarafı biraz daha rahattı ama anne tarafım çok muhafazakardı iki tarafa göre ayrı yaşırdık. Kadınları mirastan da men ediyorlardı. Hiçbir hakkı yoktu kadının. 14 yaşına gelince evlendiriyorlardı kızın rızasını almadan, evleneceği kişiyi görmeden. Çok küçük yaşlarda mahkemede bile reşit olmadan evlendiriyorlardı. Kesinlikle hukuken yazılan hiçbir şey kadınlar için uygulanmıyordu. Hukuken kadının karşı çıkma hakkı var. Boşanma hakkı var. Ama birçok kadın şiddet görüp sesini çıkaramıyordu. Bazı kadınlar öldürülüyor ama polis gelince düştü, görmedik nasıl öldüğünü, düşüp kafasına darbe almış galiba diye şeyler söyleniyor. Aileleri de kızlarının peşine düşmüyor. Kadınların canı çok kıymetsiz. Ben toplumsal cinsiyet bağlamında kadını en çok bizim ülkemiz için dini boyutta ele alabiliyorum. Din çok hayatımızın merkezinde ve dini olarak sürekli kadınların yaptıkları günah din hep kadınların üzerinden gidiyor. Bu da erkeklerin daha güçlü, daha günahsız daha akıllı daha çok istediğini yapabilen özgür olduğunu düşündüren bir yapı inşa ediyor. Kadınlar Suriye’de markete bile gidemezdi. Yasaktı. Erkek gidebilirdi sadece. Bazı bölgelere göre de muhafazakarlık düzeyi değişirdi. Kadınlar hep ev işi yapardı.

G3: Söz hakkı yoktur kadının. En küçük örneği annem öğretmendi ve hiçbir konuda kendi düşüncesini dile getiremezdi. Hala söz hakkı yoktur. Eskiden daha zordu erkekler daha çok sözlerini geçirmeye çalışıp daha sert davranırlardı. Hatta anne bile oğlunu öyle yetiştirirdi. Oğlu evlenince o ne zorluk yaşıdıysa bunun doğru olduğunu düşünüp gelinine de aynı

zorlukları yaşatmak isterdi. Kadınların söz hakkı yoktu ve evdelerdi tüm gün. Erkeklerin söz hakkı vardı ve dışarıda çalışırdı. Önemli olan kadının çocuk büyütürken evde olması erkeğin dışarı çıkıp para kazanması aileyi geçindirmesiydi.

Katılımcıların ifadelerinde anlaşılabacağı üzere Suriye’de kadın ve erkeğin arasında doğuştan cinsiyetle gelen farklılıklar olması, erkeğin kadından güçlü olması toplum tarafından sorgulamadan bir inanış gibi kabul edilmiştir. Özellikle kadınların iç karışıklıktan önce birçok hakları olmasına rağmen bunları kullanmalarına geleneksel toplumsal yapının izin vermediği ifadelerinden anlaşılmaktadır. Sonuç olarak görüşmeciler ülkelerindeki toplumsal yapı nedeniyle kadınların birçoğunun sosyal hayatta, kamusal alanda baskıcı koşullar altında ve gözetim altında tutulmaktadır. Ortadoğu toplumlarının geneline bakıldığında, bu durum daha katı bir halde karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar çoğunlukla ev içinde yaşamakta ve toplumsal statüler çerçevesinde kız çocuğu, anne ve eş rollerine bürünmektedirler.²⁰⁰

3.3 Kadınların Savaş, Cinsiyet ve Göç Arasındaki Kesişen Mücadeleleri

Suriye’de etnik gruplar ve rejim arasındaki yaşanan silahlı çatışmalarda kadınların son derece olumsuz etkilendikleri görülmektedir. Bu iç çatışmalar kayıpların meydana geldiği çeşitli toplumsal travmatik vakalara neden olmuştur. Yaşanan iç savaşta, aile üyelerinin kaybı, ölüm korkusu, yaralanma, ihtiyaçları karşılayamama ve ebeveynlerin evlatlarını koruma içgüdüsü, hareket etmelerine ve bulundukları ülkeden daha güvenli bir yere gitmelerine sebep olmuştur. Sirkeci ve Cohen göç kararını verme sürecinde belirleyici asıl sebebin “güvenlik ve güvensizlik algısı” olduğunu ifade eder.²⁰¹ Aşağıdaki anlatılar kadınların göçü düşünmelerini tetikleyen deneyimlerini anlatmaktadır:

G5: “yaşadığımız bölgede son zamanlarda 2013 ün sonlarına doğru çok fazla ses duymaya çevremizde bombaların düştüğüne şahit olmaya başladık. Elbiselerimizle uyuyorduk bir şey olursa kaçalım diye. Kocam işe gidince ben çocukları evin içinde yanımda gezdiriyordum. Onlar başka odadayken bomba evin diğer odalarına düşer diye korktuğum için. O kadar

²⁰⁰ Daniel G. Bates ve Amal Rassam, *Orta Doğu Halkları ve Kültürleri* (İstanbul: Dipnot Yayınları, 2018), 45.

²⁰¹ İbrahim Sirkeci ve Jeffrey H. Cohen, "Hareketlilik, Göç, Güvensizlik," *İdealkent* 6, no. 15 (2015): 12.

zorlandık ki başka seçeneğimiz yoktu. Çok direndik. Artık sokakta ölüleri görüyorduk. Çocuklarım da gördü, sadece bunları konuşamıyorduk. Hayal edin biz Ramazan ayındayız. İftar hazırlarken evin bir odasında çatı katının hepsi çöktü ve çocuklarım ve ben orada olsaydık ölmüş olurduk. Dışarıdayken kocamı birden alıyorlardı, geri gelmeyecek diye korkuyorduk. Bir gün 12 de birden kapımıza gelip eşimi götürdüler burada çok korktum tamam gelmeyecek artık dedim. Halbuki terzi diye birkaç şey diktirmek için almışlar geri geldi. Bir gün evimizin önünde çatışma çıktı. 2 saat evin bir kenarında eğilerek bekledik. En son karar vermemizi sağlayan şey, 10 dakikalık yol vardı eşimin eve varması için o sırada 2 tane füze attılar tam eşimin olduğu sokağa. Eşim gece boyunca korkusundan yaşadıklarından ağladı ve daha fazla duramayız deyip çıkma kararı aldık. Akrabalara da haber verdik hep beraber çıktık. O gece hemen çıktık akşam 7 de karar aldık sabah 5'te yola çıktık. Kolaydı o sırada çıkmak. 1 gün sürmeden çıktık. Ekmek dışında bir şey yiyemiyorduk elektrik yok gaz yok dolaplar çalışmıyor sadece ekmek yiyorduk.”

Suriye’de evlerin büyük bölümü yıkılmış ve yaşanmaz hale gelmiştir. Katılımcıların ifadelerine göre kadınların savaş sırasında ortaya çıkan güvensizlik ortamının yarattığı korkunun yanı sıra, sevdiklerin yaralanması ve ölüm korkusu da eklenince göç etmekten başka çareleri kalmamıştır. Görüşmeci G3, savaş sırasında babasının yaralandığını ve babasının tedavisi nedeniyle Türkiye’ye ambulans ile giriş yaptığını aktarmıştır.

G3: Bir gün bizi aradılar ve babamın yaralandığını söylediler. Çok üzüldük ne yapacağımızı bilemedik. Babamı eve getirdiler durumu gerçekten kötüydü gözünü kaybedebilirdi. O günde çok şiddetli bir şekilde uçaklardan füze atışı yapıldı. Babamı kaldıramıyoruz. Korkuyoruz. Pencere ve kapılar kırıldı şiddetinden. Sonra biz evlenen ortanca ablamın yanına İdlib’e gitmeye karar verdik. Oraya gittik araba ile 1 ay kaldık. Babam ameliyat olması gerektiği için ve Suriye’de bu durumda ameliyat olması çok zor olduğu için Türkiye’ye çıkmak istedi. Ambulans ile geçtik Türkiye’ye hemen Ankara’ya getirdiler bizi. Ameliyat sonrası Bursa’daki yakınlarımıza gittik orada bir ay kalıp büyük ablamı evlendirdik. Daha sonra Gaziantep’te başka yakınlarımız vardı oraya geçtik orada da 2 ay kaldık ve artık dayanamayıp Suriye’ye geri döndük. Göç kararını direkt babam verdi bize sormadı biz düşüncemizi fikrimizi söylemedik. Onun isteği üzerine bir ülkeden bir ülkeye bir şehirden bir şehire gidiyorduk. En son Suriye’ye geri döndük ve 1 yıla yakın İdlib’de ablamın yanında ev kiralayarak kaldık. Buradaki yaşadıklarımız beni çok etkiledi. Bu sefer savaş şiddetli bir şekilde bastırmıştı her yere öleceğimize emindim her gün her gün daha da zorluyordu. Suriye’nin durumu daha da kötüye gitti elektrik su kalmadı ilaç bulamamaya başladık sokaklar boştu.

Bir başka katılımcı ise savaşın şartlarına sonuna kadar direndiklerini ancak temel

ihtiyaçlara erişemediklerini ve savaştan dolayı gözleri zarar gören çocuğuna ilaç bulamadığını şu şekilde ifade etmiştir:

G7: Biz ilk çıkanlardan değiliz. En son kalabileceğimiz yere kadar kalalım dedik. Artık savaş her yeri sarmıştı. Eşim tekstil işiyle uğraşıyordu, kapatmak zorunda kaldı. İlaç bulamaz olduk. Çocuğumdan birinin gözleri savaş sırasında zarar gördü raporumuzda var. Artık çevremizde evlerinde kalanlar yoktu bir gün çok şiddetli savaş çıktı arabayla başka yerlere kaçarak bir iki gün kaldık. Su yok, elektrik yok. Belki biter diye uzun yıllar çok zor yaşadık. Eşimin ailesiyle karar aldık bir gün konuştular artık dayanamayacak gibi olduk ve çıktık.

Katılımcıların ifadelerine göre, kadınların genel olarak göç sebeplerinden bir diğeri savaş sonrası ortaya çıkan zorlu yaşam koşullarıdır. Savaşın ortaya çıkardığı güvensizlik ortamı ve korkunun yanı sıra , gıda, su ve barınma gibi temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlılığı, ülke içerisinde yaşama tutunmayı çok güç bir duruma getirmiştir.

G9: Biz evdeyken birdenbire füze atmaya başlamışlardı. Çok dayandık paramız vardı çıkmak istemedik. Ama evlere baskın yapmaya başladılar. Erkekleri zorla askere almaya çalıştılar. Polisler kadınlara kötü şeyler yapıyordu. Başka şehirlere gitmemiz gerekiyordu. Diğer şehirler de yıkık. Okullarda kaldık bir süre sonra çadırlar kurdular kamp alanları, yemek bulmak çok zordu su ve elektrik yoktu. İlaç bulamıyorduk. Büyük oğlum orada doğdu yanıımızdaydı ve ben göç etme kararından üç gün önce doğum yapmışım bu bizim için daha çok zor oluyordu. Artık dayanamadık ve o şekilde birlikte karar alıp o şekilde eşim ve eşimin ailesiyle göç ettik.

Savaş ortamında hizmetlere erişmekte zorluk yaşadıklarını belirten katılımcı G15 deneyimlerini şu sözlerle ifade etmiştir:

G15: Savaş ilk başladığında seslerden çok korkuyorduk. Komşulardan sürekli farklı haberler alıyorduk. Ölü haberleri, yaşanan zorlu durumları duyuyorduk. Lazkiye'ye gittik ailece, apart tuttuk diğer akrabalarımız da bizimle gelmişti. 40 gün kaldık iş bulamadı babamlar savaş geçer sandık ve geçmedi. Oradan da babamın iş yerine geçtik geri Halep'e sürekli uçak sesleri olaylar devam ediyordu. Evimize geçmek zorunda kaldık. Sürekli saklanıyorduk bir arada çok fazla kişiydik tuvalete sığınmıyorduk. Uçaklar isteyerek evlere vuruyordu. 2012'de

gerçekten çok şiddetli bir şekilde hissettik savaşı. Birkaç ay sonra tam yanımızdaki binayı vurdular komşumuz ailece hepsi öldü evimiz zarar gördü daha fazla kalamadık. İdlib’e gittik. 3 ay kaldık iş konusunda çok sorun yaşadık yine kimse para vermiyordu birkaç yumurta için çalışıyordu kardeşim. Nişanlımın verdiği altınlarımı da alıp satmıştı babam. Altınlarımla Türkiye’ye gidip ev tuttu sonra bizi almaya geldi beraber çıktık.

İç savaş ve çatışma koşullarında yaşayan kişiler “korku ve belirsizlik” içinde temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamakta aynı zamanda ruhsal travmalar yaşayabilirler. Çatışmalardan ve savaştan etkilenen mülteciler ve göçmenler, daha yüksek düzeyde travma sonrası stres bozukluğu sergilemektedir.²⁰² Savaş sırasında tanık oldukları vahşet, kalıcı bazı psikolojik durumlara yol açmıştır. Katılımcıların anlatılarında görülebileceği gibi, atılan bombalar ve dışarıdaki çatışmalar nedeniyle evleri dahil hiçbir yerde güvenli hissetmemektedirler. Çocukları ya da eşleri evden dışarı çıktığında bir daha geri dönemeyeceklerinden, kendileri çıktıklarında ise kaçırılmaktan veya tecavüz edilmekten korktuklarını şu şekilde aktarmışlardır:

G14: Ben hamileyken bir gün eşimin ailesi damda yemek yerken ben alt katta evimdeydim füze düştü, kapı her şey üzerimdeydi. 1 saat sonra kendime geldim çıktım baktım damdaki herkes ölmüş görüncem çocukları kaynanam kayınbabam eşim erkek kardeşi eşimin tüm ailesi vefat etmişti ve ben bunu çıplak gözle gördüm. Gördüğüm şeyi size anlatamam her yerde bacaklar kollar kopmuş kan yerlerin hepsi eşimin bağırsakları dışarı çıkmıştı. Nefeslerini duyuyordum. Hepsi orada can verdi. Eşim kucagımda son nefesini verdi. İlk olarak bugünden sonra hayaletler görmeye başladım. Eşimin suretinde başka şekilde. Ailemin evinde yaşamaya başladım. O kadar etkilenmişim ki uyurken birden zıplayıp bağırıp çağırıyordum. Sürekli ağlayıp çığlık atıyordum. 18 yaşımıydım. Delirmiş gibi hareketler yapıyordum. Babamın evine dönmek istedim babam oğlumu kabul etmedi annemi de terk etti annem ve diğer küçük kardeşlerimle birlikte kaldık. Türkiye’ye geçme kararı aldık. Annem zaten hep çıkmak istiyordu. Babamla sorunlar yaşadığı için ben de yanlarına gelince ve ruhsal durumum kötü olunca Suriye’deki savaş süreci şiddetlendi annem daha çok dayanamadı. Bana kimse sormadı ama benim de ruhsal sorunlarım sebebe dahil oldu.

İnsanların evlerinde korku içerisinde yaşamaları, her an bir bomba patlama korkusu içerisinde evlerinde ölümü beklemeleri, geleceğe yönelik belirsizlik içerisinde yaşama,

²⁰² Dünya Sağlık Örgütü (WHO), *2022 Küresel Sağlık Raporu* (Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü, 2022), 124.

gıda ve su gibi temel ihtiyaçlara erişimlerinin olmaması göçe iten sebepler arasında gösterilebilmektedir²⁰³ Araştırmaya katılan Suriyelilerin, özellikle uçak saldırıları sebebiyle göç etme kararı aldıkları görülebilmektedir. Katılımcıların ne zaman nerede bombanın patlayacağı, yaralanmaların olması sonucu tedavi ihtiyacının doğması gibi nedenlerle insanlar güvenli gördükleri yerlere göç etme kararları ile ilgili vermiş olduğu ifadeler aşağıda verilmiştir:

G10: Sürekli zaten füzeler atılıyordu bombalar düşüyordu. Artık su ve elektriğin olmaması ile yemekte bulamamaya başlamıştık, babamın yaralanması son olarak da 7 uçağın üstümüzde gezmesi bizi çok zorladı ve dayanamaz olduk. Biz artık alışmıştık kendimizi korumanın yollarını bulabiliyorduk. Çoğu zaman ama bir gün 7 uçak birden geçti ve birdenbire tüm uçaklardan füzeler atıldı pencerelerimiz, kapılarımız hepsi kırıldı patladı. Aynı zamanda o sıralar babamda yaralanmıştı, ameliyat olması gerekiyordu. İlk önce İdlib'e gittik oradan Antakya'ya geçtik. 15 gün kaldık sadece İdlib'te. Paramızla araba kiraladık sadece sınıra kadar kiralanan arabalar vardı. Kiralayıp çıktık.

Katılımcılardan alınan bilgilerde sağlık sorunlarının başlaması ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin olmaması da göçe iten başlıca nedenlerdendir. Yaşanan savaş ortamı, cinsiyete dayalı saldırılar, evlerin basılması, korku ve bunun gibi daha birçok neden Suriyelilerin yerlerini yurtlarını terk etmelerine ve zorunlu bir şekilde göç etmelerine sebebiyet vermektedir.

G2: Ramazan ayında gece 4'te sahurda bizim Del denilen Şam'daki ilçede bombalar atılmaya başlandı. Çok korktuk ne yapacağımızı bilemedik ve tek başımızaydık. Amcamlar dedemler vardı ama dışarıya çıkıp onlara gidemedik evlerin en altında saklanıyorduk. Biraz durulunca atılan bombalar bizler birini bulduk sebze taşınan arkası açık ama üstten örtülmüş arabalarla 8 kız bir kadın başkaları da vardı. Şehir dışına çıktık bekledik 1 gece sonra durdu savaş dediler. Del'e döndük. Kendi evimiz duruyordu 5 gün sonra aslında savaş dediğimiz şey başladı. Çok fazlaydı, herkes gitti biz çıkamadık dayımlar bize ulaşamadı çıkaramadı. Çok korkuyorduk tüm bina en altta bekliyorduk. Liseyi yeni bitirmiştik ben kardeşlerimle uçakları sayıyorduk. Benim yaşımdan daha büyük bir kedimiz vardı. O öldü. Bizde en altta beklerken bazen düş almak için ihtiyaçlarımız için eve çıkıyorduk. Burada annem benim için korkuyordu. Cesaret değil aslında o an ne yaptığımı bilmiyordum galiba evden çıkıyordum.

²⁰³ Kasturi Sen, Waleed Al-Faisal ve Yaser AlSaleh, "Syria: Effects of Conflict and Sanctions on Public Health," *Journal of Public Health (Oxford)* 35, no. 2 (2013): 198-204.

Sonra uzun süre yine uçaklar gelmedi ses duymadık. Çantalarımızı doldurduk yola çıkıp yürümeye başladık. İl kapısından çıkarken bizi durdurdular yüzümüz örtülüydü, zorla örtüleri çektiler, bizi öğrenmek için çok kötü davranıyorlardı nereye gittiğimizi öğrenmeye çalışıyorlardı.

1 yıl özgür Suriye ordusu Del'e hükmetti Şama gitmek için askerlerin tuttuğu kapılardan geçmek zorundaydık yani sınırlardan. Kadınlara özel denetleme yerleri vardı, hiçbir şeyi içeri geçiremiyorduk. Otobüs yok yürüyeceksin su alacak yer için diğer şeyler için hep yürüyeceksin. Çok bombalar atılıyordu. Çok eskiydi ev vurulan her bombada ev sallanıyordu. Evin çatısı düştü bizde evi değiştirmek istedik amcam izin vermedi ama biz değiştirdik. Bir amcamın oğlu da uyuşturucu kullanıyordu. Hiç güvenli değildi. Yüzümü kapattığım bezi çıkardım beni Daeş sanıyorlardı. Taşındığımız evin etrafında çok bomba atılıyordu. Sınavlarım vardı gitmem gerekiyordu ve izin vermiyorlardı geçmeme, benimle alay ediyordu askerler. Kadınlara daha doğrusu işte oyun oyna, şarkı söyle ancak öyle geçiririz seni diyorlardı. Hükümetin istediği şarkıyı söylettiriyorlardı. Bazen bu zulmü çekmemek için arkadaşımında kalıyordum. İki bölge arasında kaldığımız yerde savaş arttı özgür Suriye ordusu İdlib'e gitti ablamın eşi de orada çalışan bir askeri ve oda gitmek zorunda kaldı küçük kızıyla. Hala İdlib'teler. Ben ve diğer kız kardeşim kaldık. Elguta diye bir bölge vardı orası da kötüydü. Kimyasal madde atıyorlardı izliyorduk uzaktan nasıl atıldığını. Üniversiteye de atılıyordu duyuyorduk atılacak diye ama herkes işine okuluna gidiyordu çok tuhaftı normalleşmişti herkes için. İnsanlar ölüyor biz ders çalışıyorduk çok acı vericiydi zordu. Bu süreçler 2017-2018 gibi. Ben Esmâ Esad'ın kulübüne katılmak zorunda kaldım. Bunu istemediğim halde eşi bizi öldürürken buna devam ettim. Bazıları onu seviyordu yanlarında düşüncelerimi hislerimi dile getiremiyordum. Elgutaya aldılar bizi grupça yerle bir olmuştu o bölge ve oyunlar oynayarak götürdüler bizi her yer yanmış her yer çökmüş nasıl olabilir diye aklımı kaçıırıyordum.

Katılımcı G13 savaştan kaçıp Türkiye geldiğini ancak uyum sürecinde zorlandıklarını tekrar savaş ortamına gittiklerini ancak artan şiddette dayanamayıp tekrardan geri döndüklerini ifade etmiştir:

G13: “ çok fazla sesler duymaya başladık ve çatımız vardı bizim çatımıza bomba düştü. Çok korktuk daha kötü şeyler olmadan çıkma kararı alıp bir arabayla eşim eşimin erkek kardeşi ben ve çocuklarım çıktık ilk olarak 4-5 saatte Türkiye'deydik çok kolaydı geçmek o an. Üç ay kaldık Türkiye'de ve rahat hissetmedik en çok dil bizi zorladı geri döndük. O zamanlar çok rahat girip çıkıla biliniyordu. Eski evimize gittik. Zaman geçtikçe durum kötüleşiyordu. 1 sene Suriye'de kalmaya çalıştık ama çok zorlanmaya başlayınca daha çok kalamadık. Eşim babasıyla erkek kardeşiyle görüştü Türkiye'de rahat edemedikleri için Almanya'ya gitme

kararı aldılar. Kaçak yolla çıktılar. Eşim orada başkasıyla evlenmek istediğini söyledi durum kötüleşiyordu benim için Suriye’de tek başıma kalmıştım. Eşimin arkadaşı ve ben çıkma kararı aldık peşlerinden önce Türkiye’ye geçtik.

Kadınlar savaş ortamında “cinsel şiddete, köleleştirmeye, zorla asker olmaya, gözaltına alınmaya ve adil olmayan yargılamalara” maruz kalmışlardır. Tecavüz eylemi kadına hem de ait olduğu topluma yöneltilen psikolojik bir üstünlük kurma amacını taşımaktadır. Şiddet uygulanan kadın bedeni değildir, bu bedenin işaret aidiyet ve o toplumdaki iktidar yapılarıdır.²⁰⁴ Kadının bedeni savaş gibi durumlarda özellikle eril gücün galibiyet gösterisine araç olmakta ve cinsel istismar psikolojik bir savaş silahı olarak ön plana çıkmaktadır. Savaş ortamında kadınlar karşı tarafı sindirme aracı olarak görülme, taciz, tecavüz gibi tehlike ve istismarlara açık hale gelmektedir. Katılımcı G4 kadınların savaş esnasında yaşadıkları zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

G4: Üzerimize bomba düştüğü zamanlarda babam bir ekmek için erkek kardeşlerimi alıp giderdi. Biz annemle evde kalırdık babam tembih ederdi asla ve asla kapıyı açmayın eğer erkek biri gelirse kapıyı çalarsa kızlar kendini banyo ve tuvalette saklanıp kilitleyiniz. Sesiniz çıkarmayınız. Yemek yapamayınız koku çıkarmayınız derdi. Çünkü orada bizimle sadece savaş Esad değildi, İran, Rusya, Amerika, Çin ve Türkiye geldi amaçları sadece insanları öldürmekti. Esad bizi sattı, sattığı ülkeler gidin savaşın oradaki savaşmak helal demek onalar bize öldürmek istemişlerdi. Artık nasıl ikna ettirdiyseler. Özellikle en kötü Işid uçaklar insanı hedef alıyordu biz nasıl savaşalım. Bizde babamıza diyorduk bizde savaşalım ama savaşmak öyle değil. Babam diyor ki nasıl silah mı alacaksınız ben de savaşmayı biliyorum ama ben yerde o gökte nasıl savaşayım. Halep’ten çıkmak normalde 2 saat sürer ama biz 12 saate çıktık yollar kapalı. Öldürmek çok kolay , hedeflerin kafasın kesmek, kadınlara tecavüz etme, erkekleri rehine almak bunlar olmasın diye 12 saat sürdü. Daha sonra Türkiye yakın köylere yaşadık. Annemin akrabaları özgür Suriye ordusunda savaşıyorlardı. Onlar Işid ve Esad tarafından hedeflenmişlerdi. Bizim yaşadığımız ev onların evi olduğu için hedeflendik bomba attılar. Küçük kardeşim yaralandı baya büyük bir yaralanma dikiş atılmayacak hale geldi çok kötü detaya girmek istemiyorum çok kötü olduğu için hala vücudunda demir var 15 yaşına geldi. Ameliyat edilemez edilirse felç kalır o yüzden vücudunda kaldı. Babam böyle görünce dedik biz neler yaşadık kızlarım tecavüz edilecekti, öldürülecektik üzerimize bombalar atıldı biz hala yaşıyoruz. Ama ben çocuklarımın göz göre göre ölmeye sabrım

²⁰⁴ Susan Brownmiller, *Cinsel Zorbalık (Irza Tecavüz Olgusunun Bir Tarihçesi)*, Çev. S. Öncü (İstanbul: Cep Yayınları, 1984), 17.

kalmadı artık. Nereye gidersek gidelim ben ölsem ölürem ama siz ölürseniz ben yaşayamam demişti. Daha sonra biz bir yaşlı teyzeye bıraktı. 15 gün sonra bizi alıp Türkiye'ye geldik.

G11: Artık ülkemizde yaşamak imkansızdı parası olan askerlikte tanıdığı olan üst mevkiler olarak yaşayan insanlara bir şey olmuyordu. Hep fakir mahalleler bombalanıyordu çok şey duyduk çok şey gördük. En son yeter deyip başka insanların çıktığını görünce çıktık bizde. Beni en çok zorlayan şey her yerde savaş vardı herkes yakını olana, akrabalarına birbirine zarar veriyordu. Bu beni en yaralayan durumdur.

Katılımcılar, ülkelerindeki savaş, çatışma ortamında deneyimledikleri şiddet, nedeniyle Türkiye'ye göç etmek durumunda kaldıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Suriye'deki savaş güvenlik ortamının kaybolması, temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırmakta bunlarla birlikte birçok fizyolojik ve psikolojik sorunlara da sebep olmaktadır.²⁰⁵ Tüm bu etkilerle beraber kadınlar savaş durumlarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerinden olan tecavüz, kaçırılma vb. durumlara maruz kalma riskinde dolayı ortaya çıkan travmalarla baş etmek zorundadır. Kadınların savaş durumunda ailelerini gözleri önünde travmatik şekilde öldürülmesi, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve temel hizmetlere erişim konusunda yaşanan sorunlarla iç içe olduğu görülmektedir. Bu bağlamda birçok etkileşimsel neden zorunlu göçü tetiklemektedir. Göç kavramı, katılımcılar tarafından Suriye'de vazgeçmek zorunda kalınan değerlerden ayrılmanın yarattığı üzüntü ve özlem duygusuyla vurgulanmaktadır:

G10: Göç benim için gurbet demek, ait hissedememek demek. Ben göç etmek zorunda kaldığımız için çok üzuldüm orada bir hayatım vardı. Çocukları okutuyordum, ailece durumumuz iyiydi, kültürümüzü mahallemi şehrimi seviyordum. Çok isterim çocuklarımı bir gün oraya güvenle alıp çocuklarımı orada büyütmeyi.

G8: Göç, sevdiklerimizden ayrılmak demek benim için. Teyzemler, dedemler yakınlarımız hep uzak kaldık onlardan.

²⁰⁵ Sema Buz, Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği, 33.

Suriye’de savaş ortamının oluşturduğu zorlu koşullarda kurtulmanın verdiği rahatlamayla birlikte doğdukları topraklardan ayrılmanın verdiği üzüntü kaynağı olduğunu söylenebilir.²⁰⁶ G15’in ifadeleri yukardaki görüşü destekler niteliktedir.

G15: Göç etmek bana hem olumlu hem olumsuz şeyler anımsatıyor. Çocukluğundan kopmak yaşadığın yeri terk etmek çok zor ve kötü hissettiriyor. Bir yandan da yeni yerler görmek kendini geliştirmek özgür olmak deneyim kazanmak özellikle kadınlar için teknoloji gelişti farklı ülkeye geldiler onlarda değişti ve gelişti Suriyeli kadınlarda bunu gördüm

Katılımcılar vatanından ayrılmanın ve arkada bıraktıklarının yarattığı derin üzüntü diğer taraftan da özgür olmanın verdiği rahatlık kadınların karmaşık duygular içinde olduğu söylenebilir.

G3: Göç değişimdir benim gözümde. Tabi bizler irademiz dışında göç ettik ama ben isterdim ki savaş çıkmasın bizde ülkemizde kalalım tüm bu zorlukları yaşamadan buraya gelip buraları dünyada ki diğer ülkeleri öyle tanıyalım. O kadar fark var ki göç edince fark ettik en basit örneği bu sarı otobüslerden bizde yok mesela herhangi bir şeyde gelişim yoktu.

G11: “Göç benim için özgürlük ve rahatlık ifade ediyor.”

G12: “Gurbet demek hasret demek. Hep biter diye bekledik hep gitsek te geri döneriz diye düşündük. 11 yıl oldu.”

G13: “Göç demek emniyette olmak demek benim için. Suriye’den daha güvende hissediyorum burada.”

G9: “Göç etmenin bizlere genellikle faydası oldu. Bence göç demek farkındalığın artması demektir. Kadınlar buraya gelip kadın haklarını, yanlış doğruyu öğreniyorlar. Göç kadınlar için özgürlüktü bence.”

G6: “Göç benim için beni güvende hissettiren bir olay. Göç edince rahatladım.”

²⁰⁶ Cankurtaran, ve Albayrak, *Suriye’den Türkiye’ye Kadın Olmak*, 52.

G7: “Benim için göç yalnız kalmak demek. Kuran kursundan arkadaşım var başkada kimsem yok burada.”

G14: “Çaresiz kalmaktır göç. Biz çaresiz kaldığımız için göç ettik.”

Göç kavramı kimi zaman umut yolculuğu, kimi zaman zorunlu çıkılan bir yolculuk olarak tanımlansa da gelineen ülkenin sağladığı imkanlar ve kültürel benzerlik entegrasyon sürecini kolaylaştıran tarafı olduğu söylenebilir. Katılımcılara göç sürecinde “Kadın” olmalarından kaynaklı herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş ve verdikleri cevaplar incelenmiştir. Bu soruyla kadınların göç esnasında ne gibi problemler yaşadığını bulunmasını amaçlanmaktadır. Uzun ve zorlu bir göç sürecinde kadınların erkeklere oranla daha fazla zorlanacakları beklentisi söz konusudur. Sorulan bu sorunun cevaplarında kadınların özellikle “kadın” olmaları sebebiyle zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Göç esnasında cinsiyetin kadın olmasından kaynaklı katılımcı kadınların yaşadıkları problemler cinsel şiddet, sınır güvenliğinin ateş açması, rejim güçlerinin saldırıları, yolculuk esnasında yaralanmalar ve yolculuğun uzun ve yorucu olması gibi olumsuz durumlarla karşılaşmışlardır. Suriyeli sığınmacıların anlattıklarından da anlaşılacağı üzere bölgesel çatışmalar, güç ve vesayet savaşları, gibi nedenlerle pek çok kişi ülke içerisinde yer değiştirmekte ya da diğer ülkelere zorunlu olarak göç etmektedir. Suriye’den göç eden kadınlar çoğunlukla kaçak olarak Türkiye giriş yapmıştır. Sınırdan yasal yolla geçen G2, G15, G12, dışındaki katılımcılar yasadışı ve kaçak olarak Türkiye’ye girdiğini dile getirmektedir. Katılımcıların bazılarının sınırdan geçme hikâyeleri şöyledir:

G11: 5 aylık hamileydim ve aileme çok düşkümdüm. Beni kendilerine bakmaya onların yanında olmaya mecbur bıraktılar aslında. Kendim için yaşamıyordum ve bu hisleri genelde yaşayan kişiler kadınlardır. Göç sürecinde de hamilelik, eşimi, teyzemi düşünmek, ailemi bırakmak çok zor gelmişti. Ne olacak şimdi ne yapacağız ben bir daha ailemi görecek miyim hep korku vardı içimde. Ve hamileyken duygusal anlamda daha güçsüz ama anne olarak daha güçlüydüm. Kendim kararı verdim bana bıraktılar bu konuda. Biz kabul edince evimizden alınıp kapısına kadar giden otobüslere para verdik. O şekilde çıktık. Kapıda 1 gece bekledik 2 gün gibi sürdü diyebilirim. Kapıdan girişimiz çok zor oldu. Demirlikler vardı onları geçmemiz gerekiyordu. Onları geçerken biz, birden ateş açtılar ve nereye, nasıl, kim vuruyor anlamadık ama sadece silah sesleri duyduk. Kaynanam yürüyemiyordu ben hamileydim.

Beni bırak diye bağırdı. Biz tam geçerken bot giymiştim ince demirler ayağımı sardı kurtaramadım düştüm çok korkmuştum hiç unutamıyorum o anları. Ayağım çok derin kesilmişti. Koşamıyordum kime bakayım bilemiyordum. Herkes tek başına gibiydi. Eşimin kardeşi ve tanımadığımız birkaç kişi bize yardım etti araba bulmamıza, telefonu kullanmamıza, eşya taşımamıza, bu şekilde.

Cankurtaran ve Albayrak çalışmalarında yolculuk esnasında özellikle kaçak yollarla gelen kadınların kaçakçılara yüksek meblağlarda paralar ödediklerini ve zorlu coğrafi şartlardan, nehirlerin içinden ve dikenli yollardan yürümek zorunda kaldıklarını vurgulamıştır.²⁰⁷ Sığınmacılar arasında çocuklarıyla birlikte göç eden kadınlar açısından kaçmanın tehlikeli ve zorlu bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcı G7, iki çocuğuyla Türkiye'ye birçok defa kaçak girmeye çalıştığını ve sınırda yaşadığı zorlukları şu şekilde aktarmıştır:

G7: Çok zorluydu. 2 çocuğum orada doğmuştu. Üç kere kaçak olarak girmek için yola çıktık kaçak girmek için yeltendik ama giremedik. Sessiz kalmamız gerekiyordu. Çocuklar ağlayınca bir kere giremedik bir kere çok zorlandık tellerin altından geçemedik. Yağmur yağdı bir kere giremedik. Bu şekilde üç kere giremedik. Dördüncüde girebildik ve direk eşim bizi Mersin'de kendi kardeşinin evine bıraktı. Bursa da iş olduğunu öğrenip buraya geldi. Burada ev tutup bizi o şekilde getirdi.

Bir başka görüşmecimiz olan G13 ise Türkiye'ye girerken kaçak olarak girdiğini ve sınırda geçerken sosyal ağları sayesinde hiç zorlanmadığını şu sözleriyle aktarmıştır:

G13: Türkiye'ye geçmek çok kolaydı. Kaçak girdik ama hiç zorlanmadık. Bir günümüzü bile almamıştı her iki geçişimiz fakat Almanya'ya geçmek botlarla önce Yunanistan'a oradan Almanya'ya gidiyorduk ben hamileydim ve çok zorlandım. Botların içinde sabit durmaya çalışırken kendinizi tüm gün sıkıyorsunuz bomboş ucunu görmediğiniz bir yolculuk ve bu sizi çok zorluyor tabi. 3-4 gün sürdü Almanya'ya geçmemiz. Almanya'dan geri Türkiye'ye dönmekte kolaydı. Her yere kaçak girdik. Bizlere kaçak yollarda yardım eden kişiler oldu bize öneriler veren kişiler oldu.

Sancılı bir sürecin sonunda göç sürecini anlatan katılımcılar genel olarak, hamile olmak,

²⁰⁷ Cankurtaran, Hüseyin ve Albayrak, Özge, *Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2015), 46.

çocukların olması, hasta olmak, kontrol noktalarından geçerken zorlanmak, iklim şartları, açık alanlarda uyumak zorunda kaldıkları sıkıntılı süreçten bahsetmektedirler. Savaş ortamının yarattığı korku ve güvensiz ortamında iki kere düşük yapan katılımcı G6 engellerle dolu yolculuğunu şu şekilde bahsetmiştir:

G6: Artık dayanılacak gibi değildi. Kendimizi koruyacağımıza inanmamaya başladık. Sürekli kötü haberler duyuyorduk. Korkudan 2 çocuk düşürdüm. Ailemde çıktık. Kimsem kalmayınca bende çıkmak istedim. Kaçak geldik. İlk olarak eşimin erkek kardeşleri çıktı. Bize ev kiraladılar Maraş'ta. Bize haber verdiler gelin diye ve tabi para gönderdiler o şekilde çıktık. Suriye'de Türkiye sınırına kadar çıkmamız için yardım edenler oluyordu otobüsler özel araçlar. Bizde onlara para verdik sınıra kadar götürdüler bizi. Artık çıkmak istiyorduk buradan, Hamileydim 3 aylık korku vardı üzüntü. Yürürken kaçmaya çalışırken bizi vurabilirlerdi. Mayınlar vardı anında ölebilirdik. İlk olarak Bab bölgesi diye bir bölge var orası daha güvenliydi. Eltimin evi vardı hepimiz oraya çıktık. 1 ay orada kalıp sonra Maraş'a geçtik.

Suriyeli kadınların ve ailelerinin ülkelerini terk etmelerinin ardında yatan bir başka unsur da barınacakları bir mekanlarının kalmaması ve yaşam alanlarının bombalanmasıdır; bu durum onları göç etmeye yöneltmiştir. Katılımcı G8 kış mevsiminde çocuklarıyla birlikte kaçak yollardan Türkiye'ye zorlu göç yolculuğunu şöyle anlatmaktadır:

G8: Arabamızı, evimizi bırakıp orada Türkiye sınırına giden otobüslere para verdik sınıra geldik. 2 gün sürdü varmamız. Türkiye girişine yakın bir aile bize yemek verdi. Şubat ayıydı. Kilis'e geçince de garajda bekledik. Orada da sağ olsunlar insanlar battaniye örtü verdi. Zaten sonra kamp alanlarına geçtik. Kamp alanlarında kardeşimin öncesinde gelen arkadaşları vardı Bursa'ya geleceklerini söylediler. Biz bilemediğimiz için onlarla geldik. Burada bir yerde konakladık 1-2 gün hemen ev tuttular sonra yerleştik o zamandan beri de buradayız. Çok zordu. Nasıl size açıklayabilirim bilmiyorum ama sürekli korunmaya çalışmak ihtiyaçlarınızı biri yanınızda olmadan yapamamak. Çocuklarla kış ayı yollarda olmak bunların hepsi yaşanmadan bilinmeyecek olan zorluklar.

İç savaşın hâkim olduğu Suriye'den kaçan kadınlar hayatta kalmak için ülke içinde sürekli olarak yer değiştirmek zorunda kaldıklarını ve en nihayetinde Türkiye'ye göç etmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ülke içindeki bu yer değişikliğini tehlikelerle dolu ve aylarca süren bir yaşam mücadelesine dönüşen bu durumu şu şekilde

anlatmışlardır.

G9: Zamanla okullar kapandı, elektrik gitti. İnsanlar korkularından iş yerlerini kapattı. Yerde cesetleri görmeye başladık. 2 yıl eşim çalışmadı ben kendi altınlarımı sattım. Tuvaletlerde saklanıyorduk. Eşim o sıralar 2014 sonları gibi Bursa'ya geldi. İş buldu ev tuttu ve bizi aldı. Biz resmi yollarla geçip çıkıyorduk pasaportlarımız vardı. Ben daha yeni doğum yapmıştım. Sezaryenliydim. Üç günlüktü çocuğum ve o halimle yürümeye çalışıyordum. Türkiye'ye geçmemiz için bir demirliğin altında girmemiz gerekiyordu bu beni çok zorlamıştı unutamıyorum yaşadığım acıyı. Demirliğin boşluğu yere yakındı ve sürünerek geçtik. Türkiye'ye varınca dikişlerimi almadılar yanlış bir şey yapmak istemediler. İltihap kaptı. Kimliğimde yoktu kayıt yapamadılar. Güneş altında yürüdüğümüzde sonuna çıkabilecek miyiz bilmiyoruz. Kucağımızda bebekle çok zorlandık.

Bartram ve arkadaşlarına göre çoğunlukla potansiyel göçmenler, göç edecekleri zaman gelişigüzel dünyanın etrafına bakıp, nereyi seçip gitmek istediklerine soyut olarak karar veremezler, riskleri azaltma arayışındadırlar ve bu sebeplerle onlara yardım edebilecek kişilerin ve kurumların var olduklarını bildikleri yerlere gitmeyi tercih ederler.²⁰⁸ Katılımcı G14 birçok Suriyelinin yaptığı gibi bir akrabasının olduğu bir kente gitmeyi yani sosyal sermayesini kullanmayı tercih ettiğini söylemiştir.

G14: Göç etme kararı aldığımızda bizi otobüs ile sınıra götürecek kişiye para verdik. 3 saatte sınıra varmıştık. Biz başkaları gibi çok zorluk yaşamadık ama en zorlu şey kaçak girmektir. İki kere denedik. Kaçak diye olmadı maalesef. Biz otobüsteyken çok büyük bir şey yaşadık. Orada yuvarlak kova denilen bir bomba çeşidi vardı uçaktan o atıldı tam bizim otobüsün önüne denk geldi. O kadar korktuk ki varana kadar dua ettik devam edemedik. Bir süre bekledik o şekilde devam ettik. Bize tanıdık birileri kimliklerinizi başkasının gibi gösterip öyle girmemizi öğretti. Biz de o şekilde yapıp öyle üçüncü denemede girebildik. 1 gün bile olmadan Türkiye'ye varmıştık. Sınırdan geçerken kimlikler için ve asker tanıdığı olan kişi bize yardım etti. Geçince de dayımın oğlu bizi arabayla aldı Kilis'e götürdü. Çok fazla kişi Türkiye'de bize yardım etti. Yemek, kalacak yer, eşya verdiler bize birçok şey öğrettiler.

Güllüpınar, göç sürecine ilk kez katılan göçmenlerin, özellikle kaçak yollardan gitmeleri halinde, sosyal sermayeleri olmadığından, yüksek meblağdaki masrafları göze almak

²⁰⁸ David Bartram, Mary C. Poros ve Pina Monforte, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Çev. İsmail A. Tuncay (Ankara: Hece Yayınları, 2017), 207-208.

zorunda kaldıklarını, ancak onları izleyen her yeni göçmenin soy bağı, akrabalık, arkadaşlık esasına dayanarak destek görebileceği için, göç masraflarının da azaldığına vurgu yapmaktadır.²⁰⁹ Bu kaçışın ödemek zorunda oldukları bir maliyeti de olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların savaştan kaçış ve Türkiye sınırında geçiş hikâyelerine bakıldığında ekonomik ve sosyal sermayesi güçlü olanların bu zor ve tehlikeli süreci bu sermayelerden yoksun olanlara göre çok daha kolay ve konforlu tamamladıkları dikkat çekmektedir. Katılımcılar sosyal ağlarını kullanarak tanıdıkları aracılığıyla kaçakçılara ulaşma ve kaçakçılarla zorlu göç yolculuğunu şöyle açıklamaktadır:

G15: “Tabii göç etmek için biz de para verdik sınıra kadar yürüdük nehirden kazan gibi bir şeye geçip çantamızla o şekilde geçtik. Annem hamileydi. En çok benim sorumluluğum var gibi hissediyordum. Annem hamile, kardeşlerim var, nenem yaşlı, kardeşim sürekli kusuyor. Erkekler bize bağıyor kötü davranıyordu. Otobüste düzgün duralım diye sürekli uyarıyordu. Sadece bir an önce varmak istiyorduk. Sınırdaki kadınları özel olarak denetleyip beğendiklerine taciz ediyorlardı. Bizde bunu yaptılar gözlerim renkli olduğu için beni merak ettiler sadece gözlerim gözükiyordu. Bu güzel kız kim yüzünü açsın bakalım diyorlardı. Yüzümü açınca çok beğendiler. Kızını bize ver dediler o an istediklerini alırlardı. Babam ne yapacağını bilemedi. Sessiz kaldı bizi bıraktılar. Kadın olarak babam bile yanımdayken zarar görebilirdim. Çok korkutucuydu, nehirden sonra dağ vardı oraya çıktık. Nenem de bizimleydi. Dağı geçince beyaz araba geldi. Hepimiz bindik çok kalabalıktı çok fazla kişi vardı. Annem sabredin diyordu nefessiz kalmıştık 45 dakikada sınırı geçip Antakya’ya vardık. İndiğimiz gibi otogardan İstanbul’a gittik.”

Suriyeli kadınların göç sürecinde açlık, susuzluk, korku, yaşamsal tehdit, sağlık sorunları ve cinsel saldırı gibi çeşitli tehlike ve sorunları aşmak zorunda kaldıkları öğrenilmiştir. Görüldüğü üzere hayatın her anında kadın olmanın getirdiği zorluklar savaş sırasında daha zor ve dayanılmaz bir hal almaktadır. Suriyeli kadınların da savaş ortamında yaşadıkları durumlar cinsiyete dayalı yapılan saldırılar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile derinleşmektedir. Görüşülen 15 Suriyeli kadının ülkelerinden göç etme sebepleri birtakım farklılıklar gösterse de ortak bir paydada savaş sebebiyle canını kurtarma isteği, ülkesinde yaşamını devam ettirmenin imkansızlığı, savaş dolayısıyla yaşanan maddi ve manevi sıkıntılar, yaşam alanlarının ve ekonomik kaynaklarının yok oluşu, ailenin erkek

²⁰⁹ Fuat Güllüoğlu, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2, no. 4 (Aralık 2013): 73.

üyelerinin askere alınma riski ve karşılaşılabilecek olan tutsaklık, işkence gibi durumlar yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çocukların ve aile içindeki diğer sorumlulukların kadınlara yüklenmesi, göç sürecinin kadın açısından güçleştiren bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşülen kişilerin çoğunluğu yasal olmayan yollarla ülkemize gelmiş olsa da bir kısmı yasal yollarla gelmiştir. Anlatılanlar doğrultusunda kişilerin zorla ülkelerinden çıkartılmadığı ancak buna şartlar nedeniyle karar verdikleri görülmüştür.

3.4 Kadınların Türkiye’de Karşılaştıkları Sorunlar: Toplumsal, Ekonomik ve Psikolojik Engeller

Göç öncesinde yaşadıkları toplumda kadın olmanın zorluklarını yaşayan Suriyeli kadınlar göç sonrasında da kendilerini birtakım zorlukların içinde bulmuşlardır. Türkiye’de yaşamaya başlamak bir tür özgürlük getirse de sığınmacılar açısından barınma, dil, ekonomik ve kültürel farklılıkların ortaya çıkması anlamına da gelmektedir. Bursa iline gelen Suriyeli kadınların sosyo-kültürel anlamda topluma ne kadar uyum sağlayabildikleri ve bu bağlamda oluşan sorunlar analiz edilmiştir. Yapılan 15 görüşmenin iki tanesi Türkçe gerçekleştirilmiş ve katılımcılar da Türkiye’ye geldikten sonra Türkçe öğrendiklerini belirtmiştir.

Göç eden kişilerin karşılaştıkları en önemli uyum sorunlarının başında dil bariyeri gelmektedir. Kültürel entegrasyonun en önemli unsuru olan dil, hem sosyo-kültürel uyumu hızlandırmak ve hem de yerel halk ile iletişimi geliştirmek açısından son derece önemlidir. Bu durum bazı görüşülen kadınlar için sosyalleşmelerinin önündeki engel olmanın ötesinde, iş hayatına entegre olmanın da önündeki önemli engellerden biridir.

G3: Öncelikle dil bilmiyordum, evli değildim babamla annem yaşlı ve babam yaralıydı. Onlara yardımcı olmak için çıkmam konuşmam ihtiyaçlarımızı karşılamam gerekiyordu ve bunu benden başka kimse yapamazdı. Bu durumlarda çok zorlandım dil bilmediğim için çevirerek anlaşılmaya çalıştım. Nereye gitmem gerektiğini bilmediğim için haftanın her günü kurumları geziyordum doğru yeri bulmaya çalışıyordum.

Suriyeli kadınların dil öğrenmelerinin önündeki handikaplardan biri geleneksel ev içi rollerini içselleştirmeleridir. Kadınların içerisinde yaşadıkları toplumdan izole bir şekilde yaşamaları, Türkiye’de de bu durumu sürdürmek zorunda kalmaları, dil öğrenebilmeleri üzerindeki kayda değer engellerden biridir. Nitekim bazı katılımcılar ilk geldikleri dönemlerde evden hiç dışarı çıkmadıklarını ifade etmişlerdir.

G6: Eşim ve ben Suriye de savaş olmadığı dönem gibi değildik. Çok çıkamıyorduk burada da dil bilmediğimiz ve kimseyi tanımadığımız için endişeliydik. Ben tek başıma evde kalıyordum yabancı bir ülkede buraları öğrenene kadar bu da beni çok etkiledi. Buraya geldiğimde yalnız kalmak ve dil bilmemek beni çok etkiledi bu da farklıydı benim için ama zamanla alıştım.

Savaş koşullarından daha çok Türkiye’de zorlandığını belirten görüşmeci G10, yaşadığı zorlukları şöyle aktarmaktadır:

G10: 5-6 yıl savaşta kaldık çok zordu ama göç ettiğim için Türkiye’ye geldikten sonra zorlandım ben asıl. Hatta psikolojik olarak etkilendim. Depresyona girdim diyebilirim. Dil farklıydı, kimseyi anlamıyordum kendimi ifade edemiyordum. Çocukları okutuyordum bir işim vardı artık o da yok. Hiç gibi hissediyordum.

Suriyelilerin uyum sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri olan dil sorunudur. Dil sorunu Suriyeli kadınların yerel halk ile iletişim kuramamasına, sorunlarını tam olarak açıklayamamasına yol açtığını söyleyebiliriz. Katılımcılar bu konudaki psikolojik bariyeri kendi çabaları ile aşmaya çalıştıklarında ise yerel halktan gelen tepkilerle vazgeçtiklerini ve yerel halkın giyimleriyle alay ettiklerini ifade etmiştir.

G5: Evet yüzümüzü kapatmamıza çok gülüyorlardı, alay ediyorlardı. Türkçe konuşun diyorlar biraz konuşmaya başlıyordum gülüyorlardı. Arkadaşlarım var onlar da Türkçe öğrenmek için çalışıyorlardı baskı ve zorbalık nedeniyle bıraktılar öğrenmeyi.

G8: Evet sorun yaşadım. Hepimiz yaşıyorduk en büyük sorunlar dil bilmediğimiz için oluyordu. Kendimizi ifade edemiyorduk yapılan bir yanlışta bunu dile getirip hakkımızı arayamıyorduk. Ben de bir ara çalıştığım yerde saatlik olan paramı alamadım ve söyledimde yok paran dediler. Onlara kendimi anlatamadım çok zorlandım. Kardeşim yanlış anlayıp işverene vurdu polis geldi. Ben mazlumken onlar mazlum oldu.

Suriyeli kadınlar göç öncesi yaşadıkları farklı sorunların ardından, bilmedikleri yeni bir ülkede yaşamaya çalışırken, toplumsal cinsiyetin getirdiği zorluklar karşısında zaten dezavantajlı bir grup olarak sayılmakta ve sosyal dışlanma karşı karşıya kalmaktadırlar. Karşılaşılan dışlanma Suriyeli kadınların sosyalleşmekten kendilerini geri çekmesine sebep olmaktadır. Karşılaştığı ve karşılaşılabileceği olumsuz tepkiler ve bunların kendisini ve çocuklarını etkilemesi sebebiyle çok fazla kimseyle görüşmediğini söyleyen kalıtmacı G11, yaşadıklarını şöyle aktarıyor:

G11: Evet yaşadım. Bir kere otobüse bindim bir kadın baksana çok Suriyeli var keşke gitseler yerimizi aldılar çok fazlalar demişti çok zoruma gitmişti. Karşısında çok küçüldüm. Bir keresinde de oğlum tek başına yürüyordu kedinin peşinde koştu bir kadın gelip çok kızdı. Koşma, korkutma Suriyeli çocuk bunlar adap bilmiyor hiç yetiştirilmiyor demişti. Çok ağladım hatta artık çocuklarımın hepsini alıp çıkmıyorum bir yere sırf konuşulmasın diye. Çocuklarımla çıkacaksam da parkta sokakta insanların daha az olduğu zamanları kolluyorum. Sorunları çözemiyordum bu konuda.

UN Women Kadın Birimi'nin ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin 2018 yılında "Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik İhtiyaç Analizi" raporunda Suriyeli kadınların temel hak ve hizmetlerin karşılanması sırasında çok fazla ayrımcılıkla karşılaştıklarını belirtilmiştir. Barınmadan, sağlık hizmetine, sosyal uyumdan, koruma ve sosyal hizmet sistemlerine erişimde her alanda ayrımcılık ile karşı karşıya kalmaktadırlar.²¹⁰ Görüşme yapılan kadınların yaşadığı bir başka sorun sosyal dışlanmadır. Suriyeli kadınlar Türkiye'ye ilk geldiklerinde yerel halk tarafından yadırgandıklarını, kendileriyle iletişim kurulmadığını ve alay edildiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların çok sayıda çocuk doğurmasına dayanan nefret söylemlerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

G14: Evet yolda beni 4 çocuğumla gören yaşı büyük bir teyze, bana elindeki çantayla vurmaya çalıştı. "Neden çok çocuğum var farklı bir ülkeye gelip neden çok çocuk yaptın" bunları söyleyip vurdu. Bir şey yapmadım yanından uzaklaştım.

Egemen kültürde yerleşik olan Suriyeli kadınları ilgili fikirler günlük yaşamda önemli olan iletişimi sekteye uğrattığı söylenebilir. Bazı kadınlar ayrımcılığa uğradığını ancak

²¹⁰ UN Women Kadın Birimi ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi* (Ankara: 2018), 62-65.

buna karşılık vermediğini, çünkü sorunun temelinde iletişim problemi olduğunu ve çözüleceğine dair inancın kalmadığını ifade etmiştir:

G3: Bazı sorunlar var, çözümü olmuyor. Çözmeye çalışsak kavga edebiliriz. Bir gün ben ve arkadaşlarım metroda konuşurken, “yeter ne konuşuyorsunuz siz Suriyeliler” deyip bağırdı bize bir amca, yerimi değiştirdim

Goffman, yabancıya rağbet edilmeyen sıfatlar yakıştırılabilir. Yabancı kötü, tehlikeli veya zayıf bir insan kategorisine dahil edilebilir. Böylece karşımızdaki yabancı, zihnimizde sağlıklı ve sıradan bir kişi olmaktan çıkıp lekeli ve sakat, kale alınmayan birine indirgenir. Böyle bir sıfat, özellikle de itibarsızlaştırıcı etkisi çok boyutlu bir damgalamadır.²¹¹ Katılımcı G7’nin görüşleri Goffman’ın düşüncesini destekler niteliktedir. Katılımcı G7, “Suriyeli” diye damgalandığını ve dışlanmaya maruz kaldığını dile getirmiştir:

G7: Evet. Özellikle göçmen kadınların ufak bir hatasında tüm herkesin hata yapacağını düşünüyorlar. Herkesi genelliyorlar ve ayrımcı bir düşünceyle yaklaşıyorlar. Kadın olduğumuz için yapılan şeyleri söylenenleri anlamıyoruz farkında değiliz zannediyorlardı. İlk geldiğimizde yüzümüzü kapatıyoruz diye tepki gösterdiler. En çok yaşadığım sorun Suriyeli olduğum için ayrımcılığa maruz kalmaktı.

Suriyelilerin yaşadıkları bir diğer problem barınmadır. Cankurtaran ve Albayrak çalışmalarında yerel halkın Suriyelilere ev kiralamak istemediği, bu nedenle mültecilerin ev kiralama mevzusunda sıkıntılar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.²¹² Katılımcıların sırf Suriye kökenli oldukları için ev verilmediğini ya da fahiş kira talepleriyle karşılaştıklarını ve çaresiz kaldıkları için kötü evlere yüksek kiralar ödemek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Suriyelilerin barınmada etnik kökene dayalı ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. Katılımcı G9, ev bulmakta zorluk yaşadığını, kira fiyatlarının çok pahalı olduğunu ve ekonomik sorunlar yaşadığını şu sözlerle beyan etmiştir:

²¹¹ Erving Goffman, *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, Çev. Levent Ünsaldı ve diğerleri (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014), 28.

²¹² Cankurtaran ve Albayrak, *Suriye’den Türkiye’ye Kadın Olmak*, 52-53.

G9: Kesinlikle olduğunu düşünüyorum. Suriyeli kadınlara özellikle çok çocuk getirdikleri için zorbalık yapılıyor. İlk öncelikle evlerimiz değişti. Bizlerin evleri müstakilde iki üç katlıydı. Buraya gelince kötü evlerde kaldık paramız yoktu bize evlerini kiralamak istemiyorlardı. Rutubetli kötü evlerde kaldık. Oğlumda astım oldu. Çıkmak istedik. Bize yardım edenler de oldu ama bazıları da bizi hiç kabul etmek istemedi. Bizim kültürümüzü de kabul edemediler. Burada herkes halı kullanıyor biz halı açmayız. Bu da farklıydı. Yemekler, davranışlarımız, geleneklerimiz değişti. Size bahsettiğim evlerini kiraya vermek istememeleri de bir ayrımcılık. Suriyeli kadınları daha güçsüz buluyorlar. Kolayca kandırabiliyorlar.

Katılımcı G9' a göre Türk kadınlarının kendilerine karşı sadece Suriye kökenli oldukları için bazı konularda bilgisiz ve eğitimsiz olacaklarına ilişkin önyargıları olduğunu ancak Türk kadınlarının da toplumda ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir:

G9: Türk kadınlara göre daha bilgisiziz, bizde o yüzden sorun yaşıyoruz. Dil konusunda aynı şekilde zorbalık yaşıyoruz. Bizim elimizde olduğunu sanıyorlar her şeyin ama eşimiz izin vermeden bir şey yapamayız. Türkiye de yaşayan kadınlar içinde ayrımcılığa uğradığını düşünüyorum. Araba kullanırken mesela sırf kadın olduğu için ayrımcılığa uğruyor. İşyerinde kadın olduğu için ayrımcılığa uğruyor. Ben bir gün gözlerimle gördüm baklava dükkanında erkeklerin yanında iki kadın vardı ve kadınları iş bilmedikleri yönünde aşağılıyorlardı.

Türkiye'ye ilk yerleştiklerinde bir tanımlama aracı olarak kullanılan “Suriyeli” kavramı, daha sonra bir damgalanmaya dönüşmektedir. Böylece “Suriyeli” kelimesinin kendisi zaman içinde toplumda negatif bir anlama işaret etmeye başlamaktadır. Damgalanma ve dışlanmanın bir biçimi de eğitim alanında görülmektedir. Ailelerin, öğretmenlerin ve çocukların Suriyeli mülteci çocuklarının ötekileştirmesinden ve okulda eğitim görmesinden katılımcılar rahatsız olmaktadır:

G6: “Son 2-3 yıldır erişebildiğim hizmetler konusunda her yerde Suriyeliler olarak zorbalığa maruz kaldığımızı düşünüyorum. Çocuklarım okulda zorbalığa maruz kalıyor, bizim hastanede parklarda, markette bu konuda çok üzgünüz. Kızım çok ağladı bir gün yanıma gelip ‘anne bana Suriyeli diyorlar neden öyle dediler ne demek bu kötü bir şey mi’ demiş ve

ağlamış küfür olduğunu sanıp. Evet Suriyeli kadınlar burada da zulüm görüyor ayrımcılığa uğruyor hatta sadece ailesi tarafından değil diğer Türk kadınlar ve Türkler tarafından da.”

Katılımcı kadınlardan bazıları hastaneye gittiklerinde Suriye kökenli olmaları ve çok çocuk doğurmaları nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarını, dolayısıyla sağlık çalışanlarından memnun olmadıklarını, özellikle kadın doğumda yaşanan ayrımcı uygulamaları kadınları mağdur ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların etnik kökenleri ve toplumsal cinsiyetleri sebebiyle dezavantajlı durumda konumlandırırmaktadır. Dolayısıyla bazı katılımcıların devlet hastaneleri yerine özel hastaneye tercih ettiklerini ifade etmişlerdir:

G7: “Hastanelerde bize karşı muamele çok kötü, bize bağırıyorlar bizi anlamadıkları için kızıyorlar yüz ifadeleri kötü oluyor. Ben artık özel hastanelere gidiyorum, katlanamıyorum. Okulda da aynı şekilde bazı öğretmenler diğer çocukların velileri ve çocukların çocuklara olan yaklaşımları bizi çok üzüyor. Sorunları çözmek için bir yere başvurmadım ama başvursam da bir şey değişeceğini sanmıyorum.”

G5: “Ama Suriyeli kadınlar ayrımcılığa uğruyor bence bizlere çocuk yapmayalım diye bile kızıyorlar. Dışardan duyuyorum Suriyeli kadınlar evlerinde hep eşleri için kendilerine çok bakıyorlar.”

Göç öncesi Suriye’de ekonomik olarak zorluk çekmediklerini belirten kadınlar Türkiye’ye geldiklerinden sonra bu konuda çok fazla zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan katılımcılar savaş öncesi Suriye’de ekonomik olarak rahat olduklarını göç sonrası ücretlerin asgari ücretin altında kalması ve çalışma şartlarının ağır olması, sığınmacıların ekonomik olarak sıkıntı yaşamalarına neden olduğunu ifade etmiştir:

G9:”Suriye’de sanayide çalışırken durumumuz iyiydi. Burada asgari ücret hiç yetmedi bize ve alışverişimizi kıstık. Azla yetinmeye çalıştık.”

Suriyeli kadınların iş gücüne katılımına dair anlatıları, ekonomik koşullarının zorluklarına rağmen çoğunlukla çalışmadıklarını tespit edilmiştir. Bu durum özel alan kamusal alan ayrımıyla şekillenen Suriye’deki geleneksel kültür normlarıyla açıklanabilir. Göçten sonra yaşanan ekonomik sorunlarla baş etmek için çalışmaya başlayan kadınların eğitim ve statülerinin altında, düşük ücretler karşılığında ucuz iş gücü

olarak çalışmaya başladıkları görülmüştür. Bu durumu Suriye’de öğretmen olup Türkiye’de geçici işlerde çalıştığını söyleyen katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

G10: “Burada gelen Suriyeliler tekstil atölyelerinde çalışıyormuş ben de boş kalmak istemeyip denedim. Ama ilk günden çok ağlayarak ve devam edemeyerek döndüm. Kabul edemedim. Ben hep okudum dikiş dikmeyi bile bilmezdim nasıl ben burada çalışacağım deyip bıraktım işi. Göç ettikten sonra evlenmeyi ben de istedim. Çalışmak istemediğim için kocam bana baksın diye evlendim. Suriye’deyken evlenmek istemiyordum evde oturmak istemiyordum tüm bunlar için Türkiye’ye gelince düşüncelerim değişti. Benim için her konuda daha da olumsuz oldu her şey. Ailemden uzaklaştım. Çalışmadım, özel hastanelere gidememeye başladım, ev hanımı oldum, birçok ev işi öğrenmem gerekti, dil bilmediğim için yaşadığım yerde yabancı olduğum için çok zorlandım. Son zamanlarda dışarıda gezerken sözel olarak duygusal anlamda kötü hissediyoruz. Hiç duymamış gibi yapıyorum. Dışarıda sokakta gezerken bile Suriyeli diye bağırlıyorlar arkamızdan.”

İşyerinde Suriyeli kadınların çok uzun saatler çalışmak zorunda kaldığı ve çalışan kadınların işverenleri tarafından sözel ve duygusal şiddet gördüğü çok sayıda örnek bulunmaktadır. Katılımcı kadınlara göre, işlerini kaybetme korkusu nedeniyle bu duruma sessiz kalmaktadır:

G8: Aslında işyerinde kadın ve hatta Suriyeli bir kadın olduğum için ekonomik anlamda şiddete maruz kaldım. Dışarıda da genelde sözel ve psikolojik şiddete maruz kalıyoruz. Sözel olarak “neden buradasınız, artık gidin, sizin yüzünüzden mahvolduk” vb. cümleler kullanıyorlardı. Hastanede bıktık sizden, artık hasta olmayın, çok kalabalıksınız her gün sizi görmek istemiyorum artık gibi sözler işittik.

Ekonomik alanda karşılaşılan problemlerin başında ucuz iş gücü kaynağı olma ve elde edilen düşük gelir gelmektedir. İş bulmakta zorlanan Suriyeli kadınlar çalışma yaşamında kadın oldukları için yaşadıkları sorunlara ilişkin gerekçelerini ayrıntılarıyla anlatan katılımcı G11, sorunları şu şekilde ifade etmektedir:

G11: Evet düşünüyorum sırf kadın oldukları için güçsüz görünüyorlar. Kadınlar erkeklere güçleri yetmediği için diğer kadınlara saldırıyor. Ben bu konuda bir şey yaşadım. İş yerimdeki müdürüm beni severdi çocuklarımla durumunu biliyordu maddi durumumuzun farkındaydı, yardım ederdi. Bunu yaparken buna muhtaç olduğumu düşünüp daha çok iş

yaptırırdı. Daha geç bırakırdı, benden iş anlamında yardım ettiği için faydalandı. Karısı fark etti ama yanlış anladı bana gelip “kocamın peşini bırak” diye bağırdı halbuki düşündüğü gibi hiçbir şey olmadı. O zamanlar kadınları küçük bulduklarını ve hep namusla değerlendirdiklerini anladım.

G12: Tabi oldu. İlk olarak buraya gelince çalıştığım ilk yerde patronum tarafından 3 kere tacize uğradım. Sürekli bana çok yaklaşıp cinsel içerikli şeyler söylüyordu vücuduma dokunup evlenmek istediğini söylüyordu. Psikolojik olarak iyi değildim kendime gelmeye çalıştım.

Kadınlar ülkelerinde başlayan zorluklar ve baskı göçle birlikte daha da artmıştır. Kadınların geçici koruma statüsü iş alanında da kadınları risk faktörlerine açık hale getirdiği görülmüştür. Sığınmacı olmaları sebebiyle sigortasız, düşük maaşlarla, uzun saatler çalıştıklarını ve emeklerinin karşılığında yeterli ücret alamadıklarını belirten katılımcı G3 iş hayatındaki zorlu deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

G3: İş yerinde iki günlük yevmiyemi vermedi ben de bir şey demedim. Bazılarına 1 aylık vermiyordu ben de bari sadece iki gün deyip boş verdim. Keşke kadınlar için özel uygulamalar olsaydı. Çalıştıkları yerde saatlerin azalması ve bazı izin hakları gibi.

Kadın olmanın yüklediği ağır sorumluluklara ek olarak, geçici koruma statüsünün belirsizliği, iş hayatına entegre olsa bile adil iş koşullarına sahip olamayışı ve düşük geliri çok fazla alanda aynı anda mücadele etmek zorunda bırakmaktadır. Tüm bu engeller, aidiyet hissini zayıflatırken aynı zamanda entegrasyon sürecini sekteye uğratmaktadır. Genellikle göç alan ülkelerde göçmenler; konut fiyatlarını yükselten, eğitim ve sağlık hizmetlerinin aksamasına neden olan ve suç unsurlarını artıran, kısacası yolunda giden düzeni bozan kişiler olarak görülmektedir. Kadın sığınmacılar etnik köken ve siyasi gerilim nedeniyle sosyal dışlanma yaşamakta ve sosyal olanakları da kısıtlanmaktadır. Sosyal olanaklar kısıtlanan kadın sığınmacıların mekânsal olanakları da sınırlıdır. Yapılan görüşmede kadınların pazarda, parkta, toplu taşıma vb. gibi kamusal alanda rahatsız edildiklerini ve kötü muameleye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların cevaplarından hareketle, Suriyelilerin farklı kültür ve geleneğe sahip

olmaları Türkiye’de karşılaştıkları kültür ve geleneğe karşı nasıl tepki verecekleri noktasında uyum sağlayamamalarına neden olmuştur. Böylesine büyük bir kitlenin ülkeye giriş yapması hem Türk toplumunda hem de Suriye toplumunda sorunlar ortaya çıkarmıştır. Türk toplumu da aynı Suriye toplumu gibi kendisinden farklı bir topluma karşı nasıl davranacağını kestirememiştir.

İç savaştan ülkelerini terk etmek zorunda kalan kadınlar yetersiz beslenme, psikolojik sorunlar, yaralanmalar ve salgın hastalıklar gibi zor durumlarla karşılaşabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye girişlerinden itibaren kayıt altında bulunup bulunmamasına bakılmaksızın ücretsiz olarak tüm sağlık hizmetlerinden yararlanmasına karar verilmiştir.²¹³ Sağlık Bakanlığı, Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak, sağlık problemlerinin tespitinde ve sağlık sorunlarının etkili biçimde çözümünü sağlamak amacıyla Göç Sağlığı Dairesi Başkanlığı yeni bir birim olarak oluşturulmuştur.²¹⁴

G5: Tabi imkanlar daha iyi ama mesela hastane için biz Suriye’de özel hastanelere doktorlara giderdik burası gibi devlet hastaneleri yoktu. Ben Suriye’de hayatımda devlet hastanesine gitmedim. Bizim devlet hastanelerimiz çok kötüydü. En basit ameliyatta bile ölebilirdin.

G9: Türkiye ve Suriye’yi kıyaslayacak olursam, öncelikle savaştan önce devlet hastaneleri çok kötüydü kadınlar genelde evde doğum yapardı, herkes para vererek özel hastanelere giderdi. Burada devlet hastanesi çok iyi çalışıyor. Okulda şiddet yok öğretmenler de eğitimde daha iyi seviyede bunlar hep olumlu değişiklikler oldu bizim için. Kadın hakları içinde Suriye’de eşinize polis çağıracağım deseniz eşiniz size güler polis zaten genel olarak erkeğin yanındadır. Burada polis çağıracağımız zaman kocalarımız korkar kadını savunuyorlar. Sahip çıkıyorlar kadınlara. Öncelikle ambulans, polis vb. ani durumlar burada daha güçlü daha iyi çalışıyor. Güvende hissediyorum bu konuda.

²¹³ Sinem Çetiner, *Suriye Krizi Özelinde Uluslararası Göç Sorunu, Yönetimi ve Uluslararası Göç Sorununun Ev Sahibi Ülkeye Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 119.

²¹⁴ Uğuray Uğurludoğan, *Arap Baharı Sonrası Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği Açısından Bakış* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 95.

G10: Tabi ilk olarak çok temiz bir şehir ve bu bana iyi hissettiriyor. Polisler, görevliler işlerini çok daha iyi yapıyor bu da aynı şekilde bana güvende hissettiriyor. Ben Türkiye’de başıma bir şey geldiğinde korkmadan güvende hissederek herkesten yardım alabileceğimi düşündüm buraya gelip burayı görünce. Çocuklarım polisleri çok seviyor ben hiç sevmezdim.

Katılımcılar çoğunlukla sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda güçlük çekmediğini ifade etmişlerdir. Sağlık sorunları olduğunda genelde devlet hastanelerini tercih eden görüşmeciler hastanelerde ücretsiz olarak muayene edilmekte ve ilaçlarını eczanelerden yine ücretsiz olarak temin edebilmektedirler. Suriyeli kadınlar ücretsiz olarak bu olanaklardan faydalandıkları için memnuniyetlerini belirtmişlerdir. Katılımcı G5, G9 ve G10 da katılımcı G11, G12 ve G14’ün ifadelerini destekler nitelikte ifadelerde bulunmuştur. Katılımcıların bu ifadeleri doğrultusunda kadınların en çok sağlık hizmetlerine erişim konusunda memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir:

G11: Çok değişti tabi. Ben Suriye’de ilaç bulamazdım nereye gideceğimi bilemezdim. Hiç hayatımda burada ki gibi otobüsler ve metro görmedim. Buradaki gibi evler görmedim. Bunların hepsi değişti. Burada insanlar daha güzel yaşıyor daha güzel yaşamak için imkanlar daha çok. Kadınların daha çok hakkı olduğunu öğrendim ve bunlar bana güven verdi. Hastaneye eğitime birçok yere ulaşım çok rahat insanlar sizi dinliyor ve düzen var.

G12: Aslında Suriye’de her şey var ama burası daha iyi sadece hastaneler, ulaşım araçları, okullar hepsi çok daha iyi hizmetler daha rahat ve doğru hizmet veriliyor. Hukuki haklar konusunda çok farklı şeyler öğrendim ve her şey bir düzene bağlı oluyor. Mesela ben resmi nikahlı değildim diye haklarım daha farklıydı.

G14: Evet tabi çok değişiklikler oldu. Öncelikle hizmetlere erişim konusunda çok kolay erişim sağlayabiliyorum ulaşım olsun hastane olsun, özel haklar olsun nereye gideceğimi öğrendikten sonra çok kolay ulaşabiliyorum. Bizimle ilgilenen kuruluşlar var bize kendi dilimizde hizmet veriyorlar bunlar da bizler için farklılık oldu. Benim için en farklı şey otobüsler ve polis merkezleri oldu; bana göre ulaşım ve güvenlik Suriye’de hiç olmayacak olan bir şeydi burada çok güzel işlediğini gördüm

Suriyeli kadınlar her ne kadar birtakım Türk adetlerini beğenseler ve uygulamak isteseler de kendi geleneklerinden vazgeçmemektedir. Kendi kültürlerini içselleştirmişler ve Türk kültürü onlar için öteki ve yabancı konumdadır. Kendilerine, yaşam biçimlerine ve değerlerine uygun gördüklerini alıp uygulama eğilimindedirler. Buz göçle birlikte de ataerkil kontrol mekanizmalarının azaldığını, kadınların göçle birlikte kendi ülkelerindeki durumlarını mukayese ettiklerinde, kadınların göç edilen yerde özgürleştiği sonucuna varmıştır.²¹⁵ Katılımcıların görüşleri çalışmayı destekler niteliktedir. Bazı katılımcılar yaşanan göç ile birlikte özgürleşmekten memnun olduklarını, bazı katılımcılar ise göç ile birlikte kendilerine daha fazla sorumluluklar ve görevler yüklendiğini ifade etmişlerdir.

G8: “Geleneklerimiz hiç değişmedi. Değişmemesi için uğraştım hatta. Tabii ister istemez farklı bir ülkeye geldiğimiz için değişiyor. Burada kadınların da erkekler gibi dışarıda çalışabileceğini erkekler olmadan işlerini yapabileceğini anladım. Suriye’de kadınlar hiç çıkmazdı eşleri, onlara her şeyi getirirdi. Burada öyle bir şey yok. Kadınlar çalışsa da erkeklerle birlikte çalışmazdı bu bizim için büyük bir şey. Burada biz hep her iki cinsiyetin birlikte çalıştığı yerlerde çalışmak zorunda kaldık. Kadınlar Suriyedeysen sadece evdeydi şimdi hem ev hem okul hem market her şeyi kadın yapmaya başladı ve bu çok zor. Ben çok zorlandım Türkiye’ye geldiğimizde eşim askerde olduğu için gelemedi.”

G9: “Ben hiç çalışmazdım Suriye’de burada çalışmak istedim. Tüm kadınlar çalışıyor görüyorum ve bu düşünce normal oldu benim için, bende burada çalışmaya başladım. Evdeki ihtiyaçları ben karşılamaya başladım.”

G7: “Evet tabii sorumluluk alanlarımda değişiklikler oldu. Suriye’de kadınlar hiç evden çıkmazdı. Burada ev ihtiyaçları ve çocukların okula gidişini hep ben sağlıyorum. Erkekler bu konularda da sertken burada değiştiler biraz.”

G6: “Tek sorumluluğum evdi. Bursa’ya gelince Suriye ve kaynanamların evi dışında ben pazara, çarşıya dışarıya çıkabiliyordum istediğim gibi.”

G3: Kesinlikle çok arttı. Türkiye insanları çalışma anlamında çok zorluyor. Çalışmaya başladım. Aileme baktım. Sağlık sorunumla tek başıma ilgilendim. Evlendim ve evimde her hizmeti kendim yapmaya başladım. Erkeklerin kadınlardan çok daha az çalıştığını düşünüyorum her alanda. Çocukların terbiyesi, temizlik düzeni hepsi çok daha iyi burada insanlar daha disiplinli.

²¹⁵Sema Buz, *Kadın ve Göç İlişkisi*, 30.

Katılımcılar genel itibariyle kendilerini özgür, güvende, huzurlu ve rahat hissettiklerini ifade etmişlerdir. Sorumluluklarının arttığını vurgulayan kadınlar buna rağmen güvende olmanın verdiği huzuru ifade etmişlerdir.

G11: Nasıl bir kuş kafesten çıkar özgür olur ama büyük kuşlardan kötü şeylerden kendisini artık savunması gerekir öyle oldu bende de. Özgürleştım ama sorumluluklarım çok arttı. Burada doğan oğlumun davranış sorunları oldu. 2 çocuk doğurdum sonradan ikisi de kör doğdu. Burada ben artık hem anne hem baba oldum. Ev ihtiyaçları, çocuklar, hastanelere gidilmesi gerekirken hep bendim ve tek başıyıldım. Bu konuda eşim benim yanımda olmazdı hiç. Çocuklarla bile oynamaz çocukları sevmezdi.

Katılımcı G13, Suriye’de yaşamış oldukları deneyimlerden farklı bir deneyim yaşadıklarını, artık hem özel alanda hem de kamusal alanda kendilerine bir yer edindiklerini ve güçlendiklerini kendileri de bu durumu fark ederek şu şekilde ifade etmektedirler:

G13: “Öncelikle Suriye de sorumluluğum daha azdı burada sorumluluklarım daha çok arttı ama buna mutluyum beni daha özgür daha özgüvenli yaptı bu sorumluluklarım. Suriye’de evdeki sorumluluk dışında hiçbir şey düşünmek zorunda değildim. Burada her şeyi fazlasıyla ben düşünüyorum bir oğlum babasının yanında beş çocuğuma tek başıma ben bakıyorum bu çok zor ama beni iyi hissettiriyor.”

Bununla beraber ataerkil aile yapısının hâkim olduğu Suriye toplumunda kadınların giyimi ya da sosyal yaşamları, ait oldukları toplumun kültürel ortamından uzak olsalar da etkisini sürdürmektedir. Bu durum kısıtlamanın yalnızca toplum baskısından kaynaklanmadığının, eril tahakküm biçimlerinin kadın yaşamının her alanına müdahalesinin göstergesidir. Özellikle kadın katılımcılar “topluma ayak uydurmak” adına daha çok tercih edilen kıyafetler giyindiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları Türkiye’ye geldikten sonra özgürce dışarıya çıkıp gezebildiklerini belirtmişlerdir. Toplumsal baskı ve kısıtlamalara maruz kalmadıklarını ve Türkiye’de kendilerini rahat hissettiklerini söylemişlerdir.

G11: “Tabii ki. Çok büyük farklılıklar oldu. İlk farklılık yüzümü açmamdı ben bunu hep istiyordum ve Suriye’de çevremiz yüzünden açamıyordum. Burada Türklerin de hoşuna

gitmiyordu benim için çok kolay oldu ve yüzümü açarak gezmeye başladım. Ben her zaman özgür olamamaktan yakındım. Burada özgür oldum. Suriye’de hep hayat böyledir böyle yaşamak zorundayım diye düşünürdüm. Değişemezdim. Burada kendi kararlarımı almaya başladım. Dışarı kendi başıma çıkıyordum. Herkesin bana yardım edebileceğini biliyordum. Aslında Türkiye’ye gelince hayatın ne olduğunu öğrendim diyebiliriz. Ailem ben eşimle tartıştığında boşanacağımı söyleyince gel diyorlar. Suriye’ye geleceğime burada ölürüm diyorum ben de onlara.”

Katılımcılardan G7 ve G14’ün siyah çarşaf giydiği, yüzlerini de örten bir peçe taktıkları ve ellerine siyah eldiven giydiği görülmüştür. Bu iki katılımcı dışında siyah çarşaf giyen bir başka katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcıların Türkiye geldikten sonra giyim tarzında büyük değişiklikler yaptıkları görülmüştür. Kadınların sorumluluk artışın bir diğer sebebi ise göçle birlikte yakın çevrenin verdiği desteğini ortadan kalkması ve kadınların annelik rolü ön plana çıkmıştı. Bu durum Suriyeli sığınmacı kadın tarafından ifade edilmiştir:

G14: “Sorumluluklarım çok arttı ama güzel bir şekilde arttı, sadece evde değilim dışarı çıkabiliyorum. İstedğim yere gidebiliyorum. Çocuklarıma zaman ayırabiliyorum ev işi Suriye’deki gibi değil eşimin ailesi ile birlikte yaşamıyorum kendi evim var ama o evde tek başıma daha çok sorumluluğum oldu.”

Suriye’deki yaşam şartlarının ardından Türkiye’deki yaşam şartlarını ve günlük yaşam pratiklerinin nasıl bir değişime uğradığını şu sözlerle aktarmıştır:

G5: “Türkiye’ye gelince bazı şeyler değişti. Mesela ben Suriyedeysen pazara gitmezdim. Çocuklara bir şey lazım gidip almazdım okula gidilmeli baba giderdi. Burada bütün sorumluluklar benim oldu. Okul, pazar alışveriş, çocukların ihtiyacını ben çıkıp almalıyım. Yüküm arttı aslında.”

Katılımcılar genel itibarıyla Türkiye’ye geldikten sonra, erkek-kadın ilişkilerine bakış açılarının değiştiğini, Suriye’deysen kamusal alanda daha katı sınırları olan ilişkiler yürütmeye çalışırken, şimdi çok daha rahat iletişim kurabildiklerini ve bunun toplumsal anlamda da kabul görmeye başladığını vurgulamışlardır.

G12: “Konuşurken korkmadan konuşmaya başladım. En çok bu değişiklikler oldu. Annemle

burada buluştuk. Burada en büyük değişim kadın hakları. Burada ben çalışabilirim, kimse kimseye karışamaz, herkes istediğini yapmakta özgürdür. Benim de kararlarım söz hakkım oldu bu önemli ve güzel bir gelişmeydi. Ailemle oturmaya başladım ve çalışmak zorundaydım ve bunları hiç düşünmemiştim. Buraya gelince düşünmek zorunda kaldım.”

Katılımcı G12 gibi G5’de Türkiye’nin hak, hukuk, demokrasi bakımından daha iyi bir noktada olduğunu ve kadınların sesini duyurmasının daha kolay olduğunu ifade etmiştir.

G5: “Benim için gelenek göreneklerim adetlerim devam etti burada hiç değiştirmedim ama burada daha özgür ve rahat hissediyorum kimsem olmasa da kadınların daha çok hak ve hukukun olduğunu görüyorum ve bu bana güven veriyor. Ben değişmedim ama çoğu kadınlar da eşlerinden ayrıldı özgürlüğü görüp. Ben değişmedim. Kadınların burada çalışması beni çok mutlu ediyordu. Kadınlar için her şey yasaktı zihnimde bunlar değişti.”

G13: “Tabi ki yaşadığını düşünüyorum kadınlar Türkiye de haklarını savunuyor ama Türk kadınlarda olumsuzluklar yaşıyor küçümseniyor. Biz de Suriyeli kadınlar olarak çok fazla ayrımcılığa maruz kalıyoruz. Bize Suriyeli deyip gülüyorlar. İşe alırken küçümsüyorlar yakınarımdan bunları çok duydum. İlk geldiğimizde hiç bunlar yoktu.”

Katılımcı G2 Suriye toplumunda kadının konum ile Türk toplumunda kadının konumu arasındaki farklılıkları ifade etmiştir:

G2: Kadınlar Suriye’de okuyor çalışıyor ama çok zor bazı özel yerler var oralara gidebilirler ama burada çok yer var her yerde çalışabilir okuyabilir kadınlar. Kadınlara Suriye’de daha az değer veriliyor burada ki Türk kadınlardan.

Katılımcı G10, Türkiye’de kadınların güçlü olduğuna, erkeklerle eşit şartlarda çalıştığını ve ayrımcılığa uğramadığını aktarmıştır.

G10: Türk kadın tanımadım fazla. Gördüğüm en büyük fark Türk kadınlarının çok güçlü olması çok çalışması çok dirayetli olması. Her yerde kadın erkek beraber çalışıyor ve Türkiye’de kadınların ayrımcılığa uğradığını düşünmüyorum hiç görmedim.

Katılımcı G10’dan farklı düşünen katılımcı G8 ise Türkiye’de yaşayan kadınların da

ayrımcılığa uğradıklarını ancak buradaki kadın haklarının Suriye’den daha iyi olduğunu ifade etmiştir.

G8: Türkiye’de yaşayan kadınların ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünüyorum. Erkekler kendilerini üstün görüyor ve aynı yerde çalışan diğer kadınlara ayrımcılık yapıyorlar. Güçsüz gördükleri için iş yerinde daha kolay zorbalık yapabiliyorlar. Küçük görüyorlar. Kadınların burada hakkı daha çok Suriye’den, Kadınlara önem gösteriliyor ama kadınların sorunları hemen çözilemiyor maalesef. Hizmetlere erişim, işi kolaylaştırma hep Suriye’den çok daha iyi durumda.

Katılımcı G12 ise Türk kadınların değil, Suriyeli kadınların ayrımcılığa uğradığını ifade etmiştir:

G12: “Hayır hiç ayrımcılığa uğradığını düşünmüyorum buradaki kadınların. Ama Türkler tarafından Suriyelilerin ayrımcılığa maruz kaldığını gördüm çoğu defa.”

Yaşanan göç ile birlikte kadınların büyük bir kısmı Türkiye’deki yaşamlarının Suriye’dekinden farklı olduğunu söylemektedir. Suriye’de asla çalışmasına izin verilmeyeceğini fakat yeni şekillenen şartlar altında çalışmak zorunda kaldığını belirten katılımcılar da mevcuttur. Ayrıca bazı kadınlar Suriye’de iken dışarıda gezmesine dolaşmasına izin verilmediğini, şimdi ise ev dışı alanda vakit geçirebildiklerini, dışarıda dolaşabildiklerini dile getirmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri göç sürecini biçimlendirdiği gibi göç olgusunun kendisi de toplumsal cinsiyet rollerinde değişime yol açabilmektedir.

3.5 Suriyeli Kadınların Aile Dinamikleri ve Evlilik Deneyimleri

Anthony Giddens aileyi, “birbirlerine doğrudan akrabalık bağlarıyla bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğu” olarak tanımlamaktadır.²¹⁶ Aile, evlenme ile meydana gelen bir kurumdur. Aile kurumu bir

²¹⁶ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Cemal Güzel (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2005), 173.

kültür aktarıcısı olarak evrensel özelliklere sahip olsa da ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklı özelliklere de sahiptir. Bu değişen özelliklere bağlı olarak evlilik yapma biçimleri de değişmektedir. Dolayısıyla her toplumsal yapının kendine özgü bir aile yapısı ve evlenme biçimi bulunmaktadır. Suriye kültüründe de katılımcıların anlatılarından da anlaşılabileceği üzere çocuk yaşta evlilikler normal ve Suriye yasalarına uygundur.

Çalışmanın geneline baktığımızda, erken evlilik yapan ve aile içi şiddete maruz kalan Suriye uyruklu kadınların çoğunlukla geleneksel toplumlarda gördüğümüz görücü usulü şekliyle evlendikleriyle karşılaşmaktayız. Katılımcılar aile büyüklerinin veya çevresinin istediği kişilerle eşlerini tanıyamadan küçük yaşta evlenmektedirler. Çoğu durumda ailenin kız çocuklarının fikrine başvurmadığı, kadınların aile içerisinde katılım ve söz hakkının olmadığı ve kız çocuklarının kararlarının dikkate alınmadığı görülmektedir. Görüşmecilerden G5, kendisinden 12 yaş büyük eşiyle evlilik kararının aile kararıyla alındığını ve evlenmenin ne olduğunu bilmediğini ifade etmiştir:

G5: “Ben 14 yaşında evlendim. Okulu bıraktıktan sonra çocuklukta bitti zaten. Ben seçmedim kocamı. Anne tarafım köyde geçinen insanlardı, babam annemin beni kendi köyündeki bir adama vereceğinden korkuyordu. Tek kızım var oda çiftçilik yapmasın hayvanlara bakmasın yorulmasın istiyordu. Babam yakın bulduğu beğendiği biriyle hemen evlenmemi istedi benim için istedi aslında. Ben de kendimi birdenbire evlenmiş buldum. Evlenmek ne demek onu bile bilmiyordum. Eşim 26 yaşındaydı evlenirken. Kendi başıma kalacağım bir ev vardı ama hiçbir şey bilmediğim için kaynanamla kaldık 3 yıl o bana bir şeyler öğretti. İki çocuk doğurup üçüncü çocuğa hamile kalınca dayanamadım kimseyle aynı evde oturmaya o şekilde kendi evime çıktım. Çok zor günler yaşadım. Kaynanam benimle iyiydi yardımcıydı bana ama bebeğim olunca çok ağladım nasıl susturacağımı bilmiyordum çok yalnız kaldım. Kocam çok anlayışsızdı umursamazdı. Her şey hazır olmalıydı, dört dörtlük olmalıydı. Ben yapamıyorum dedikçe kabul etmiyordu bunu.”

Ailelerin kızlarını çocuk yaşta evlendirmeye iten sebeplerden biri yoksulluktur.²¹⁷ Katılımcı G10 göç sonrası Türkiye’de yaşanan ekonomik sorunlar neticesinde çocuk yaşta evliliklerin arttığını belirtmiştir.

G10: “Erken evliliklerde de kadınlar hep zorlu şartlar altında kalıyor. Şimdi özellikle çok

²¹⁷ Khalid Koser, *International Migration: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 28.

artmış durumda aileler maddi sorunlar yaşadığı için evden bir boğaz eksilsin diye hemen evlendiriyor kızlarını. 2 hafta önce 14 yaşındaki bir kızla 21 yaşındaki bir erkeğin nişanına gittim.”

Ataerkil toplum yapısında evlilik çoğunlukla kadınlar için bir statü belirtisi ve yaşam döngüsünü tamamlayacak bir gereklilik olarak görülmektedir. Katılımcı G6, evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı hayatın olağan akışı içerisinde, belirli bir zamanda yaşanması gereken bir durum olarak buna hazırlıklı olduğunu ifade etmektedir:

G6: “16 yaşında evlendim. Okulu bıraktıktan kısa süre sonra evlendirilir kız çocukları, ben bunu biliyordum ve hazırlıklıydım. Ailem zorlamadı, ben böyle olması gerektiğini bilip evlendim. Görücü usulüyle evlendim. 9 ay nişanlı kaldım. Evlilikle hayatım daha güzel olur diye düşünmüştüm. Tabi düşündüğümüz gibi olmuyor. Babam annemin kavgasından kaçmak isterdim. Kaynanamlarla yaşadık. 5 erkek kardeş, 2 kız kardeş ve iri evli çocuklarıyla hep beraber yaşıyorduk. İlk evlenince çok yoruldum çok zorlandım. Annem babam kavga ediyordu ama biz bize yaşayabiliyorduk. Kendimi yabancı hissetmiyordum. Kaynanamlar da çok kalabalık aile oldukları için hep bir kargaşa oluyordu. Çok sorumluluğum oluyordu. 1 yıl kaldık sonra Türkiye'ye geldik.”

“Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararına göre, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”²¹⁸ Suriye Arap Cumhuriyeti aile hukuku, 1953 tarihli ve 59 yasama sayılı Medeni Hal Kanununa göre erkek 18 kadın ise 17 yaşını doldurmak şartıyla evlilik yapabilmektedir. Ancak aynı kanunun 18.maddesinde erkek 15 kız ise 13 yaşını doldurup buluğ iddiasıyla evlilik talebinde bulunabilir ve bu durum hâkimin inisiyatifine bırakılmıştır.²¹⁹ Yasal zeminde erken yaşta evliliğe müsaade edilmesi Suriye toplumunda erken yaşta evliliklerin çoğalmasına ve yerleşik bir hal almasına neden olduğu düşünülebilir.

G15: “Ben çok güzeldim gerçekten, küçükken tüm yakınlarım beni isterdi. Babam hep reddederdi. 4 kız 1 oğlan kardeşiz ben en büyüğüyüm. En son babam 13 yaşımdayken dayımın oğlunu kabul etti. Nişanlandık. Ben de tamam dedim ne olduğunu anlamadan

²¹⁸<https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>

²¹⁹ Hatice Nihan Sarıhan, “Türkiye-Suriye Perspektifinden Evlilik Hukukuna Dair İnceleme” (2018), s. 4.

evlendim. Eşimle kavga etmeye başladık çok fazla kavga ediyorduk. Maddi manevi. Kaynanam bana çok karışırdı. Aileme gitmeme izin vermezdi. Kocam bana vurmadığı için şükretmemi söylerdi. Ona hizmet etmemi isterdi. Eşim annesini çok dinlerdi benim için önemli olan önce annem derdi hep. Kaynanam ayaklarını öpmem için beni zorlardı. Ben bu süreçte sürekli onu bırakıp ailemin yanına gittim ama babamdan da kaçmak istiyordum. En son tek başımıza eve çıktık. Paraları kendi kendine harcardı. Her kavgamızda vurmaya kalkardı ama vurmazdı. Çok şiddetli kavgalar ederdik. Sürekli ayrılırdık. Bir gün çok kötü kavga ettik ikimiz de yatak odasında birbirimize vurmaya başladık tırmaladık ısırarak vurduk birbirimize ben bayıldım sonradan kendime geldim. O zaman bile ailesi beni suçladı. 6 yıl evli kaldım ama toplamda 3 yıl kalmışımıdır geri kalan zamanlar ailemin evine gittim.”

Evliliğin de gelenekler doğrultusunda ilerlediğini ifade eden katılımcılar söz hakkının kendilerinden önce aile büyüklerine ait olduğunu evlenmeye karar veren kişilerin birlikteliğinden çok kişilerin aileleri tarafından karar verilen bir anlaşma biçimi olarak görülmektedir.

G11: “30 yıl oldu ben evleneli. Ailem benim için münasip gördü, akrabamız biz zaten. Ben şu an evlendiğim eşimin abisini çok sevdim, o da beni sevdi halada birbirimizi seviyoruz. Ama sesimizi çıkaramadık kabul ettik ikimiz de. Şu an evlendiğim adamla sevmeyen evlendim hala sevemiyorum.”

G8: “19 yaşında evlendim. Ailem seçti, evlendirdi. Ben istemiyor değildim ama yani bizi zorlamadılar. O yaşa gelen kızlara ailesi eş seçimi yapardı, kızlar da evlenirdi.”

G4: “19 yaşında evlendim babam yüzünden ben evlenmek zorunda kaldım.”

Suriye krizinde önce 2003 yılında Maziak ve Asfar tarafından 411 kadın ile gerçekleştirilen çalışmada sosyo-demografik ve düşük gelir ile Suriyeli kadınların fiziksel şiddete uğrama sıklıklarını ele alan araştırma bulgularına göre; 13-61 yaş arasında olan katılımcı kadınların %88,0’ının evli kadınlar olduğu, evli kadınların çoğunun şiddet

gördüğü saptanmıştır.²²⁰ İç savaştan önce de çocuk yaşta evliliklerin ve aile içi şiddetin yaygın olduğu belirtilmiştir. Kız çocuklarının yaşından, gelişiminden fazla sorumluluklar yüklenerek büyütüldüğünü belirten katılımcılar kız çocuklarının evlenmek zorunda olduğu gerçeğini kabullenip evlilik gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Çocuk gelin olan katılımcı G14 Suriye’deki hayatı ve erken yaşta evlendirilmiş olmanın kendisine getirdiği sorumlulukları ve problemleri ifade etmiştir.

G14: “14 yaşında beni evlendirdiler zorla ve kocam benden 11 yaş büyüktü. Ben kızların en büyüğüyüm. Evlendirdikleri kişi için hep kötü şeyler duydular yine de önemsemediler. Hatta benden önce evlenip boşanmış yaşı 25’ti. Nişanlıyken hiç konuşamamıştım onunla görmemiştım onu.”

Evlilik sürecinin ilk aşamalarında itibaren kadın ve erkeğin aile ve akrabaları evlilik üzerinde söz hakkına sahiptir. Aile içi ilişkilerin bozulmasında gerektiğinde müdahale eden aileler kimi zaman ailenin içten içe yıkılmasına sebep olmaktadır. Kabullenme ve zorlamalar ile dayatılan evlilikleri katılımcıların olumsuz deneyimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı G13, görücü usulü evlendiğini ve evliliğin ilk günü eşiyle sorunlar yaşadığını ifade etmiştir:

G13:”Babam çok sinirli biriydi. Yedi yaşındayken babam öldü. Herkes hayatıma karışıyordu. Çok bıkmıştım hayatımdan. 16 yaşında evlendim. O sıralar damat arıyorduk ama evimiz harabeydi, dışarıdan güzel görünmeyen evlerden kız istenmezdi. Kaynanam gelince çok sevindim hayatımdan kurtulacağım sandım ama daha kötü bir eve gittim. Kaynanam teyzemin görümcesiydi. Daha sonra kocamla yaşarken hayatımın her alanında sorun yaşadım. Hala yaşıyorum.”

Katılımcılar, evliliklerinin ilk dönemlerinde eşin ailesi ile beraber yaşadıkları için evlilik yaşamlarında kayınvalidelerinin çok baskın olduğunu hatta şiddet gördüklerini vurgulamışlardır. Çocuk yaşta evlendikten sonra eşinin ailesi ile yaşamın sürdürülmesi şiddet eylemlerinin sıklığı ile sıkı ilişki içerisinde olduğu söylenebilir.

G12: “17 yaşında nişanlandım ben evlendim sonra o zaman Suriye’de savaş başladı. Bu

²²⁰Wasim Maziak ve Taghrig Asfar, "Physical Abuse in Low-Income Women in Aleppo, Syria," *Health Care for Women International* 24, no. 4 (2003): 313-326.

şekildeydi hayatımız. Maddi olarak ortalama ailelerdik. İhtiyaçlarımız olurdu ama hep kavgalara, problemlere olaylara çatışmalara tanık oluyorduk. Çok yoruluyorduk kardeşler olarak. Evlenmeyi ben istedim. Çok sıkılmışım bu hayattan en sonunda evlendim. Taksi şoförüydü. İlk evlendiğimizde bana ev tuttu birlikte yaşadık sonra ailesiyle beraber bir eve geçtik. Savaş başlamıştı çünkü birlikte kalmak istedi o ailesiyle.”

Gelenekselliğin ağır bastığı bölgelerde görücü usulü yaygın bir evlenme biçimidir. Suriyeli kadınların evlilik kararı, aile yaşamı, çocuk sahibi olma, evlilik hayatında önemli kararlar, boşanma kararı gibi sayacağımız pek çok konuda söz sahibi olmadığı söylenebilir.²²¹ Savaştan sonra Türk biriyle görücü usulü evlenen katılımcı G1, evlendikten sonra eşinin annesinin sözünden dışarı çıkmadığını, çocuklarıyla, evliliğiyle ilgili her şeyde kayınvalidesinin söz hakkı olduğunu ve kayınvalidesi tarafından şiddete maruz kaldığını anlatmıştır.

G1: “1 sene içinde kaynanam deli gibi oldu. Benim büyük kızım çocuğum 5 yaşında köye götüreceğim, babaannesine bakacak diyordu. Daha 5 yaşında bu çocuk nasıl sana bakacak ben sana çocuk veremem yani kim olursa olsun. Yani çocuk nasıl kaynanama bakacak ondan sonra eşimle kavga oldu. Eşim dedim ki benim sorunum annen değil, anneni hastaneye götürüyorum bir şey demiyorum, bakıyorum bir şey demiyorum, kötü laf ediyor ona da bir şey demiyorum ama benim çocuk niye götüreceksin 2 tane çocuğum var 2 tane kızım var. 2 tane değil 10 tane olsa vermem.”

Ekonomik krizler olduğu bir savaş ortamında evlilik, sosyal güvence işlevi görmektedir. Dolayısıyla Suriyeli kadınların ekonomik nedenlerle birden çok evlilik yaptıkları da görülmektedir. Katılımcı kadınların yokluktan ve çaresizlikten kurtulmak için evlenmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcı G7, çok eşliliği dinen uygun olduğunu ancak kendisinin bu durumu kabul etmeyeceğini ifade etmiştir.

G7: “Ben hayatta kabul etmem. İzin vermem. Ama bunu şiddet olarak görmüyorum. Kadına bağlıdır. Kadının rızası olmadan erkek başkasıyla evlenirse kadın bırakıp gidebilir bu yine şiddet olmaz. Yani dinimizce kabul edilen bir şey bu. Ben kabul etmem eşim zorlarsa bırakırım bu şekilde düşünüyorum.”

²²¹ Ağcadağ- Çelik, İ. ve Vural, F. (2018). Suriyeli mülteci kadınların kuma dramı: Kilis ili örneği. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. Sayı:14, Cilt:8.s344

Her ne kadar kültürel ve dini olarak çok eşliliğin normal karşılandığını ifade etmişlerse de görüşme yapılan kadınların hiçbiri ikinci eş olmayı veya eşlerinin ikinci bir eş almasını kabul etmemektedir. Katılımcıların birçoğunun eşi ile görücü usulü ile aile zoruyla evlendiği görülmüştür. Suriye toplumunda yaygın olan patrikal aile yapısı, kadınları kontrol etmekte ve baskı kurmaktadır. Suriyeli kadınlara yönelik uygulanan bu baskıları, genellikle hane içerisindeki erkek üyeler ve kayınvalideleri tarafından uygulamaktadır. Görüşülen kadınların çoğu kayınvalidelerin kendileri, evlilikleri üzerinde söz hakkı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğu evlendikten sonra kayınvalideleriyle yaşamış, bu süreçte kayınvalide şiddetine maruz kaldıklarını anlatmışlardır. Evlilik süresince üçüncü bir kişinin müdahalesi eşler arası tartışmaya ve gerginliğe neden olduğu saptanmıştır.

3.6 Şiddet Algıları: Kadınların Şiddetle İlgili Deneyimleri ve Toplumsal Algıları Üzerine

Şiddet mevzuuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmalarda üzerinde durulması gereken nokta şiddet olgusunun nasıl algılanıp, nasıl açıklandığıdır. Görüşmecilerin şiddet tanımları incelendiğinde genel olarak şiddeti diğer şiddet türleri olan cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddet olarak tanımladıkları görülmektedir. Katılımcılardan G7, G2, G8, G11 ve G14 şiddeti sözel ve fiziksel şiddet olarak tanımlamaktadır:

G7: “Şiddet kelimesi benim için fiziksel şiddet olarak aklıma geliyor. Birine fiziksel olarak zarar vermek diyebilirim.”

G11: “Vurmak, sözel anlamda yaralamak, ihanet bunlar şiddet benim için.”

G14: “Çok çeşidi var en kötüsü sözel şiddet bence. Aklımızda kalıyor fiziksel şiddet gibi geçmiyor acısı.”

G10: “Duygusal şiddet geliyor aklıma.”

G15: “Önce zihnen bunun çok kötü olduğunu bilmeliyiz. Kimse hiçbir şiddet türünü yaşamak zorunda değil. En çok erkeklerin kadınlara yaptığı kötülük olarak geliyor aklıma.”

Katılımcılar şiddeti genel olarak cinsel şiddet olarak tanımladıkları görülmüştür:

G12: “Taciz geliyor aklıma benim için en büyük şiddet tacizdir.”

G9: “Fiziksel şiddet ve cinsel şiddet aklıma geliyor şiddet denildiğinde. Cinsel şiddet en kötüsü bence ama maalesef Suriye’de bir kadın bunun için şikayet edemez hem ayıp ve haramdır hem de kocasını şikayet etse ona gülerler. “

G3: “Birinin hakkını çalmak.”

G8: “Şiddet mecbur kalmak ve azap çekmektir.”

Görüşmeci G5 küçük yaşta evlendirildiği için şiddeti kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi olarak tanımlamıştır.

G5: “Küçük kızları evlendirmek demek. Ona bir şey öğretmeden başka birinin eline vermek demek.”

Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere şiddet tanımları yaşadıkları şiddet deneyimlerinden hareketle tanımladıkları söylenebilir. Kadınların yaşadığı diğer problem aile içi şiddettir. Katılımcılara aile içinde herhangi bir aile üyesi tarafından şiddet görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, bu konuda Suriyeli kadınların belirgin şekilde eşlerinden, aile üyelerinden belli dönemlerde sistematik olarak şiddet gördüklerini dile getirmişlerdir.

Fiziksel şiddet, kadına yönelik şiddetin bir alt türü olan aile içi şiddetin en görünür ve en yaygın halidir. Erkek, fiziksel gücünü kadın üzerindeki denetim ve baskısını güçlendirmek ve tehdit yaratmak amacıyla kullanmaktadır. Araştırma bulgularına göre 15 kadından on dördü eşleri, babaları ve yakın akrabaları tarafından fiziksel şiddete uğradıklarını belirtmişlerdir.

G5: “Ben aile evimde şiddet gördüm ama çok basit bir şiddetti. Eşim bana fiziksel olarak çok şiddet uygulamaya başladı. Abilerim de küçük yaştaydı, kimseye de söyleyemiyordum.

Kaynanam bana burada yaşananlar burada kalır aile sırrı olur diyordu. Mesela sürekli ekonomik olarak şiddet gördüm. İlk önce önemli olan ihtiyaç olan bir şey için bile alamam param yok bana ne gibi cümleler kurup tekrar edersem sinirlenip fiziksel şiddet gösteriyordu. Beni çoğu kez evde hapsedip bağlardı. Ailemin yanına gidemezdim. O işe gidince gidemezdim. Özel günlerde doğum günlerinde bile gidemezdim. Her şey yasaktı. Bir keresinde çok büyük bir olay yaşadık birlikte 17 yaşındaydım. Evde kapıyı kilitledi üzerime ve ben hamileydim. Kötüleşmeye başladım, kanamam oldu. Kapıyı zorla açmaya çalıştım, zorladığımı sesimi duyular komşular geldi zorla kapıyı açıp beni hastaneye götürdüler. Üçüncü çocuğuma hamileydim. Aileme haber verdiler o gün annemin tüm bu olaylardan haberi oldu hastanede aileler kavga etti birbirine girdiler. Babamla kocam birbirine girdi. Çok büyük olay oldu o an.”

Katılımcı G5 Türkiye'ye geldikten sonra da şiddetin devam ettiğini, ancak Suriye'deki kadar fazla olmadığını ifade etmiştir:

G5: “Hacca gitmekte sorun oldu aramızda. Beraber gidecektik benim içinde işlemleri yapmak içinde başvurdu. Biri tek başına git eşini alma daha pahalı olmasın demiş bana söz verdi. İşlemler için biriktirdiğim paralarla yaptığım altınları aldı ve beni götürmedi. Çok yalanlar söylüyordu bana çok fazla. Ben beni aldatmamasını kabul edemedim, yalan söylemesini ve kavga ettim onunla. O zaman da bana çok fazla vurdu yüzüm şişti. Polisi arayacaktım çok kötüydü ama çocuklarım için bunu yapamadım.”

Zorunlu göçlerin neticesinde aile ve eşler arasındaki güç ve cinsiyet ilişkilerinde değişimler olmuş ve bu durumların bazılarının da aile içi şiddetin arttığı görülmüştür.²²² Katılımcılardan G6 ve G12 hamileyken dahi fiziksel ve psikolojik şiddetin devam ettiğini ve hamile olmasının bile eşinin şiddet uygulaması için engel olmadığını ifade etmiştir:

G6: “Bir gün ben hamileyken eşimin kız kardeşiyle sorun yaşadık. Bana ağır bir iş verdi ve hamile olduğum için yapamadığımı söyledim. Bunu eşime anlatınca kavga ettik. Bana tokat attı, buna benzer olaylarda bazen vururdu ama başım ağırdı, susun artık diyerek bana gücü yetiyordu.”

G12: “Ben üç kişi ile evlendim. İlk evliliğimden bahsedebilirim çok fazla şiddet gördüm. Annesi bana vurmasını isterdi. Ben uyurken beni döverek uyandırırdu. Bir keresinde başımı

²²² Jane Freedman, "Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect of the Refugee 'Crisis'," *Reproductive Health Matters* 24 (2016): 18-26.

10 kereden fazla duvara vurdu saçımın tutup kafamdan kanlar aktı, morardı her yerim. Öylesine istediği zaman bir sorun yaratıp vururdu, her şekilde tekmeler, sözel şiddet.”

G15: “İkinci eşimle severek evlendim. Türk’tü, o da bana şiddet uyguladı. Şu an mahkeme sürecimiz var. Çok içki içiyordu. 2 kere evlenip boşanmıştı. Evlendikten 5 ay sonra bana şiddet uygulamaya başladı. Babamı(tecavüz) anlatmıştım ona ve babamla isteyerek severek birlikte olduğumu düşündü. İçip vurmaya başladı beni boğmaya çalıştı son nefesimde çekiyordu. Telefonu alıp polisi arayacakken saçlarımdan tutup sürüklüyordu. Telefonu kırdı. 11 kere bana vurdu. Ben hamileyken de bana şiddet uyguladı. 4 kere darp raporu aldım. Elleriyle ayaklarıyla vururdu ısırırdı boğardı her şekilde şiddet uygulardı. En son uzaklaştırma aldım. Şimdi boşanmaya çalışıyorum ondan 1 çocuğum var süreç uzuyor.”

G12 katılımcı, ilk eşinden şiddet gördüğünü ve Türkiye’de evlendiği ikinci eşinden de hamileyken hem fiziksel hem de duygusal şiddet gördüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

G12: “Evet iki hamileliğimde de yaşadım. Sözel şiddet ve fiziksel şiddet gördüm çok fazla. Hamileyken ikinci evliliğimde aç kaldım kaç kere evde yalnız kaldım. Çöpe önceden gönderilen atılan ekmeği yemiştim. Beni aldattı. Para vermek istemezdi çocuğuna, ailem çocuğumla beni istemedi. Ben de çocuğumu kocama bırakmamak istedim. İlk evliliğimden 1,5 yıl sonra evlendim. Bu eşimden fiziksel şiddet görmeye başladım. En çok yüzüme vururdu ellerini kullanırdı. İlk zamanlar şiddet uygulamıyordu. Sonradan başladı. En son ben hamileyken beni terk etti. 8 aydır evliydik daha. Burada depresyona girdim çok kötü oldum. Çocuk doğunca onu almaya çalıştı, hastanedeydik çocuğu alıp kaçacaktı izin vermedim yere düştüm her yerime tekme attı. En son çocuğu aldı ben çılgın attım çok şükür polis tuttu. O günü unutamıyorum sinir krizi geçirdim. Aramızda hep mahkemeler, şikayetler oldu. Beni tehdit etti fotoğraflarımı facebookta yayınlayacağını söyledi. Biz resmi evli değildik. Mahkeme benim lehime sonuçlandı. Çok problem yaşadım ama geçti çok şükür.”

Aile içinde erkek-kadın arasındaki tartışma, kendine mahsus sebeplerle ortaya çıkabilmektedir. Küçük tartışmalar ve anlaşmazlıklarla başlayan sorunlar, çoğu zaman erkeğin kadına uyguladığı şiddetle son bulmaktadır. Katılımcı G8, G3 ve G4, eşleriyle yaşadıkları tartışmaların gündelik olaylar üzerinden şekillendiğini ve nihayetinde yeni bir şiddet eylemiyle son bulabildiğini şöyle dile getirmektedirler:

G8: “Eşim çok öfkeli biriydi. Hemen dediği olsun istiyordu. Hep emir veriyordu. Onun sözünün üstüne söz istemezdi. Bana şiddet uyguladığı zaman, su istemişti bekle dedim beklemedi ben de isteyerek geciktim. Su getirince su bardağını birden fırlattı. Oradan kavgaya çıktı ve bana fiziksel şiddet uygulamaya başladı.”

G3: “En çok zoruma giden ameliyatı yeni olmuşum. Yemeği koyamadım kaldırdı beni zorla ben çok ağrı çekiyordum. Beni itti kızarak kanamam oldu. Ben yere düşüp bayıldım. Fiziksel şiddet gördüm diyebiliriz. Hala hatırlıyorum unutamıyorum.”

G4: “Kavgaya etmeye, bağırmağa başladık kimse duymuyor. Telefonu tutmak istiyorum, gene aynı vermiyor. Çıkmak istiyorum balkona mı atayım kendimi nasıl kurtaracağım kapıya çıktım kapıyı kilitledi. Daha sonra nasıl tutma fırsatım olduğunu gerçekten bilemiyorum hani aldım kilodun içine soktum telefonu sakladım bende çocuğu götürüyorum gidiyor yatak odasında ne varsa kırıyor lavaboya giriyor kırıyor. Daha sonra çocuk da görüyor ve ağlıyor. Ben tepki veremiyorum korkuyorum kendimi savunamıyorum bebek 1.5 mu 2 yaşında falan bebek. Yani en son salıncağı benle çocuğun üzerinde kırdıktan sonra ben lavaboya girdim lavaboyu kitledim. Dedim ki cam kırılana kadar ben bir şey yapabilirim direkt 155 aklıma geldi. Nasıl olduysa artık ama ben daha önceden diyorum ki yapma bak şikâyet ederim. Artık bana günah ayıp diye düşünmek kalmıyorsun beni böyle bırakıyorsun yapma diyorum. Aradım geldiler yüzümü gördüler falan şiş parmak izleri filan eve girdiler baktılar.”

Şiddetin her zaman eşleri tarafından uygulanmadığı, özellikle geniş aile ile yaşamın devam ettiği hanelerde baskı mekanizmasıyla şiddetin ailedeki diğer kişiler özellikle aile üyeleri tarafından şiddete maruz kaldıklarını katılımcı G14 ve G2 şöyle dile getirmektedirler:

G14: “Bir keresinde abim beni dövdü, hala acısını yaşıyorum. Beni duvara doğru itti kalçamın kenarına geldi. Düştüm çok canım acımişti çok şiddetli çarpmıştım. Kalçam kırılmış beni hastaneye almadılar kalça kemiğim kendi kendine kaynamış ve yamuk kaynamış bunu yıllar sonra öğrendim.”

G2: “Amcamın şiddetini unutamıyorum hatırladıkça beni çok etkiliyor. Kablolarla zorla döverdi bizi. Amcam bize zulmediyordu.”

Aile içi ilişkilerde şiddet kendini her zaman fiziksel eylemle ortaya çıkmaktadır. Bazen yaşanan tartışmalar ya da gerilimlerin neden olduğu psikolojik tahribat, fiziksel tahribattan çok daha kalıcı ve yaralayıcı olabilmektedir. Bundan dolayı fiziksel, psikolojik, cinsel veya ekonomik şiddet gibi alanların tamamı aile içi ilişkilerde zarar yaratacak önemli şiddet türleridir. Katılımcıların ifadeleri eşleri tarafından kadınların rızası olmadan cinselliğe zorlanması, evlilik süreci içerisinde bu durumu sürekli yaşadığını ve cinsel şiddet eyleminin eşi tarafından gerçekleştiğini göstermektedir.

G14: “Cinsel şiddet de mevcut. Zorlardı beni ve ben hep ağlardım. Kollarımı sıkarak tutardı, bacaklarımı zorla kaldırır beni çok sıkardı. Boğulacak gibi olurdum hatta iki kere boğuldum. Vücudumun hepsi ağırdı diğer günler çok ağırlı uyanırdım. Ben hayır diyemezdim, dersem inada bağlar daha çok zorlardı. Gururuma yediremezdim o gece boyu uyuyamazdım. Çok fazla kavga ettik ben ailesine kötü bir şey söyleyince parmağımı tutup çevirdi. Parmağım kırıldı.”

G10: “Evet cinsel şiddet oluyordu. Biz kavga edince zorluyordu beni. Barışacağımızı düşünüyordu ilişkiye girince benim istemememi de naz olarak görüyordu. Beni çok zorluyordu. Zorladığında hayır dersem daha çok sinirlenip erkeğin sözünün geçtiğini göstermek için daha şiddetli bir şekilde zorluyordu. Ben de ne zorlama olmasın diye ona bırakıyorum kendimi artık.”

Katılımcıların cinsel yaşamında geleneksel uygulamaların etkisi oldukça güçlü hissedilmektedir. Katılımcıların ifadelerinden anlaşılabacağı üzere kadınların yaşamının erkeğin cinsel tatminine adanmış ve erkeği her anlamda memnun etmeye şartlandıkları asıl sebebin çok eşliliğin yaygın olması ve kadınlarda kuma korkusu olduğu görülmektedir. Katılımcı G3 bu konuda çaresizliğini şöyle ifade etmektedir:

G3: “Eşimin cinsel isteklerini gidermeye çalıştım. Mecburum tabii, zor durumdayım yani onu tatmin etmek zorundayım yoksa beni bırakır. Beni istemez. Başkasıyla evlenir. Beni tehdit eder.”

Katılımcı G13, eşi tarafından cinsel birlikteliğe zorlandığını ve istemediğinde fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldığını dile getirmiştir:

G13: “Cinsel şiddet çok vardı. Uykudayken, yorgunken, hastayken zorla cinsel ilişkiye girmek isterdi. Beni zorlardı, kollarımı sıkardı ve mutlu oluyormuşum gibi yapmam için beni zorlardı. İstemediğimde fiziksel şiddet olurdu bazen ama çok değil ben zaten genelde sessiz kaldığım izin verirdi. Çok kötü davranırdı bana eşyaymışım gibi. Beni hiç beğenmezdi ne ev işinde ne görünüşüm olarak, aileme beni şikâyet ederdi. Özgüvenimi çok kırardı, düzgün bir kadın olmadığımı söylerdi.”

Katılımcılardan G12, G9 ve G15 çocukluk dönemlerinde babaları ve akrabaları tarafından cinsel istismara maruz kaldıkları belirtmişlerdir. Çocukların cinsel istismarı, duygusal ve cinsel gelişimini, kişiler arası ilişkilerini, özgüvenini sarsan kronik bir travmadır. Cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da ergenin, bir yetişkin tarafından cinsel isteklerini karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yoluyla kullanılması cinsel istismardır. Katılımcı G12 ergenlik döneminde halasının eşi tarafından birçok kez cinsel istismara uğradığını aktarmıştır.

G12: “Taciz oldu yine halamın eşinden. Halamda kalıyorduk ve eşi bizlere dokunarak oynuyordu. Ben ve kız kardeşime yapıyordu eniştem birden fazla kez taciz etti. Özel bölgelerimize dokunurdu göğüslerimize dokunurdu biz kardeşimle çok rahatsız olurduk bundan. Bir üst katta babaannem oturuyordu onlara çıkardık. Daha sonra halam öğrendi çok sinirlendi bizi anneme gönderdi.”

Cinsel istismar çocuk ya da ergen ile kan bağı olan bir yetişkin tarafından cinsel istismar uğrama durumuna “ensest” denir.²²³ Ensest kanunen evlenmelerine izin verilmeyen iki aile üyesinin arasındaki cinsel ilişkidir. Genel olarak ensest ilişkiler “baba-kız”, “kardeşler arası”, “dede- torun”, “anne-erkek çocuk” ve “baba-oğul” olarak kimler arasında ilişki yaşandığı şeklinde sınıflandırılır.²²⁴ En sık rastlanılan ensest ilişki türü

²²³ Susanna Greijer ve Jaap Doek, *Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması: Terimler ve Kavramlar Kılavuzu* (İstanbul: Türkiye Çocuklara Yardım Derneği, 2016), s. 16.

²²⁴ Oguz Polat, *Şiddet*, 158-159.

baba-kızıdır. Bu ilişki durumunda anne genellikle görmezden gelmektedir. Katılımcı G9 babası tarafından sürekli yaşadığı cinsel istismarı şöyle anlatmaktadır:

G9: “Evet cinsel şiddet gördüm babam tarafından. Taciz ediyordu beni sürekli. Sürekli aklıma geliyor unutamıyorum. Bir kere olmadı sadece çok fazla oldu. Annem biliyordu ve annem babamın ailesiyle konuştu. Baktık ki babamın tüm ailesinde varmış. Gerçekten beni çok etkiledi ve hala hatırlıyorum üçüncü sınıftaydım. Bir gün uyurken babamı gördüm üstümde bana dokunuyordu özel bölgelerime ne olduğunu anlamıyordum. Ben bağıırırdım ama annem evde yokken olurdu genelde. Dayanamayıp anneannemlerde kalmaya başladım. Bir yıl orda kaldım. Annem beni getirmek istedi söz verdiler. Sonra fark ettim ki kız kardeşime de yapıyormuş. Benim yaşıım büyümüştü tabi 8 yaş var aramızda kardeşimle anneme söyledim hala babam akıllanmamış diye annem çok ağladı kimseye söyleyemedi kimse duymasın diye uğraştı.”

Katılımcı G9 Suriye’nin belli bölgelerinde kadın sünnetinin bir türü olan infibulasyonu ya da halk dilinde firavun sünnetin yapılmasının nedeni yakınları tarafından tecavüze uğramaması için alınan bir önlem olduğunu ifade etmektedir:

G9: “Kadınlara hitan adında cinsel isteği olmasın kimse ona bir şey yapamasın diye sünnet ettiriyorlardı. Bu sünnet edilmenin adı Hitandı. Zorla yapıyorlardı çok acıtıyordu. Her bölgede yoktu ama bazı bölgeler bunu fazlasıyla yapıyordu. Küçük kız çocukları yakınları tarafından cinsel tacize maruz kalıyordu. Kardeşleri, babası ve amcası tarafından tecavüze uğramasın diye.”

Çocukluk döneminde istismara maruz kalan katılımcıların evlilik yaşantısında eşleri tarafından cinsel şiddetle beraber diğer şiddet türlerine maruz kalmışlardır. Aile üyeleri tarafından çocukluk döneminde yaşamış oldukları cinsel istismar gösterilen sessiz kalma, korkma ve bastırma gibi tepkiler göster kadınların evlilik sürecinde yaşanan cinsel şiddet karşısında aynı tepkiler gösterdikleri görülmüştür. Katılımcılardan G15, evlenmeden önce babası tarafından cinsel istismara uğradığını dile getirmiştir.

G15: “8 yaşımıdayken ben cinsel olarak yaklaşıyordu babam benle kız kardeşime, ben ne olduğunu anlamıyordum tabi oyun içinde özel bölgelerimize dokunuyordu. Beni damın merdivenlerine alırdı. Altımı çıkarırdı. Vajinama geçirmedi sürterdi. Arkama döndürürdü, beni merdivenin üst basamaklarına çıkarırdı beni babamın boyunda olayım diye göğüslerimi öperdi emerdi. Sırtımdayken sürtüp sonra bitince git tamam yeter derdi giderdim. Bir gün

amcamın kızına anlattım. O benden daha büyüktü. O da ailesine anlattı onlarda anneme söyledi annem çok üzüldü kahroldu. Annem babamı uyardı ama babamı sürekli ben uyurken birdenbire üstümde görüyordum. Bana dokunurken kendi organını bana dokundurmaya çalışırken vs. çığlık atıyordum ağılıyordum annem geliyordu. Ona bağıırıyordu ağılıyordu oda. Bir süre sonra babam yanıma yaklaşmamaya başladı. Anneme söyleyince de artık annem ne yapayım ben demeye başladı söylüyorum anlamıyor diyordu bana. Sonra bu durum Lazkiye'ye gidince yine başladı. Annene söyleme bana vur derdi bana öğretiyordu. Sana dokununca bana vur hemen bende vurmaya başladım. Sürekli bana dokunmaya başladı. Zorla elimle kendisini tatmin etmemi isterdi. Beni tehdit ederdi. Telefonumu alıp onu tatmin etmeden vermezdi. Anlaşmalar yapardı bizimle. Herkesi döverdi. Ayaklarımıza hortumla vururdu. Cimciklerdi her yerimizi, her yerimiz mor olurdu. Tokat atardı. Cinsel anlamda istediğini yapmazsam döverdi. Günü hepimize zehir ederdi. Cinsel şiddet dışında fiziksel şiddet gösterirdi bize çok fazla. Hiç söz hakkımız yoktu bizim. Annem de bize vururdu çok sık olmasa da. Babam bize çok vururdu. Maddi olarak da orta haldeydik ama biz hak edelim diye çalışmak zorundaydık. Evimizi inşa ederken babam okul harçlığı alalım diye bize taş taşıttırdı, eğer taşımazsak alamazdık. Annem biz yaramazlık yapınca döverdi. Öylesine vurmazdı. Babam bize haber verirdi hazır olun size vurmaya geliyorum derdi. Bizi bize vurmak için kullanırdı. Kardeşime vururken ben tutardım ayaklarını, kardeşim benim ayaklarımı tutardı. Çok sertti babam. Bize çok fazla şiddet uyguladı. Bazen bizi dövmek için bahaneler uydurduğunu düşünüyorum.”

Katılımcı G15, çocukluk döneminde babası tarafından cinsel penetrasyon olmadan interfemoral istismara uğradığını ifade etmiştir. Türkiye'ye gelip evlendikten sonra da babası tarafından tacizlerin devam ettiğini ve tecavüze uğradığını şu sözlerle ifade etmiştir:

G15: “Bir gün ben evliyken Bursa’da bana cinsel ilişkiye girmek için teklif etti. Ben seni özledim senin babanım görmek istiyorum derdi. Bir kere kabul et 5 yıl hiçbir şey yapmayacağım sana dedi. Ben kabul etmeyince kriz geçirdi. Ben de kabul etmek zorunda kaldım. Ben evliydim ve kiraladığı eve gittik. Elimle cinsel tatminini sağladım. Daha çok istedi. Cinsel ilişki olmadı ama. Sonra ben yeter dedim sözünde dur dedim tamam sen dediğimi yaptın ben artık babanım dedi. Bursa’da kalmadı ailem babam bana yakın olup kendisine hâkim olamadığını söyledi. Bursa’dan taşındı ailem. Bu süreçte eşimle hala evliydim. Bir gün eşimin beni aldattığını gördüm. Dışarı çıkıp kızlarla kahve, çay içiyormuş. Kadınlara çıplak fotoğraflarını gönderiyormuş. Bazılarına para teklif etmiş. O zamanlar kızım 5 yaşına girdi. Ailemin yanına gittim. Söz verdi tekrar yapmayacağına ama sözünde durmadı. Ailemin yanına gittim, 6 ay ailemle kaldım. Benimle barışmak için başka ev tuttu

annesinden çıktı 9 ay kaldık o evde ben yine onunla kalmaya devam ettim. Tek başımıza kaldığımız evde bana şiddet uyguladı, konu maddi sorundu bana vurmaya kalktı kendimi savundum vuramadı evden çıktı. Boşanmak istedim. Kızımı aldı benden almakla tehdit etti. Bu süreçte babam benden cinsel istekte bulunmaya devam etti. Cinsel ilişki için tam olarak benim olmazsan ben en üst seviyeye çıkıp seni bırakamam seni unutamam diyordu. Hepimizi çok üzüyordu. Beni annemle tehdit ediyordu. Anneni üzerim bırakırım istemem diyordu. Gerçekten de başka odada yatıyordu annemi kötü hissettiriyordu. Bana ailenin mutluluğu senin elinde diyordu. Anlaşma yapıyordu benimle 10 kere cinsel ilişkiye girerek seni sonsuza dek bırakacağım diye. 8 de anlaştık. Cinsel ilişkiye girdik sandalyede oturdum ben yüzümü kapatıyordum. Görmeyeyim diye midem bulanıyordu. 3 kere oldu artık istemiyordum kabul edemiyordum. Ben evlendikten sonra kız kardeşimde cinsel şiddet uyguladığını öğrendim babamın. Benim babam hastaydı herkesle ilişkiye girmek istiyordu. Kız kardeşimi nişanlısıyla görüştürmezdi istediğini yaptırana kadar. Daha sonra kocamla tekrar barıştık. Bu sefer annesinin yanında kaldık. Onunla birbirimize çok sert bir şekilde vurmaya başladık odamızın kapısını açıp bizi durdurdular. Kaynanam bizi evden kovdu. Burada ayrılmak istiyordum ama babamın yanına gidemezdim çok çaresizdim bir babamın evi birde kocamın evi vardı. İkisi de cehennem gibiydi. İntihara kalkıştım. Sonra psikoloğa gittim. Her an kendimi öldürmek istiyordum çok zor zamanlar geçirdim. Bir kuruma gittim ve Avrupa'ya gidebilme ihtimali vardı o şekilde kendime geldim. Kocama babamı anlattım bir süre daha onunla kalmak istediğimi söyledim. Ayrılmakla anlaştık. Sadece evinde kalıyordum en son her şeyi yoluna koyunca ayrıldık. Başka biriyle tanıştım sevdim. Evlendik.”

Aile içinde yaşanan tartışmalarda ortaya çıkan küfür, argo, hakaret ya da alay etme gibi davranışlar çoğu zaman yaşanan sıkıntıların temel noktası olabilmektedir. Sözlü tartışmalarla başlayan süreç genel olarak fiziksel şiddetle son bulduğu söylenebilir. Faillerin aile içinde en sık tekrarladıkları şiddet türü olarak küfür, hakaret, aşağılama davranışları, aynı zamanda mağdurların maruz kaldıkları psikolojik şiddete diğer şiddet türlerinin eşlik ettiğini söylenebilir. Katılımcıların sosyal hayat içerisinde yaşadıkları hakaretler nedeniyle değersiz hissettiklerini şu şekilde aktarmaktadır:

G13: “Kocam bana çok küfredirdi beni yok sayardı. Eşimin annesi bana sinirlenip bağırıp küfredirdi. Hiç ilgilenmezdi sadece yatakta beni görürdü. O gidince ben çok değiştim mutlu bir kadın oldum 1 yıldır kendime çok iyi bakıyordum o bana sadece ruhsuz bir ceset olduğumu hissettirirdi. Evde yaptığım işleri beğenmezdi. Benden öğrendiğini söylerdi beni hep biriyle kıyaslardı. Telefonuna bakmaya başlayınca gördüm çok fazla kişiyle konuşmaya

başlamıştı. İlk evlendiğimiz andan itibaren ev işlerimi beğenmezlerdi. Kaynanam ve görümcem eşime uygun bir eş bulmaya çalıştılar. Gerçekten evlenecekti. Birini buldular çok altın istedi kadın onlar çok buldu diye evlendirmekten vazgeçtiler.”

Katılımcı bilhassa küfürlerin ailelerindeki kadın üyelere yönelik yapıldığını belirtmiştir. Bu da faillin, kadının bedeni üzerinden tahakküm kurmasının dile yansımasıdır. Şiddet mağduru G12 ise aile desteğinde yoksun olmasının eşinin istediği şekilde davranmasına, hakaret etmesini şu sözlerle vurgulamıştır:

G12: “Allaha küfür ederdi beni yaratana anneme ablama herkese küfür ederdi. Kâbus gibi bir evlilikti beni güçsüz buluyordu ailem yok diye bana her istediğini yaptırmaya çalışırdı.”

Biyolojik bir sebeple kadın ya da erkeğin üreme yetisinin olmaması, çocuk sahibi olamaması anlamına gelen infertilite, her iki cinsiyete de toplumsal baskı uygulanması sebep olsa da kadınlar açısından farklı şekilde deneyimlenmektedir. İnertilitenin sosyokültürel, sosyoekonomik ve psikolojik boyutları olmakla beraber yarattığı toplumsal baskının hem uygulayıcısı hem de baskıya maruz kalan tarafı kadın olabilmektedir.²²⁵ Katılımcı G3, infertilite problemlerinden dolayı ailesinde psikolojik şiddet gördüğünün, evlenince de eşi tarafından aynı şekilde psikolojik şiddet gördüğünü, dile getirmiştir:

G3: “Aslında en çok ailemden gördüm. İstenmeyen sorunlu kişi olarak hissettirdiler bana. Ben ilk doğduğumda ameliyat oldum ve ailem zaten üçüncü kız olduğum için bıkmışlardı ve beni problemli onlara zorluk çıkaran çocuk olarak görüyorlardı. Kız çocukları sevmezlerdi ve ben son gelen kızdım bir de sakat gelmişim sorunlu gelmişim. Neden seni getirdik ki derlerdi. Şeklim için konuşurdu babam, bir gün hep beraber otururken hastalıklardan bahsediyorduk bana herkesin içinde sen dökülüyorsun senin vücudun bozuk dedi. Çok zoruma gitmişti. Çok ağlıyordum.”

²²⁵ Susan J. Dyer, Naomi Abrahams, Bernard Hofman ve Zahava Van Der Spuy, "Infertility in South Africa: Women's Reproductive Health Knowledge and Treatment-Seeking Behaviour for Involuntary Childlessness," *Human Reproduction* 17, no. 6 (2002): 1657-1662.

Çocukluk döneminde ailesi tarafından psikolojik şiddete maruz kalan görüşmecilerin evlilik yaşantısında eşleri tarafından psikolojik şiddete maruz kaldıkları zaman çocukluk döneminde gösterdikleri refleksleri gösterdikleri görülmüştür. Çocukluk döneminde öğrenilmiş olan çaresizlik duygusu evlilik döneminde de devam ettiğini katılımcı şu şekilde ifade etmiştir.

G3: “Kendisine hâkim olamıyor bazen. Psikolojik olarak bana benim ona yetmediğimi hissettiriyor. Kilo al çok sıksa kendi kendini tatmin et önümde diyor mesela başka kadınları bana gösterip kıyaslıyor. Baksana çok güzel bu kız bak başkasını alırım kilo almazsan, kendini biraz değiştir, eğer kilo almazsan başka biriyle evlenirim der.”

Katılımcı G3 ile benzer deneyimi yaşayan G14 ailesi tarafından yaşadığı fiziksel ve psikolojik şiddeti eşinin ailesi tarafından da fiziksel ve duygusal şiddete uğradığını G14, hareket özgürlüğüne dair eşinin ailesi tarafından duygusal ve fiziksel boyuttaki kısıtlayıcı tavırdan bahsetmiştir. Nitekim kadın görüşmecinin de bahsettiği üzere çocuklarının olmamasından yaftalayıcı, küçük düşürücü söylemlerin psikolojisinde yarattığı izleri ifade etmiştir:

G14: “Tabi öncelikle özgürlüğüm yoktu. Maddi olarak hiçbir istediğim alınmazdı ihtiyaçlarım karşılanmazdı. Sözel şiddet her gün her saniye vardı hem annemden hem babamdan. Babam bize vurmazdı, annem çok döverdi bizi çok fazla. Sopayla, hortumla, en çok o can acıttı. Cimciklerdi çok fazla kollarımız mosmor olurdu. Annem bir keresinde misafirlerimiz varken ben 10 yaşında patlıcan kızartıyordum biraz fazla kızarttım yaktım diye çok sinirlendi yağlı tavayla sırtıma vurdu. Tüm sırtım yandı. Hiç önemsemedi beni. Çok ihmal vardı yemeğimiz vardı ama az yedik. Sevgi ilgi görmezdik. Annem kendi işlerini zorla bize yaptırırdı terzi işini biz yapardık gece boyu uyumazdık. Abilerimde bizi çok döverdi.”

G14: “Hamile kaldım düşük yaptım. Ailesi bana bağırdı benim yüzümden olduğunu söyledi beni suçladı. Çok baskı yaptılar bana bir kere daha hamile kaldım yine düşük yaptım. Bu sefer kocama başka bir eş bulmaya çalıştılar. Herkes çıkıp başka yerde yiyordu. Bana acırlarsa bir tabak yemek verirlerdi kaynanamın evi çok yakındı eşim oraya giderdi beni bırakıp kapıyı kilitlerlerdi üzerime. Eşim başkasıyla nişan yapmaya karar verdi. O gün hamile olduğumu düşündüm. Doktora gittik. 4 aylık hamile çıktım. Nişanlanmaktan vazgeçti eşim. En mutlu olduğum gündü çok mutlu oldum. Bundan sonra da oğlan mı değil mi diye sorun çıkardılar bana. Daha çocuğum olmadan kız çocuğun olur senin kesin sen kız annesi olursun

deyip duruyorlardı. Bu şekilde baskı kurup beni yok saydılar.”

Nitekim kadın görüşmecinin de bahsettiği üzere düşük yapmasından dolayı eşinin ailesi tarafından küçük düşürücü söylemleri ve kumayla tehdit edilmesiyle psikolojisinde yarattığı etkiyi dile getirmektedir. Savaş döneminde eşini kaybettiğinde dul kalan katılımcı bu defa da aile üyeleri tarafından dul olduğu için özgürlüğünün kısıtlandığını şöyle ifade etmektedir:

G14: Bir diğer yaşadığım şiddet ise zorbalıktı. Dayımlar Türkiye’deydi yeni gelmiştik. Bana sen dulsun, hareketlerine dikkat edeceksin, çıkmayacaksın, neden öyle giyindin kocasız kalamadın mı kocamı arıyorsun neden bu renk giyindin? Dışarı çıkamazsın ihtiyaçlarını bize söyleyeceksin’ gibi söylemlerde bulunuyorlardı. Bunlar beni çok zorladı. Annemde Türkiye’de bana çok baskı yaptı. Her şeyimi kontrol ediyordu boşanmak istedim izin vermedi. Evimde kalmak istemedim ona gittim beni zorla evime yolladı. Çok yalnız hissettim.

G14: “İkinci eşim için en çok maddi şiddetten bahsedebilirim. Maddi olarak bana ve çocuklara ihtiyaçlarımızı gidermek konusunda sıfırdır hep para yoktur. Bana çok yalan söyler. Beni aldatıyor. Sürekli görüyorum yalan söylüyor çok değersiz hissettiriyor. Ayrılmak istiyorum ailem izin vermiyor. Sözel şiddet oluyor. Eşim bana sürekli, Çok çirkinsin sen kendine zarar veriyorsun, ben seni iyi etmeye çalışıyorum aptalsın sen kötü olmaya devam et, ayaklar altındasın çöpten farksızsın, gibi cümleler kuruyor. Psikolojik olarak, beni en çok etkileyen şey, bana erkek gibisin şu surata bak çok çirkinsin demesi olmuştu ve bunu sadece bir kere söylemedi. Aynaya bakmak istemezdim gerçekten öyle olduğumu düşünmeye başladım.”

Göç eden kadınların ülkelerinde sürekli bir şiddet döngüsünde yaşadıkları, burada o şiddet döngüsünde kurtulamadıkları gibi çocuklarının da şiddette maruz kaldıklarını ortaya çıkmıştır. Eşi tarafından çocuklarına şiddette maruz kaldığını ifade eden katılımcı gizli şekilde psikososyal destek aldığını belirtmiştir:

G14: “Eşim sürekli bana kendimi yetersiz hissettirdi ayrılmak istedim. Hiç sorumluluk almazdı. Ailem boşanmamı sadece çocuklarımı bırakırsam kabul ederdi. Ben çocuklarımı bırakamazdım. İnanılmaz bir baskı vardı üstümde hala var. Psikolojik olarak zor süreç geçirdim ve beni hep hocalara götürdüler bana ilaçlarımı almayayım diye baskı kurdular

psikoloğa gittiğimi öğrenseler evden çıkmama izin vermezler. Hala ben hapisteyim dışarı çıkıyorum evet ama karar alamam. İkinci eşim ilk eşimdeki oğlumu çok döverdi. Özel bölgesini yakmakla tehdit ederdi. Cinsel organına vururdu kesmekle tehdit ederdi ve çocuğum 2 yaşındaydı. Çok şiddet gösterdi oğluma. Tabi ben ne olursa olsun boşanamadım.”

Görüşmeye katılan kadınların evliliğin ilk dönemlerinde şiddet görmeye başladığı ve hamilelik döneminde de devam ettiği görülmüştür. Evliliğin ilk aylarında eşleri tarafından uygulanan şiddet; kontrol etme, otorite sağlama ve ailenin düzeninin sağlamak amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Ataerkil toplumlarda aile içi yaşamı kadını hapsedme, gözetim altında tutma gibi birtakım denetim mekanizmalarına oldukça sık bir şekilde başvurulduğu bilinmektedir.

Şiddet mağduru kadınların evlenmeden önceki aile yaşantılarında genellikle yaşlarından daha büyük sorumluluklar almak zorunda kaldıkları, çocukluk dönemlerini istedikleri gibi yaşayamadıkları ve aile ilişkilerinde kendilerine yüklenmiş olan sorumluluklara hayır deme hakkının verilmemesi nedeniyle durumu kabullenme yönünde bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bu durumun kadınların ilerleyen süreçte kendi evliliklerinde de hayır deme haklarının olmadığını düşünmelerine ve şiddete karşı davranışlarını önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir. Suriyeli kadınlar, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet, erken yaşta evlilik, zorla evlilik, cinsel taciz, cinsel saldırı, ensest, kültürel/geleneksel uygulamalar yoluyla meydana gelen kadına yönelik şiddet biçimlerinin mağduru olmaktadır.

Katılımcılar yaşadıkları şiddet karşısında kadınlar neden şiddete maruz kaldıklarını anlamakta güçlük çektikleri görülmüştür. Şiddeti haklı çıkarabilecek ortada hiçbir neden yokken şiddet mağduru kadınlar yaşadıkları şiddete haklı bir neden bulmak istemektedirler. Bu durumda katılımcıların şiddet karşısında yaşadıkları çaresizlik oldukça dikkat çekicidir. Katılımcılar şiddeti durdurmaya fizyolojik olarak güçleri olmadığından kadınlar kendilerine bir neden bulmak istedikleri görülmüştür:

G5: “Ben çok güçsüzdüm bana söylenen şeylerde haklı olduklarını düşünüyordum. Acaba

ben mi suçluyum ben mi değişmeliyim kocam erkek sonuçta herkes bunun normal olduğunu söylüyor gibi şeyler düşünüyordum”

G1: “Maddi sıkıntımız vardı ve eşimden istediğim ilgi, sevgi ve kıymeti göremiyordum. Uzakta çalışıyordu hamileyken yanıma gelemezdi hastayken kendi başıma iyileşmem gerekiyordu. Ama demek istediğim şu ki bu benim için normaldi. Bunu kabul etmiştim.”

G6: Mesela eşimle çok konuşulamaz, sohbet edemeyiz, hoşuna gitmediği bir konuda fikrimizi söyleyemeyiz. Hemen bana sus tek kelime etme der bana izin vermez benim fikrimi almaz ve bu benim içimde kalır ağlarım ama kabul ettim normaleşti.

G9: Amcam en küçük örneği. Eşini Suriye’deyken de hep döverdi hala burada da çok şiddet uygulanıyor. Boşandı geri döndü buna bir çözüm bulamıyor. Genelde şiddet normal bulunuyor ve kadınların arkasında ailesi olmuyor. Başka bir ülkede yaşasalardı amcam vuramazdı eşine bu kadar kolay.

Toplumun aile içinde kadına yüklediği rollerden biride eşini şartsız bir şekilde hoşnut etmeye çalışmasıdır. Ancak bu durum aile içinde kadınların şiddet karşısında sesiz kalmaya ve duygularını bastırmaya neden olduğu düşünülmektedir. Toplumda oluşan kadınlık algısı ve çocuklukta öğrenilmiş olan eş olmaya yönelik öğretilerin eşler arası iletişimi şekillendirdiği söylenebilir.

G3: Baba tarafımda şiddet çok normal herkes çok fazla eşlerini çocuklarını döver ve bu normaldir. Anne tarafım öyle değil. En üzüldüğüm kişi yengemdir. 30 yıldır evliler ve hala eşini dövüyor ve herkes biliyor. Kimse bir şey yapamıyor o da ayrılmıyor. Hayatımızdaki çoğu şeyi de zorla yapıyoruz bazen. Kadınlara bu şekilde öğretildi. Eşinizi reddetmeyin kadınların vazifesi bu derlerdi. Bunu kabul etmiştim bende.

3.7 Göçle Birlikte Oluşan Gelecek Beklentileri

Katılımcı kadınlara geleceğe dair beklentilerinin ne yönde olduğu sorulduğunda çoğunlukla Türkiye’de yaşamak istediklerini ifade etmişlerdir.

G9: “Tabi. Mesela burada yaşamak istiyoruz. Benim kimlik sorunum var ama ben

Suriye'deyken başka ülkeyi bırakın şehre bile gitmek istemiyordum şimdi burada yaşamak istiyorum. Hayallerimi daha kolay kurabiliyorum burada. Eşimin işi sonradan düzeldi beraber burada kalıp güzel anılar biriktirmek istiyoruz.”

G13: Öncelikle özgürlük dediğimiz şey beklentimdi ve imkânsız olacağını sanıyordum. Değilmiş

G3: Suriye'de okulumu bitirmek isterdim. Burada çok zor görünüyor beklentilerim olmayacak gibi görünüyor. Tek istediğim şey okulu bitirmek ve öğretmen olmak.

Katılımcı G5 Suriye dönmesi halinde oğlunun rejim güçleri tarafından alınacağı korkusuyla Suriye'ye dönmek istemediğini ifade etmiştir.

G5: “Evet Türkiye kötüye gidiyor ve ben oğlan çocuklarım için korkuyorum. Duyduğum kadarıyla giden gençlerden geri haber alınamıyor. Avrupa'ya gitmeyi düşünüyoruz Almanya'da orada tanıdıklarımız var. Gider gitmez 20 yaşında ki çocuğumu alırlar.”

G 10: Göçle birlikte öğretmen olma beklentim bitti. Okumaya devam edemedim. Fakat kuaför olmak istiyorum ve çok kolay olabilirim daha çok hevesliyim bu konuda sadece maddi yönde sıkıntı çekiyorum. Eşim benim hayallerimi beklentilerimi olumsuz olarak çok etkiliyor.

G14: Benim tek hayalim Suriye'de okumaktı geleceğimi kurtarmaktı. Burada da olmadı. Şu an yeni bir hayalim var çocuklarımı okutmak ve güzel mesleklerinin olmasını sağlamak. Eşimden boşanıp tek başıma yaşamak. Bunu Türkiye'de olmasaydım yapmayı düşünemezdim.

Görüşmecilerin ifadelerine bakıldığında 15 görüşmeciden 13'ü Suriye'ye geri dönmek istemediğini aileleriyle birlikte Türkiye'de kalmak istediğini belirtmiştir. Katılımcılardan G10 ve G7 savaş bittiğinde Suriye'ye geri dönmek istediğini belirtmiştir. Suriye'de can güvenliklerini korumak amacıyla kaçıp gelen kadınlar bir daha Suriye'ye geri dönmek istememektedirler. Ayrıca Türkiye devletinin sağladığı olanaklardan, hukuk, eğitim ve sağlık hizmetlerinden memnun oldukları için burada hayatlarına devam etmek istemektedirler. Kadınların gelecek beklentilerine ilişkin umutları buruk da olsa, hayallerini Türkiye'de gerçekleştirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Başlarda geçici misafirlik olarak düşünülen yoğun göç süreci zamanla yerini kalıcılığa bırakmıştır. Bu

durum hem göç edilen ÷lkedeki bireylerin davranış ve tutumlarında hem de göç eden Suriyelilerin tutum ve davranışlarında değışmelere neden olmuştur.

SONUÇ

Çalışmamızda savaş nedeniyle göç eden Suriyeli kadınların uğradığı şiddet sosyolojik olarak araştırılmıştır. Bu araştırmanın neticesinde Suriyeli kadınların göç etmelerinin en önemli sebebinin iç karışıklığın giderek büyüüp bir iç savaşa dönmesi olduğu tespit edilmiş ve sonrasında ortaya çıkan zorlu yaşam koşulları nedeniyle Türkiye'ye geldikleri anlaşılmıştır. Çalışmaya katılan Suriyeli kadınlar küçük yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsiz normlar ve kadın olmanın dezavantajlı durumunu deneyimlemektedirler. Suriye'de toplumsal yapıda içkin olan ataerkil uygulamalar ve dini söyleme dayandırılan pratiklerin elendiğinde kız çocuklarının küçük yaşta aile kararıyla evlendirildikleri görülmüştür. Görüşülen Suriyeli kadınların çoğunluğu küçük yaşta evlendirildiklerini ifade etmişlerdir. En dikkat çekici sonuçlardan biri ise Suriye'deki toplumsal cinsiyet normları sözlü olarak inşa edilen cinsiyet eşitsizliklerinin göstergesi olan erken yaşta evliliğin göç sonrasında var olduğu ve geleneksel olarak devam ettiği anlaşılmaktadır.

Suriye'de kadınların sistematik olarak şiddete uğramalarının yanı sıra rejim güçleri tarafından da şiddete maruz kalmaları söz konusudur. Kadınların aileden bir erkek eşliğinde dışarı çıkabildikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların 14'ü bir erkek refakatinde göç yoluna çıktığını ifade ederken, aynı zamanda yanlarında bir erkek olmadan göç etmenin zor olduğunu belirtmektedirler. Bunun sebeplerini ise, göç yolunda ve varılacak olan ülkede tehlikelerle ve sorunlarla karşılaşılacak olmalarıdır. Suriye'nin artık güvenilir bir ülke olmaktan çıkması, su ve gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması, yaralı ve hasta bireylerin tedavi hizmetlerine ulaşamaması gibi gündelik yaşamı sürdürmeyi oldukça sınırlayan çevresel koşulları, kadınları erkeklere daha fazla muhtaç hale getirmektedir.

Kadınların yaşadıkları sorunlar aslında doğdukları andan itibaren başlar. Çatışmalardan önce bulundukları toplumsal yaşamın kısıtlayıcı ve eril hakimiyetin baskın olduğu yaşam pratikleri çatışma sonrasında da devam etmiştir. Ülkelerinden ayrılmaları, Suriyeli kadınların savunmasızlığa ve belirsizliğe doğru attığı ilk adımlardır. Kadınlar yeni

geldikleri ülkede ise daha farklı sorunlar silsilesiyle karşılaşmaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların karşılaştıkları sorunların başında ekonomik zorluklar, barınma, dil bilmeme, dışlanma ve nefret söylemi gelmektedir. Bu sorunlar Suriyeli kadınları sosyo-psikolojik açıdan olumsuz etkilemekte ve uyum süreçlerine negatif olarak yansımaktadır.

Ancak özellikle Suriyeli kadınlar zaman zaman yerli halktan ayrımcılık ve taciz gibi rahatsız edici davranışlara uğradıkları tespit edilmiştir. Araştırmada sorulan sorulara göre kadınlar entegrasyon sürecinde yaşadıkları mahallelerde yerel halk tarafından tehdit olarak algılandıklarını ve özellikle Türk kadınları tarafından ötekileştirildiklerini düşünmektedirler. Görüşülen Suriyeli kadınların çoğunun Türkçe bilmedikleri için iş bulmakta zorluk yaşadıkları ve düzenli olmayan niteliksiz işler yaptıkları tespit edilmiştir. Çalışan Suriyeli katılımcı kadınların, sığınmacı statüsünde emeklerinin istismara açık olduğu belirlenmiştir. İşverenler tarafından emeklerinin sömürüldüğü, uzun çalışma saatleri, ücretlerinin verilmemesi, taciz, psikolojik, fiziksel şiddet, ırk ve cinsiyet nezdinde ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir. Ancak buna rağmen kadınlar iş ve sosyal hayata özgürce katılımdan memnuniyet duymaktadırlar.

Kadınlar Türkiye’deki hizmetlerin Suriye’ye göre çok ilerde olduğunu, özellikle hak ve hukuk noktasında Türkiye’deki kamu kurumlarına başvurabildiklerini, şiddette uğrayan kadınların emniyette başvurabildiklerini söylemişlerdir. Ev içerisindeki iş bölümü açısından ise pek bir değişimin yaşanmadığı, kadının yine ev işleri ile çocuk bakımı gibi işlerle ilgilendiği ifade edilmiştir. Her ne kadar toplumsal cinsiyet rolleri göç sürecinde kadınlar açısından esnemiş olsa da ev içerisindeki kurallar eskisi gibi devam etmektedir. Göçmen kadınlar, genellikle toplumsal hayattan dışlanan ve ev dışındaki yaşama uyum sağlayamayan kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç süreci kadını yıpratır da içinde barındırdığı değişimler ve dönüşümler sayesinde özgür de kılmıştır. Aile içi problemlerin kimisinin erkeğin değişmesiyle kimisinin de kadının değişmesiyle ortaya çıktığı görülmüş, göçün erkek ve kadın üzerinde toplumsal

cinsiyet temelinde değişiklikler yarattığı anlaşılmıştır. Ev içerisinde değişmeyen rollerin ise daha çok içselleştirilmiş ve kabullenilmiş olmasıyla yakından ilgili olduğu görülmüştür. Göç, farklı ekonomik, toplumsal, sosyal sonuçlar doğuran bir olgudur. Hiçbir toplum ya da birey göç sonrasında, göç öncesinde olduğu gibi kalmamaktadır. Bu kontekste, yapılan bu çalışma da göçün toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesine etki ettiği sonucuna varılabilmektedir.

Kadınların yaşadıkları en büyük sorun aile içi şiddettir. Suriye’deki savaş ve kaostan kaçmaya çalışan her türlü fiziksel, psikolojik saldırıları deneyimleyen kadınların aile içinde yaşadıkları şiddet deneyimlerinin göç sonrasında da devam ettiği söylenebilir. Suriye toplumunda içkin olan hegemonik eril pratiklerin göç sonrasında da kadınlar üzerindeki etkisi tespit edilmiştir Görüşülen Suriyeli kadınların %93’ünün (neredeyse tamamı) eşleri yada aile üyeleri tarafından her iki ülkede de şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

15 katılımcıdan 5’i 18 yaş üzeri evlilik gerçekleştirirken, 10’u ise 18 yaş ve altında evlilik gerçekleştirmiştir. Suriyeli kadınların sıklıkla 18 yaşın altında evlendiği genellemesinin büyük ölçüde doğru olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Katılımcıların 13’ünün görücü usulü, yani hakkında fikir sahibi olmadıkları erkeklerle evlendirildiklerini, 2’sinin ise severek, bir ilişki sonucunda evlendiğini ifade etmesinden hareketle Suriyeli kadınların evlilikleri konusunda çoğunlukla söz sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Buradan, kadının tercihlerinin aile büyükleri tarafından önemsenmediği de anlaşılmaktadır.

Erken evlilik yapan Suriyeli kadınların evliliklerinin ilk zamanlarında, eşlerinin aileleri ile beraber yaşadıkları ve geniş ailenin diğer üyeleri tarafından da şiddete uğradıkları, özellikle kaynanaların eşlerini olumsuz yönlendirmesinin ya da şiddeti destekleyici olumsuz tutum, davranış ve söylemlerinin, kadına karşı şiddetin dozunu artırdığı araştırmada elde edilen bulgular arasındadır.

Şiddet mağduru Suriyeli kadınlar, şiddetin nedeni olarak şunları belirtmişlerdir; eşlerinin sinirli, sabırsız, mükemmeliyetçi olmaları ve ufak problemleri büyütmeleri. Çalışmada

yer alan Suriye uyruklu kadınların aile içinde maruz kaldıkları şiddeti aile üyeleriyle paylaşmadıkları, hatta şiddeti saklama eğilimde oldukları çünkü kadına yönelik şiddetin kendi toplumlarında normal ve olması gereken bir unsur olarak gördükleri değerlendirilmiştir.

Görüşme yapılan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında büyük bir kısmının eğitim seviyesinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Az da olsa aralarında lise ve lisans mezunu olanlar bulunmaktadır. Bu da bizlere eğitim seviyesi yüksek olsa da kadınların aile içi şiddete maruz kalabileceği gerçeğini göstermektedir.

Görüşmeci Suriyeli kadınlar; eşlerinin veya partnerlerinin iş problemleri ve ekonomik sorunları oluşmaya başladığında aile içi ilişkilerinin de olumsuz etkilendiğini, bu tür problemlerin beraberinde şiddetli tartışmaları getirdiğini ve şiddetin görülme sıklığının arttığını ifade etmişlerdir. Çocukluk döneminde şiddete doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan kadınların yetişkinlik dönemlerinde de şiddet döngüsünden kurtulamamaktadır ve şiddetin sürekliliği söz konusudur. Suriyeli kadınlardan şiddeti tanımlamaları istendiğinde; maruz kaldıkları şiddet deneyimlerinden yola çıkarak tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Kadınlar yaşadıkları şiddet sonrası hissettikleri duygu durumunu sözel olarak ifade etmeye çalışsa da kendi yaşamları boyunca şiddetin cinsel, fiziksel, sosyal, ekonomik, ensest ve psikolojik tüm çeşitlerini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca şiddet mağduru Suriye uyruklu kadınların büyük çoğunluğu şiddete evliliklerinin ilk dönemlerinde daha yoğun maruz kalmaktadır. Erken evlilik yapan şiddet mağduru Suriye uyruklu kadınlar, şiddet sonrasında çoğunlukla değersizlik, güçsüzlük, çaresizlik ve mutsuzluk gibi duygusal sorunlar yaşamaktadır. Araştırmaya katılan erken yaşta evlenmiş Suriye uyruklu kadınlar, kendi toplumlarında boşanma olayının ayıp ve çok kötü bir durum olarak görüldüğünden, sosyal statülerini korumak istemelerinden (Suriye toplumunda boşanmış kadının kötü ve değersiz bir kadın olduğu düşüncesi yaygındır) aile baskısından veya başka nedenlerden ötürü boşanmayı tercih etmemekte, şiddetle yaşamaya devam etmektedir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçların dikkate alınarak göç ve kadın politikalarının gelişmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Özelde Suriyeli mülteci kadınların sorunlarını

ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular göç çalışmalarına ve kurumsal politikalara katkı sağlaması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, Nermin. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 3. baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.

Adak, Nurşen. *Değişen Toplumda Değişen Aile*. Ankara: Siyasal Yayıncılık, 2000.

Adıgüzel, Yusuf. *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Afyonoglu, Meliha Funda. *Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenmiş Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi*. Doktora Tezi, 2019.

Ağçadağ-Çelik, İsmail ve Feride Vural. “Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Draması: Kilis İli Örneği.” *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 8, no. 14 (2018)

Akis, Yasemin. “Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet, Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler.” *Küreselleşme Çağında Göç*, edi. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner, 386. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Akkaş, İbrahim, ve Zeki Uyanık. “Kadına Yönelik Şiddet.” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 6, no. 1 (2016).

Akkaya, Ayşe. “Mülteci ve Sığınmacı Kadınlar.” *Toplum ve Hukuk Dergisi* 2, no. 4 (2002).

Aksoy Zeynep “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 20 (2012).

Albayrak, Ahmet. *Şiddet Mağduru Kadınların Kadına Yönelik Şiddet Algısı: Karaman Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karaman Üniversitesi, 2022.

Albayrak, Hande, Özge Cankurtaran, Şerife Bahar-Özvarış, ve Tülay Erdost. "They Taught Us Not Only Our Rights as Women, But Also How to Live: Gender-based Violence and Empowerment Experiences of Syrian Women in Turkey and the Role of Women and Girls Safe Spaces: A Qualitative Study." *Health Care for Women International* 43, no. 7 (2022).

Al-Faisal, Waleed ve AlSaleh, Yasser. “Syria: Effects of Conflict and Sanctions on Public Health,” *J Public Health (Oxf)*, 35(2): 195-199, 2013.

Altunışık, Reşat, Ramazan Coşkun, Mehmet Yılmaz, ve Adnan Yıldırım. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Derin Yayıncılık, 2010.

Aydemir, Yunus. *Mülteci Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler: Batman Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Aydın, Zeki Sağıroğlu, ve İsmail Hakkı Yılmaz. *Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Toplumsal Mesafe*. Ankara: Göç Politikaları Merkezi, 2019.

Baklacioğlu, Nurcan Özgür. *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*, İstanbul: Der Yayınları, 2017.

Barın, Hilal. “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri.” *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2015).

Bartram, David, Maritsa Poros, ve Pierre Monforte. *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay. Ankara: Hece Yayınları, 2017.

Bates, Daniel G., ve Amal Rassam. *Orta Doğu Halkları ve Kültürleri*. İstanbul: Dipnot Yayınları, 2018

Bauman, Zygmunt. *İskarta Hayatlar: Modernite ve Safraları*. İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2018

Başterzi, Ayşe Devrim. "Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9, no. 4 (2017): 379-387.

Betts, Alexander. *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*, çev. Seher Meltem Türkaslan. Ankara: Hece Yayınları, 2017.

Biehl, Kristen, ve Duygu Daniş. *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Borges, Gabriela Mesquita. "Journey of Violence: Refugee Women’s Experiences Across Three Stages and Places." *International Migration & Integration* 25 (2024): 673–693. <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01102-z>.

Bozkurt, Güvenç. *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972.

Brownmiller, Susan. *Cinsel Zorbalık (Irza Tecavüz Olgusunun Bir Tarihçesi)*. Çev. S. Öncü. İstanbul: Cep Yayınları, 1984.

Butler, Judith. *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

Buvinic, Marya, ve Andrew R. Morrison. "Living in a More Violent World." *Population and Development Review* (2000).

Buz, Sema. *Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Buz, Sema “Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma.” *Toplum ve Sosyal Hizmet* 18, no. 1 (2007).

Cankurtaran, Hüseyin, ve Özge Albayrak. *Suriye’den Türkiye’ye Kadın Olmak*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2015.

Canning, Victoria "Corrosive Control: State-Corporate and Gendered Harm in Bordered Britain," *Critical Criminology* 28 (2020).

Castles, Stephen, ve Mark J. Miller. *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Certel, Nurgül. *Türk Vatandaşı Erkeklerin Suriyeli Kadınlarla Kurduğu Çok Eşli Evlilikler: Evlilik İçerik Farklı Aktörlerin Gözünden Çok Eşlilik Deneyimi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2023.

Chul Han, Byung. “Şiddetin Topolojisi,” 5. baskı, çev. Dilek Zaptçioğlu (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2021)

Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Deseni*, 3. baskı, çev. Editör: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.

Cockburn, Cynthia. *Buradan Baktığımızda Kadınların Militarizme Karşı Mücadelesi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Coşkun, Emel. “Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği.” *Feminist Eleştiri Dergisi* 8, no. 1 (2016)

Çağatay, Perihan, Henk Jansen, ve İsmail Yüksel. *Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi iş birliğiyle hazırlanan Çalışma Raporu. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009.

Çağlayan, Savaş. “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2006).

Çakır, Sabri. “Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24 (2011).

Çetiner, Sinem. *Suriye Krizi Özelinde Uluslararası Göç Sorunu, Yönetimi ve Uluslararası Göç Sorununun Ev Sahibi Ülkeye Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Çiçekli, Bülent, ve Oğuzhan Ömer Demir. *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler*. Ankara: Karınca Yayınları, 2013.

Çokyaman, Hicran. *Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Mersin İlindeki Suriyeli Kadın Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Demirbaş, Hatice, ve Ece Bekaroğlu. "Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler." *Kriz Dergisi* (2013).

De Schutter, Olivier. *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary: Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. <https://www.cambridge.org/9781107063754>.

Dilara Şeker, Betül, ve Gülten Uçan. "Göç Sürecinde Kadın." *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 1 (2016).

Doğangün, Gotan, ve Özgür Keysan. "Göçün Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Pratikleri Üzerindeki Etkisi: İmkanlar ve Zorluklar," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 77 (2022): 143

Doumato, Elizabeth A. "Syria." In *Women's Rights in the Middle East and North Africa: Progress Amid Resistance*, edited by Sanja Kelly ve Julia Breslin, 461-479. New York, NY: Freedom House; Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2010.

Dural, Fatma Nur. *Geçici Koruma Statüsüne Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Dyer, Susan, Naomi Abrahams, Bernard Hofman ve Zahava Van Der Spuy, "Infertility in South Africa: Women's Reproductive Health Knowledge and Treatment-Seeking Behaviour for Involuntary Childlessness," *Human Reproduction* 17, no. 6 (2002):

Erbaş, Hayriye. *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2019.

Erkan, Rüstem, ve Mazhar Bağlı. "Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği." *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22, no. 1 (2005).

Freedman, Jane. "Sexual and Gender-Based Violence Against Refugee Women: A Hidden Aspect of The Refugee 'Crisis'." *Reproductive Health Matters* 24, no. 47 (2016).

Freedman, Jane. *Women's Experience of Forced Migration: Gender-Based Forms of Insecurity and the Uses of "Vulnerability"*. In *A Gendered Approach to the Syrian Refugee Crisis*, edited by Jane Freedman, Zeynep Kivilcim, ve Neslihan Ö. Baklacioğlu, 132-145. New York: Routledge, 2017.

Genç, Deniz, ve Duygu Öztürk. "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri." *Liberal Düşünce Dergisi* 21, no. 84 (2016).

Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. Çev. Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınevi, 2005.

Godenzi, Alberto. *Cinsel Şiddet: Yaşayanların Yaşatanların Anlatımıyla*, 1. Baskı, çev. Sultan Kurucan Coşar ve Yakup Coşar (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1992),

Goffman, Erving. *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, Çev. Levent Ünsaldı ve diğerleri (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014), 28.

Greijer, Susanna, ve Jaap Doek. *Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması: Terimler ve Kavramlar Kılavuzu*. İstanbul: Türkiye Çocuklara Yardım Derneği, 2016.

Güçtürk, Yavuz. "İnsanlığın Kaybı; Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu," 1. Baskı (Ankara: Seta Yayınları, 2014),

Gülerce, Hakan. "Göç ve Belirsizlik: Eşleri Kayıp Suriyeli Sığınmacı Kadınlar." *İnsan ve Toplum* 10, no. 3 (2020).

Güllüpınar, Fuat. "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/4 (2012).

Günşen İçli, Tülin, Aslıhan Öğün, ve Nilüfer Özcan. *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*. Ankara: KSSGM, 1995.

Hassan, Mohammed, ve Özlem Cankurtaran. "Barriers to Reporting Intimate Partner Violence (IPV) by Syrian Women Refugees: A Case Study of Syrian Women Refugees in Turkey," *Toplum ve Sosyal Hizmet* 33, no. 2 (2021).

Hayes, Robert O. "Female Genital Mutilation, Fertility Control, Women's Roles, and the Patrilineage in Modern Sudan: A Functional Analysis." *American Ethnologist* 4, no. 2 (1975): 627-630. *Sex Roles in Cross-Cultural Perspective*(November 1975).

Hondagneu-Sotelo, Pierrette. "Feminism and Migration," *The Annals of The American Academy of Political and Social Science*, 571, no. 1 (2000):

İçli, Gönül. "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Küreselleşme." *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2018).

İlkkaracan, Pınar, ve Leyla Gülçür. "Aile İçinde Kadına Karşı Şiddet." In *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*, 21-39. İstanbul: Metis Yayınları, 1996.

International Organization for Migration (IOM). *Gender and Migration: A Review of the Literature*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü, 2015.

Jain, Saranga, ve Kartelen Kurz. *New Insights on Preventing Child Marriage: A Global Analysis of Factors and Programs*. Washington: IRCW, 2007.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "İnsan, Aile, Kültür" (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990).

Karakaya, Eylem, Margirit Coşkun Anayit, Nebahat Özerdoğan, ve Eda Yakıt. "Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10, no. 48 (2017).

Karakaya, Handan. "Savaş ve Göç Sürecinde Suriyeli Kadınlar." *Social Sciences* 14, no. 5 (2019): 2.

Kaya, Mahmut. "Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Gruplara Yönelik Şiddet." *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 4-5 (2020).

Khalid Koser. *International Migration: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2016.

Keane, John. "Şiddet ve Demokrasi," çev. Üst Meral (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2010),

King, Russel. "Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer." *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations* (2012).

Kofman, Eleonore. "Female 'Birds of Passage' a Decade Later: Gender and Immigration in The European Union," *International Migration Review*, 33, no. 2 (1999):

Koçak, Yüksel, ve Elvan Terzi. "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri." *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3, no. 3 (2012).

Kouyate, Morissanda. *Harmful Traditional Practices Against Women and Legislation*. United Nations Division for the Advancement of Women, United Nations Economic Commission for Africa Expert, 2009.

Körükmez, Lülüfer. "Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Ücretli İşgücüne Katılımında Toplumsal Cinsiyet Müzakeresi." *Alternatif Politika* (2022).

Köknel, Özcan. *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Yayınları, 1996.

Küçükşen, Kübra. "Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6, no. 5 (2021).

Kümbetoğlu, Belkıs. "Göç Çalışmalarında 'Nasıl' Sorusu." In *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar*, editörler S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin-Öner, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Lawrence Neuman, William. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, 1-2 Cilt. Ankara: Yayın Odası, 2014.

Lee, Everett S. "Göç Kuramı." Çev. Ayşe Yılmaz. *Demografi* 3, no. 1 (1966): 50.

Leclerc, Frédéric B., ve Daniel K. McLaughlin. "Family Migration and Changes in Women's Earnings: A Decomposition Analysis." *Population Research and Policy Review* 16, no. 5 (1997).

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999).

Martin, Susan. "Women and Migration." In *Consultative Meeting on 'Migration and Mobility and How This Movement Affects Women'*, Malmö, 2004.

Massey, Douglas S., Jorge Durand, ve Nolan J. Malone. *Beyond Smoke and Mirrors: Mexican Immigration in an Era of Economic Integration*. New York: Russell Sage Foundation, 2014.

Maziak, Wasim, ve Taghriq Asfar. "Physical Abuse in Low-Income Women in Aleppo, Syria." *Health Care for Women International* 24, no. 4 (2003).

Mesquita Borges, Gabriela. "Journey of Violence: Refugee Women's Experiences Across Three Stages and Places." *International Migration & Integration* 25 (2024): 673–693. <https://doi.org/10.1007/s12134-023-01102-z>.

Michaud, Yves. *Şiddet*. 1. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Moore, Will H., ve Stephen M. Shellman. "Fear of Persecution: Forced Migration, 1952-1995." *Journal of Conflict Resolution* 40, no. 5 (2004).

Morokvasic, Mirjana. "Birds of Passage are Also Women," *Immigration and Migration Review*, 18, no. 4 (1984).

Neuman, William Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, 1-2 Cilt. Ankara: Yayın Odası, 2014.

Ndiaye, Ndïoro. "Göç Kadınları Tehlikeli, Kirli, Aşağılayıcı İşlerde Çalışmaya Zorlanıyor." *Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, 21-33. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.

Odman, Tevfik. *Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.

Odman, Tevfik. *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları, 2011.

Ördek, Kemal. *Türkiye’de “Geçici Koruma” Altında Suriyeliler ve Seks İşçiliği* (Ankara: Kırmızı Şemsiye Yayınevi, 2017).

Özbek, Filiz Bulut. "Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Kadınların Değişen Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Analizi: Adana İli Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2021).

Özdal, Barış ve Esra Vardar Tutan, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (Bursa: Dora Yayıncılık, 2018).

Özdemir, Özlem, ve Emrah Özdemir. "Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 14, no. 27 (2018).

Özçürümez, Saime, Selin Akyüz, ve Hannah Bradby. "The Conceptualization Problem in Research and Responses to Sexual and Gender-Based Violence in Forced Migration." *Journal of Gender Studies* 30, no. 1 (2021).

Özgür Baklacioğlu, Nurcan. *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.

Papastergiadis, Nikos. *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Malden: Polity Press, 2000.

Pekasıl, Ayşe Nur. "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Cinsel Şiddet Sarmalı İçinde Göçmen Kadınlar: Bağlamsal Bir Değerlendirme." *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 12, no. 2 (2022).

Piore, Michael J. *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.

Polat, Oğuz. "Şiddet." İstanbul: Seçkin Yayınları, 2011.

Polat, Oğuz, *Şiddet*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi *Hukuk Araştırma Dergisi* 22, no. 1 (2016).

Purkis, Semra. "Türkiye'den Kuzey Kıbrıs'a Son Göçlerde Kadın İşgücünün Göçmenlik Halleri." *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2/4 (2012).

Ravenstein, Ernest George. "The Laws of Migration." *Journal of The Statistical Society of London* 48, no. 2 (1885).

Riches, David. "Şiddet Olgusu." In *Antropolojik Açıdan Şiddet*, der. David Riches, çev. Dilek Hattaoğlu, 18-30. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1989.

Ritzer, George *Küresel Dünya* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011),

Rutherford, Alison, Anthony B. Zwi, Natalie J. Grove, ve Alexander Butchart. "Violence: A Glossary." *Journal of Epidemiology and Community Health* 61, no. 8 (2007)

Sağlam, Serdar. "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme." *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 5 (2006).

Sam, David L. "Acculturation of Immigrant Children Island Women." In *Acculturation Psychology*, edited by David L. Sam ve John W. Berry, 409-430. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Sarıhan, Hatice Nihan. "Türkiye-Suriye Perspektifinden Evlilik Hukukuna Dair İnceleme." 2018

Schutter, Olivier De. *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary: Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. <https://www.cambridge.org/9781107063754>.

Selek, Pınar. *Maskeler Süvariler Gacılar: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı*. Ankara: Ayizi Yayıncılık, 2011.

Sevli, Hilal. "Gündelik Direniş Deneyimleri: Gaziantep'te Suriyeli Kadınlar." In *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları*, edited by Kristen Biehl ve Didem Danış, 61. İstanbul: 2020.

Somersan, Semra. "Şiddetin İki Yüzü," *Cogito* 6-7 (1996).

Sirkeci, İbrahim. "Göç Meselesi." *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi* 5 (2020).

Sirkeci, İbrahim ve Jeffrey H. Cohen. "Hareketlilik, Göç, Güvensizlik." *İdealkent* 6, no. 15 (2015): 12.

Sümer, Gülsüm. *Türkiye’de Lisansüstü Eğitime Devam Eden Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumuna Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Sermaye Merkezli Bir Bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019.

Şeker, Betül Dilara, ve Gülten Uçan. “Göç Sürecinde Kadın.” *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 1 (2016).

Taştan, Aşkın. *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın (Kırıkkale İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2019.

Tekeli, İlhan. *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.

Tuzcu, Ayla ve Ayşegül Ilgaz. “Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri.” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry* 7, no. 1 (2015).

Uğurludoğan, Uğuray. “*Arap Baharı Sonrası Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği Açısından Bakış*” (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020),

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *Göç Terimleri Sözlüğü*, ed. Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross (IOM, 2013), no. 31.

UN Women Kadın Birimi ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının İhtiyaç Analizi* (Ankara: 2018).

Uzunaslan, İmran ve Ayşe Sezen Serpen. "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Kadınların Belirsizlik Toleranslarının İncelenmesi." *Journal of International Social Research* 12, no. 68 (2019): 1294.

Ülgül, Murat. “Suriye İç Savaşı’na Feminist bir Yaklaşım.” *Alternatif Politika* 9, no. 3 (2017).

Ünal, Gülseren. “Aile İçi Şiddet.” *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 8, sy. 8 (Mart 2005). <https://doi.org/10.21560/spcd.24524>.

Ünlütürk Çağla, ve Aslıhan Kalfa. “Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri.” *Feminist Eleştiri Dergisi* 1, no. 2 (2014).

Ünsal, Artun. “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi.” In *Cogito*, edited by Ömer Solok, 29-44. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Weiner, Myron. “Bad Neighbors, Bad Neighborhoods: An Inquiry into the Conditions for Refugee Flows.” *International Migration Working Paper Series* (Cambridge, 1996).

Wringe, Alison. "Altered Social Trajectories and Risks of Violence Among Young Syrian Women Seeking Refuge in Turkey: A Qualitative Study." *BMC Women's Health* (2019): 6.

Wood, William B. "Forged Migration: Local Conflicts and International Dilemmas." *Annals of the Association of American Geographers* 84, no. 4 (1994).

Yalçın, Cemal. *Göç Sosyolojisi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2004).

Yılmaz, Abdurrahman. *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Yılmaz, Abdurrahman. *Göç ve Kadın: Göçün Feminizasyonu ve Kadın Göçmenlerin Durumu*. Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yılmaz, Abdurrahman. "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri." *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish* 9, no. 2 (2014): 1687.

Yılmaz, Nurcan. *Uluslararası Sınırların Gölgesinde Mülteci Kadınlar*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.

Yılmaz, Özcan. *Türkiye'de Suriyelilere Yönelik Toplumsal Mesafe*. Ankara: Göç Politikaları Merkezi, 2019.

Yüksel, İsmail, Henk Jansen ve Perihan Çağatay. *Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi iş birliğiyle hazırlanan Çalışma Raporu. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009.

İçişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti. "Düzensiz Göç." Erişim: <http://www.icisleri.gov.tr>.

International Organization for Migration (IOM). "World Migration Report 2024: International Migrants, Numbers, and Trends." Erişim: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2024-chapter-2/international-migrants-numbers-and-trends>.

Karabacak, Huriye ve Ebru Hanbay Çakır. *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele*. Kadın Dayanışma Vakfı, 2019. Erişim: <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/turkce-Multeci-Kadinlara-Yonelik-Toplumsal-Cinsiyet-Temelli-Ayrimcilik-ve-Siddetle-Mucadele-2019.pdf>

Türk Dil Kurumu. "Çevrimiçi." Erişim: www.tdk.gov.tr (Erişim tarihi: 17 Mart 2024).

Çocuk Hakları İzleme Komitesi. “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Genel Yorum 18: Zararlı Geleneksel Uygulamalar.” Erişim: <https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr>.

Mazlumder. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Ankara: Mazlumder, 2014. Erişim: <https://www.mazlumder.org.tr>.

Suriye Ağı (SNHR). “Syria Map SNHR.” Erişim: <https://snhr.org/syria-map-snhr/> (Erişim tarihi: 1 Aralık 2024).

İçişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti. “İstatistikler.” Erişim: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (Erişim tarihi: 04 Nisan 2024).
İçişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti. “Mülteci.” Erişim: <https://www.goc.gov.tr/multeci> (Erişim tarihi: 04 Nisan 2024).

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete. 6458 Sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Erişim: <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458> (Erişim tarihi: 05 Nisan 2024).

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK, 2013), md. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim tarihi: 10 Nisan 2024).

Türk Dil Kurumu. “Sözlük.” Erişim: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 04 Nisan 2024).
Avrupa Konseyi. *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Sözleşmesi* (2011). Erişim: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>.

İstanbul Sözleşmesi. *Tam Metin*. Erişim: <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

“Female Genital Mutilation.” Dünya Sağlık Örgütü (WHO). Erişim: https://www.who.int/health-topics/female-genital-mutilation#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO). *Female Genital Mutilation*. Erişim: https://www.who.int/health-topics/female-genital-mutilation#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

Kadın Dayanışma Vakfı. *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele*. 2019, s. 36. Erişim: <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/04/turkce-Multeci-Kadnlara-Yonelik-Toplumsal-Cinsiyet-Temelli-Ayrimcilik-ve-Siddetle-Mucadele-2019.pdf>.

BMMYK Türkiye İstatistikleri. Erişim: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (BMMYK, 2019: 20).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). *Global Trends Report 2024*. Erişim: <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2024>.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti. *Geçici Koruma*. Erişim: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim tarihi: 19 Aralık 2024).

İçişleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti. *2023 İçişleri Bakanlığı Strateji Belgesi ve Bütçe Sunumu*. Erişim: https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/Butce/2023_IcisleriHeplleri_K.pdf (Erişim tarihi: 01 Eylül 2024).

ETİK KURUL RAPORU

